

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZEMĚDĚLSKÁ FAKULTA

Studijní program: B4106 Zemědělská specializace

Studijní obor: Pozemkové úpravy a převody nemovitostí

Katedra: Katedra krajinného managementu

Vedoucí katedry: doc. Ing. Pavel Ondr, CSc.

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vývoj historických zahrad a parků v České republice

Vedoucí bakalářské práce: Ing. Jana Moravcová Ph.D.

Autor bakalářské práce: Veronika Hosnedlová

České Budějovice, 2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Veronika HOSNEDLOVÁ**
Osobní číslo: **Z15013**
Studijní program: **B4106 Zemědělská specializace**
Studijní obor: **Pozemkové úpravy a převody nemovitostí**
Název tématu: **Vývoj historických zahrad a parků v České republice**
Zadávací katedra: **Katedra krajinného managementu**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Vymezení pojmů historických zahrad a parků.
Druhy historických parků a zahrad.
Významné prvky historických parků a zahrad.
Styly historických parků a zahrad.
Parky a zahrady v ČR od 13. století.
Třídění historických zahrad a parků podle druhu a stylu.
Možnosti ochrany, údržby a restaurování zámeckých zahrad a parků.

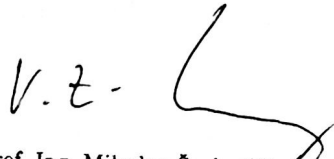
Rozsah grafických prací: **dle potřeby**
Rozsah pracovní zprávy: **30 stran textu**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**
Seznam odborné literatury:

- CÍLEK, V., DRESLEROVÁ, D., HÁJEK, P., POKORNÝ, P., SÁDLO, J. 2005.** Krajina a revoluce: Významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny Českých zemí. Malá Skála. 256 s..
- LAMBIN, E. F., GEIST, H. J. 2006.** Land-Use and Land-Cover Change. Berlin: Springer. 176 s. ISBN 978-3-540-32201-6..
- LÖW, J., MÍCHAL, I. 2003.** Krajinný ráz. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce. 551 s. ISBN 80-86386-27-9..
- PACÁLKOVÁ-HOŠŤALKOVÁ, B., PETRŮ, J., RIEDEL, D., SVOBODA, A. M. 2004.** Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha: Libri. 524 s. ISBN 8072772791..
- SKLENIČKA, P. 2003.** Základy krajinného plánování. Praha: Naděžda Skleničková. 321 s. ISBN 80-903206-1-9..
- SÝKORA, J. 2002.** Územní plánování vesnic a krajiny. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Vydavatelství ČVUT. 226 s. ISBN 80-01-02641-8..
- Časopisy Landscape and Urban Planning, Land Use Policy, Landcape Ecology, Urbanismus, Pozemkové úpravy.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Jana Moravcová, Ph.D.**
Katedra krajinného managementu

Konzultant bakalářské práce: **Ing. Jiří Pečenka**
Katedra krajinného managementu

Datum zadání bakalářské práce: **9. ledna 2017**
Termín odevzdání bakalářské práce: **15. dubna 2017**

prof. Ing. Miloslav Šoch, CSc., dr. h. c.
děkan

Jihočeská univerzita 42
v Českých Budějovicích
Zemědělská fakulta
studijní oddělení
Studentská 1888, 370 05 České Budějovice

L.S.

doc. Ing. Pavel Ondr, CSc.
vedoucí katedry

V Českých Budějovicích dne 9. ledna 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných zemědělskou fakultou, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

.....
V Českých Budějovicích

.....
Veronika Hosnedlová

Poděkování

Tímto způsobem chci především poděkovat vedoucí své bakalářské práce paní doktorce Janě Moravcové za odborné rady, věnovaný čas, trpělivost a dobrou náladu, se kterou vždy mou práci opravovala. Dále chci poděkovat pracovníkům Městského muzea v Blatné za podporu a možnost nahlížet do odborných knih tamní badatelny. A samozřejmě děkuji celé své rodině za možnost studovat a za trpělivé naslouchání a klid, který jsem při psaní této práce potřebovala.

Obsah

1	Úvod a cíle	5
2	Zahrady a parky.....	6
2.1	Vymezení zahrad a parků	6
3	Historické parky a zahrady.....	7
3.1	Definice historické zahrady	7
3.2	Legislativa	8
3.2.1	Athénská charta.....	8
3.2.2	Benátská charta	8
3.2.3	Florentská charta	9
3.3	Ochrana historické zahrady	9
3.3.1	Údržba a konzervace	10
3.3.2	Restaurování a revitalizace	10
3.3.3	Pasportizace.....	11
3.3.4	Zahradní archeologický výzkum.....	12
4	Druhy historických zahrad	13
4.1	Kláštevní a hradní zahrady.....	13
4.2	Zámecké zahrady a parky.....	13
4.3	Obory.....	13
4.4	Vilové zahrady.....	13
4.5	Krajinářský park	14
4.6	Městské sady a parky.....	14
4.7	Hřbitovní zahrady.....	14
5	Historický vývoj zahradního umění dle stylů	15
5.1	Egyptská zahrada.....	15
5.2	Babylonská a syrská zahrada.....	16
5.3	Perská zahrada	16
5.4	Indická zahrada.....	17
5.5	Čínská zahrada.....	17
5.6	Japonská zahrada	19
5.7	Řecká zahrada.....	19
5.8	Římská zahrada	20
5.9	Byzantský zahrada.....	20
5.10	Islámská zahrada	20
5.11	Maurská zahrada.....	21
6	Historický vývoj zahradního umění na území dnešní ČR dle stylů	22
6.1	Od 12. – 16. století	22
6.1.1	Středověká zahrada	22
6.2	Od 16. – 19. století	23
6.2.1	Renesanční zahrada.....	23
6.2.2	Manýristická zahrada	25
6.2.3	Barokní zahrada	26
6.2.4	Klasicistní zahrada	28
6.3	Od 19. – 20. století	29
6.3.1	Romantická zahrada	29
6.3.2	Secesní zahrada	30
6.3.3	Kubistická zahrada	30
6.3.4	Funkcionalistická zahrada.....	30
6.3.5	Moderní zahrady	30

7	Příklady zámeckých, hradních a klášterních zahrad v ČR.....	32
7.1	Zahrady založené ve středověku	32
7.1.1	Andělská zahrada v Praze	32
7.1.2	Klášterní zahrady ve Zlaté Koruně	33
7.1.3	Vojanovy sady v Praze.....	37
7.1.4	Klášterní zahrada Vyšší Brod.....	38
7.2	Zahrady založené v období renesance	39
7.2.1	Královská zahrada v Praze	40
7.2.2	Zahrada zámku v Brandýse nad Labem	42
7.2.3	Park zámku Lány.....	43
7.2.4	Zahrada letohrádku Kratochvíle.....	46
7.2.5	Podzámecká zahrada Kroměříž.....	48
7.3	Zahrady založené v období manýrismu.....	49
7.3.1	Valdštejnská zahrada v Praze	49
7.4	Zahrady založené v období baroka.....	51
7.4.1	Květná zahrada Kroměříž	51
7.4.2	Zámecká zahrada Český Krumlov	57
7.4.3	Zámecká zahrada Ostrov nad Ohří.....	61
7.5	Zahrady založené v období klasicismu.....	63
7.5.1	Zámecký park Kačina	63
7.6	Zahrady založené v období romantismu.....	66
7.6.1	Lednicko-valtický areál.....	66
7.7	Příklady krajinářských parků.....	68
7.7.1	Průhonický zámecký park	69
8	Příklady městských sadů a parků v ČR.....	72
8.1.1	Chotkovy sady.....	72
9	Příklady obor v ČR.....	74
9.1	Zámecký park Červený Dvůr	74
9.2	Obora (zámecký park) Blatná.....	77
10	Příklady vilových zahrad v ČR	83
10.1	Vilová zahrada JUDr. Hynka Bulína v Brně	83
10.2	Zahrada Kinských.....	84
11	Příklady hřbitovních zahrad v ČR.....	87
11.1	Starý židovský hřbitov.....	87
11.2	Malostranský hřbitov.....	88
11.3	Park u sobotínského mauzolea svobodných pánů Kleinů z Wiesenberga.....	89
12	Závěr	91
	Seznam literatury	92
	Seznam obrázků	98

Abstrakt

Tato bakalářská práce se věnuje vývoji historických zahrad a parků v České republice. Jsou zde zpracovány základní pojmy týkající se historických zahrad a parků, dále jejich právní úprava, ochrana, údržba a dělení historických zahrad dle druhů. Největší část práce se věnuje vývoji zahradního umění dle stylu od dob starověkého Egypta až po dnešní moderní zahrady a zařazení výběru historických českých zahrad a parků k jednotlivým stylům od 12. do 19. století. U výčtu zahrad je popsána jejich kompozice, významné prvky a dřeviny. Pro přehled je u jednotlivých zahrad uvedena fotodokumentace.

Klíčová slova: historický park, historická zahrada, vývoj zahradního umění, druhy historických zahrad a parků

Abstract

The thesis deals with the development of historic gardens and parks in the Czech Republic. It deals with the basic terms related to historic gardens and parks their legislation, protection, maintenance and division of historic gardens according to types. The largest part of the thesis deals with the development of the gardens according to style since the ancient Egypt era to contemporary modern gardens. It classifies the selection of historic Czech gardens and parks according to particular styles form 12th to 19th century. There is a list of gardens with their composition significant elements and tree species. There is photo documentation of particular gardens.

Key words: historic parks, historic gardens, development of historic gardens, types of historic gardens and parks

1 Úvod a cíle

Zahrady měly pro člověka vždy nedocenitelný význam, ať už se jednalo o pár záhonů u obydlí, pomyslnou zahrádku v keramické nádobě či komplex zahrad velkého rozsahu. Přinášela vždy užitek, potěchu, krásu, odpočinek i poučení. V průběhu staletí se utvářely různé typy zahrad a parků. Jejich vývoj odrážel kulturní a myšlenkový posun společnosti. Kromě u nás nejznámějších zahrad u hradů a zámků začaly vznikat zahrady kolem hřbitovů, vilek a vil, veřejné městské parky, a jiné. Avšak všechny tyto druhy si bez výjimky zaslouží patřičnou ochranu a údržbu, která vyhovuje jejich jedinečným potřebám.

Vzhledem k vzácnosti zahradního umění, začaly vyspělé státy tvořit dokumenty, ve kterých je definována obnova a ochrana zahrad. Bohužel na tyto činnosti často nezbyvají finanční prostředky a z tohoto důvodu často dochází k jejich chátrání a následnému nevyužití potenciálu, který by mohly přinášet obyvatelstvu. V oboru obnovy zahrad škodí i neznalost a nedbalost lidí, kteří ji vykonávají.

Téma mé práce jsem si zvolila nejen proto, že mě velice zajímá, ale chtěla bych na něj nadále navázat. V této práci je mým cílem sepsat přehled stylů historických zahrad a parků, od počátku zakládání po moderní zahrady a k jednotlivým historickým stylům přiřadit v České republice zástupce, které vyberu dle svého uvážení.

2 Zahrady a parky

Park či obora vznikla z perského slova *pardes*, které poprvé použil řecký spisovatel Xenofón (430-355 př. Kr.). Zahradu jako ráj známe taktéž hned z první knihy Mojžíšovy Starého zákona. Již ve starověku věřili, že ten, kdo sází stromy, prodlužuje si život, sledovali tajemství klíčení, růstu i uvadání a zániku rostlin, také pozorovali vývoj plodů. Člověk, který zakládá zahradu, vyjadřuje svůj vztah k přírodě, k seberealizaci, směřuje k základům zákonitosti přírody, hledá své poslání ve ztraceném ráji. Historická zahrada a park jsou památkami jako umělecké dílo architektonické přírody. Tvoří početnou, slohově významnou vývojovou řadu, která je nedílnou součástí hradů, zámku, klášterů, šlechtických paláců, měšťanských domů a vil (Pacáková-Hošťálková a kol., 1999).

Petr Dvořáček (2008) v knize *Naše nejkrásnější historické zahrady* popisuje rozdíl mezi zahradou a parkem. Zahrada je dílo zahradní architektury často z doby renesance, baroka a také se jimi nazývají novodobé úpravy zeleně kolem obytných domů. Park je na rozdíl od zahrady větší, rozlehlejší s volnou a nepravidelnou úpravou přibližující se idealizované přírodě. Ale podle Boženy Pacákové - Hošťálkové (1999) je rozdíl mezi parkem a zahradou stále kolísavý.

2.1 Vymezení zahrad a parků

Zahrady a parky jsou nejvýznamnějšími kompozičními celky krajinářské architektury (Lepičová, 2003). Mají za sebou dlouhý vývoj, který odráží vyspělost společnosti, představy zahradních architektů a tvůrců, práci zahradníků a představy těch, kteří v zahradách a parcích nacházeli místa úniku před okolním světem. Zahrada vyjadřuje úzké vztahy mezi civilizací a přírodou, je idealizovaným obrazem světa, často ukazuje zmenšeninu krajiny (Hendrych a kol., 2011), stává se rájem, a svědčí o kultuře a originalitě tvůrce (Poláková, 2007). Parky a zahrady mají sloužit k vnitřní a vnější pohodě člověka (Hendrych a kol., 2011), představují znovunalezení ráje, mají velký rekreační a vzdělávací význam. Také mají význam pro zahradnickou praxi, význam sadovnický i jako matečnice rostlin (Heike, 1984). Dále mají obrovský význam z vědeckého hlediska, historického nebo uměleckého. Slouží ke studiu aklimatizace, biologie rostlin a dřevin, dostupných jak v naší krajině, tak i z exotických zemí (Maršáková - Němejcová a kol., 1977).

3 Historické parky a zahrady

Historické zahrady a parky jsou významnou součástí kultury lidstva. Prezentují přírodní podmínky, architektonické a nábožensko-filozofické odlišnosti jednotlivých regionů. V posledních desetiletích se zahrady a parky stále více těší pozornosti veřejnosti. Dnes se často setkáváme s aktivitami občanů a občanských sdružení chránit v historických zahradách a parcích přírodní elementy a především stromy (Olšan a kol., 2014).

Historické zahrady jsou památkami zahradního umění, které jsou spjaty s určitým uměleckým slohem doby, v níž vznikly (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Historická zahrada je kulturní památkou stejně jako historické budovy. Mnoho historických zahrad a parků zaniklo, nebo se změnilo ve veřejnou zeleň, jiné jsou zanedbalé, zpustlé a jen některým z mála se dostává přiměřené péče a pozornosti odpovídající jejich významu (Dvořáček, 2008). Dokumentují zajímavý vývoj zahradního umění a jsou součástí kulturní krajiny (Tomaško, 2005). Historická zahrada má sloužit ke zhlédnutí, k obdivování a k procházení, k pořádání oslav, ale tak jako každá zahrada je nutné, aby byl její přístup na čas omezen, a to tak, aby byla zachována její podstata a kulturní poslání. Z toho důvodu máme v zahradách návštěvní hodiny a měli bychom je dodržovat.

3.1 Definice historické zahrady

Označení „historická zahrada“ patří jak malým, drobným, tak velmi rozsáhlým formálním nebo krajinářským parkům. Většinou je připojena k budově a je jejím nedělitelným doplňkem - nemůže být odtržena od svého prostředí a to bez ohledu, zda-li je uměle vytvořená, nebo přírodní (Poláková, 2007).

Historickou zahradou rozumíme architektonickou a vegetační kompozici, která je z hlediska dějin nebo umění celospolečensky významná (Hendrych a kol., 2011). Pro určení hodnot významnosti konkrétní historické zahrady je podstatné zvážení míry její materie. V některých případech může být zahrada nebo park ceněn na základě nemateriálních hodnot, například se spojením významné historické události, a to i na základě nedochování materiálních hodnot nebo jen její části. Tyto zahrady se pak začleňují ke kulturnímu dědictví, jež je hodno památkové ochrany, na základě hodnotících, kteří nemusejí být pouze památkáři, nebo experti ale mohou jimi být i návštěvníci a uživatelé zahrad.

V zahradní a krajinářské terminologii pro památkovou péči o historické zahrady a parky přetrvává jistá neustálenost. V odborných člancích, národní literatuře i v oficiálních dokumentech se setkáváme s termíny, které mají stejný nebo podobný význam. Tyto termíny nebyly nijak vyhodnoceny a vysvětleny. V praxi organizace národní památkové

péče (NPÚ) se nejvíce užívá termínu „památky zahradního umění“, označující zahrady a parky chráněné jako kulturní památky (Olšan a kol., 2014). Jaroslav Petřů (1999) tento termín vyložil v publikaci *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Uvádí, že „památky zahradního umění je taková památka, jejíž formu tvoří historická zahrada, park nebo sad“. Současná legislativa ovšem neobsahuje žádné speciální termíny pro památkově chráněné zahrady a parky. To má nepochybně praktické dopady. Jedním z nich je oslabení pozice oboru památkové péče například při správních řízeních, kdy dochází ke střetu památkové péče a ochrany přírody, která historické parky a zahrady do svého zájmu zahrnuje již v roce 1992. Ochrana přírody a krajiny hledí především na migraci živočichů, zachování přírodního stanoviště, kde nejsou primární jejich estetické a kulturní hodnoty, ale udržování stanovišť a ekologicko-stabilizační funkce, což vylučuje pěstební zásahy nezbytné pro památkovou péči (Olšan a kol., 2014).

Do kompozice (plán, půdorys) historických zahrad a parků patří profily terénu, vegetace jako dřeviny a květiny, jejich velikost, barevnost, rozmístění, vzájemné poměry a ovlivnění, měřítko, dekorativní a vodní prvky (Jančo a kol., 2015).

3.2 Legislativa

Specifický charakter historických zahrad a parků s hmotnou strukturou tvořenou přírodní a současně i umělou matérií, byl popsán v mezinárodních dokumentech o ochraně kulturního dědictví (Olšan a kol., 2015).

3.2.1 Athénská charta

Athénská charta o restaurování historických památek z roku 1931, která je prvním mezinárodním dokumentem památkové péče, pouze obecně doporučuje a akceptuje různé projevy obnovy a restaurování památek (Petzet, 2004). Ve stejné době (1933) se otázkou historického dědictví zaujímal i Mezinárodní kongres moderní architektury v Athénách, kde přijali základní dokument, který pojmenovali též Athénskou chartou. (Vošáhlík, 1995). Tato charta může být nesprávně zaměňována za Athénskou chartu z roku 1931. Charta z roku 1933 je pokládána za základ funkcionalistického urbanismu a byla v oboru památkové péče vnímána poněkud rozporuplně (Kučová, 2014). Na rozdíl od Athénské charty z roku 1931 zahrnuje městské těleso v definici postaveného dědictví a klade důraz na duchovní, kulturní a ekonomickou hodnotu architektonického dědictví (Tyrwhitt, 1946).

3.2.2 Benátská charta

Je jedním z nejdůležitějších dokumentů kulturního života lidstva (Líbal, 1995). Benátská charta je mezinárodním dokumentem, který vymezuje základní principy

konzervace a obnovy památek a sídel. Byla založena 25. - 31. května 1964 na mezinárodním kongresu památkových architektů, konzervátorů a techniků v Benátkách (Štulc, 2014). Tehdy byla potřeba organizovat záchranu těžce postižených památek po druhé světové válce. Postižené byly však i památky, kterých se válka nedotkla, avšak jejich údržba a obnova za válečného období nebyla dostačující (Pavel, 1964).

Benátská charta přebírá z Athénské charty její doporučení a dále je rozvíjí a zdůrazňuje (Petzet, 2004). V Benátské chartě je kladen důraz na upřednostnění péče před samotným restaurováním. Je zde již definován princip neoddělitelnosti umělecké výzdoby od stavby (Šulc, 2014). Nejvýznamnější proces pro ochranu historických zahrad bylo rozvedení benátské charty do florentské charty (Vošáhlík, 2001).

3.2.3 Florentská charta

Mezinárodní výbor pro památky a sídla ICOMOS (Mezinárodní rada památek a sídel (International Council on Monuments and Sites)) přijal Florentskou chartu dne 15. prosince 1982 tak, aby doplnila starší Benátskou chartu z roku 1964 o ustanovení k ochraně historických zahrad (Pacáková – Hošťálková a kol., 2004). Definuje historické zahrady a parky, jejich využití a údržbu, ochranu, konzervaci a restaurování a v neposlední řadě také revitalizaci (Jančo, 2009). Při všech takto definovaných činnostech se musí přihlížet ke všem jejím prvkům současně, oddělení jednotlivých úkonů by zapříčinilo narušení celku (Poláková, 2007).

Charta také podmiňuje označení konkrétního objektu zahradně-krajinářské tvorby za historickou zahradu (park) dochováním alespoň části její historické kompozice do současnosti. V případě, že zahrada zanikla úplně, nebo jsou dochovány prvky, které podléhají domněnkám, pak nelze realizovat rekonstrukci tak, aby zahrada mohla využívat termín historické zahrady (Jančo, 2009). V praxi to znamená, že nejistota o způsobu restaurování vyvolává nejasnost výsledné podoby objektu (Líbal, 1995).

Florentská charta tak plní úlohu základního oborového dokumentu v obnově a péči o památky zahradního umění (Pavlátová a kol., 2015).

3.3 Ochrana historické zahrady

Ochrana spadá svou historickou hodnotou do oblasti památkové péče, nikoli do oblasti ochrany přírody (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Historické parky a zahrady jsou předmětem ochrany a údržby, a to ve stejné míře jako památkové objekty, v jejichž blízkosti se nacházejí. Ochrana zaštiťuje Florentská charta (Jančo, 2009). Do ochrany historických zahrad spadá údržba, obnova, konzervace a restaurování (Poláková, 2007).

Milan Jančo (2015) říká, že ochrana vyžaduje identifikaci a inventarizaci historické zahrady. Ochrana má též být součástí zastavovacích plánů, plánovacích dokumentů a územního plánování. Zahrada, která má být obnovována, musí projít identifikací a inventarizací. Identifikační práce zahrnují rešerše, určení významu památky, určení hodnotících kritérií, stanovení hodnotících postupů a navázání na pasportizaci (Olšan a kol., 2015). Tato činnost se ale dlouhodobě potýká s neuspokojivou situací, k níž přispívá nedostatečný počet specialistů pro historické zahrady a parky (Olšan a kol., 2014).

3.3.1 Údržba a konzervace

Údržba a konzervace je potřebná k uchování autenticity a dobrého stavu historických parků a zahrad (Pacáková - Hošťálková, 1999). Údržba je prvořadou činností, která má dlouhodobý výhled podněcovaný cyklickou obnovou. Historická zahrada musí být uchována v daném prostředí a je třeba odmítat jakoukoli změnu, která by mohla ohrozit její ekologickou rovnováhu (Poláková, 2007). Každá taková změna způsobí vždy nevratný zásah, a tudíž snížení hodnoty historické kulturní památky. Proto se snažíme o maximální možné původní udržení historické zahrady (Jančo, 2009). Skutečností ale je, že pravidelná a intenzivní údržba není u historických zahrad a parků samozřejmostí. Naopak je v mnohých případech nutno konstatovat absenci údržby a konzervace, anebo alespoň různých mezistupňů těchto činností. K nim patří většinou jednorázová opatření obvykle pod tlakem kritického nebo i velmi kritického stavu a příležitostný, v lepším případě pravidelný úklid. Spousta dalších problémů vzniká taktéž z nízké profesionality pracovníků, špatného pochopení díla což zapříčiňuje jeho deformaci. Tyto skutečnosti patří k příčinám vyvolávajícím potřebu obnovy (Pacáková - Hošťálková, 1999). Jak je již řečeno, tak historická zahrada je součástí kulturního dědictví. Jeho zachování vyžaduje maximum trvalé péče kvalifikovanými osobami, jako historiky, historiky umění, architektky, zahradní architektky, zahradníky či botaniky (Vošáhlík, 2001).

3.3.2 Restaurování a revitalizace

Jakoukoli obnovu do původního stavu (revitalizace) historické zahrady nebo její restauraci nelze zahájit bez vypracování důkladné studie, která zahrnuje průzkum, shromáždění dokumentů o zahradě takové i o zahradách podobných a v neposlední řadě i zahradního archeologického výzkumu (Jančo, 2015). Jakékoli obnovovací práce musí respektovat vývoj dané zahrady. Nemělo by se privilegiovat jedno slohové období na úkor druhého. Pokud zahrada zanikla, nelze ji dále nazývat historickou zahradou, i v případě,

byla-li nová vybudována na místech, kde dříve zahrada existovala, „má tak charakter evokace a nové kreace avšak nikdy již nejde o historickou zahradu“ (Vošáhlík, 2001).

V Čechách a na Moravě máme spoustu krásných historických zahrad a parků. Kvůli vývoji událostí posledních desetiletí se mnoho těchto parků nachází v katastrofálním stavu. Kvalitní obnovy a rekonstrukce zahradních památek se dočkalo jen málo lokalit, v ostatních případech nedochází ke kvalitním a komplexním obnovám vůbec. Historické zahrady a parky mají svá specifika, podle kterých se k nim musí přistupovat. Základním předpokladem je kvalitní a odborné zpracování celé dokumentace. Musíme také pamatovat na cíl památkové péče, kterým je zachování zděděných cenných uměleckých děl od našich předků a přistupovat k nim s určitým respektem (Marešová a kol., 2007).

Materiál zahrad je především rostlinný (živý), a proto je také pomíjící a obnovitelný (Jančo, 2009). Omezená délka života rostlin je proto dalším specifikem. Z toho důvodu je důležité provést důkladný rozbor kompozice a vyhodnocení historické hodnoty jednotlivých rostlin, stromů, keřů a jejich skupin. Tyto problémy doplňuje další, a to katastrofální nedostatek finančních prostředků. Na kvalitní rekonstrukci a údržbu historických parků a zahrad bývají finanční nároky velmi vysoké. Z toho důvodu je obnova historických zahrad a parků náročným úkolem (Marešová a kol., 2007).

3.3.3 Pasportizace

Pasportizace (neboli technická inventura) je novodobý nástroj péče o památky zahradního umění (Olšan a kol., 2015). Jde o digitální plánovou, mapovou, obrazovou a dokladovou dokumentaci a jejich propojení (Bezděk, 2011). Předmětem pasportizace je analýza současného stavu památek, identifikace a evidence jejich skladebných částí. Vychází se z toho, že struktura památky nemá povahu oddělených samostatných částí, které nevznikají pouhým řazením k sobě, ale že jednotlivé konkrétní části parku či zahrady mají různé vztahy mezi sebou navzájem a vztahy vůči památce zahradního umění jako celku. Hmotné struktury památek se zařazují do kategorií dle stanovených kritérií. Příkladem kategorií jsou například složky přírodní a umělé, které se dále dělí na podkategorie vody, reliéfu, pozemních staveb, umělecká díla, vybavenost atd. Pro pasportizaci se také ustanovila jistá terminologie. Výstupem pasportizace určité historické zahrady je Pasport památky zahradního umění. Je to podrobný evidenční dokument a současně zaznamenává i vybraná popisná data (Olšan a kol., 2015). Výstupy, které jsou a budou zpracovány v třídídimenzionální podobě, mohou sloužit odborníkům, například projektantům, pro simulaci případných úprav či rekonstrukcí (Bezděk a kol., 2010).

Vytváření pasportů v problematice historických zahrad je téměř novým poznatkem, i když v jiných problematikách se pasporty již vytvářejí (Pasport památkových objektů) (Olšan a kol., 2015). Jiří Olšan (2014) v článku Pasport - nástroj péče o památky zahradního umění uvádí, že je dobře využitelný pro identifikaci a inventarizaci historických zahrad a parků, a může se tak stát efektivním nástrojem památkové péče k jejich obnově a ochraně.

3.3.4 Zahradní archeologický výzkum

Archeologický výzkum je nezbytný pro ověření pravdivosti a věrohodnosti navrhované rekonstrukce historické zahrady. Měl by být součástí přípravné fáze všech navrhovaných změn v historických zahradách. Taktéž by měl být vykonán u zahrad, jejichž podoby budou navždy zničeny. Archeologický výzkum zahrnuje povrchový výzkum reliéfu historické zahrady s geodeticko-topografickým průzkumem a plošnou nivelací. Dále navazuje geobotanická indikace, identifikace ukazatelů dřívějších zahradních úprav. Z těchto identifikací zjistíme dřívější uspořádání zahrad a rozvržení jednotlivých prvků (fontány, kašny, uspořádání stromů, terasování, svahování) (Jančo, 2009). Pokud si ovšem u takového výzkumu nevytyčíme dané cíle a přípravu, můžeme způsobit i nezvratné poškození zkoumané historické zahrady či parku (Hendrych a kol., 2007). Milan Jančo (2009) dále uvádí, že zásadním nedostatkem zahradního archeologického výzkumu je nedostatek zahradních archeologů a malá spolupráce se zahradníky, zahradními architekty na takové úrovni, jako jsou výzkumy v Americe nebo jiných zemí západní Evropy.

4 Druhy historických zahrad

Nejen že se historické zahrady dělí dle vývojových období, ale také dle různých druhů.

4.1 Klášterní a hradní zahrady

Zahrady nevelkého půdorysu, většinou uzavřené mezi bloky kláštera či hradu. Zahrady často dělené podle jejich funkce. I přes jejich nevelikost vznikaly rajské zahrady, zahrady lásky (pojem odvozený se středověké básně, evokuje ráj a nebe), bylinkové nebo lékárenské zahrady (Pacáková – Hošťálková a kol., 1999).

4.2 Zámecké zahrady a parky

U nás nejrozšířenější druh historických zahrad. Téměř každý zámek obklopuje krásná historická zahrada, která dotváří zámku jedinečnou kulisu. Parky jsou malé, omezené prostorem, ale i rozsáhlé a známé svou monumentálností. Některé volně přecházejí do okolní krajiny. Jednotlivé parky se od sebe liší a vykazují tak určité znaky rozmanitosti, všechny jsou uměleckým dílem zahradní architektury a mnohé se pojí s památnými stromy (Minaříková, 2016).

4.3 Obory

Obory nebyly pouhým kusem oploceného lesa, byla to oplocená místa, do kterých šlechtický majitel utíkal za zábavou, kterou mu poskytoval lov zvěře, ale i prostředí a pohled na chovanou zvěř. Ke zřízení obor nestačilo jen vytyčení hranice, ale postavení zdí nebo oplocení (což bylo někdy velice časově a peněžně náročné). Obora měla řadu jiných zařízení k chovu nebo k pozorování zvěře, dále do ní patřily také rybníky, nádrže a potůčky. V oborách se chovali bažanti, koroptve, jeleni i daňci. K oborám často patřila i pole, na nichž se pěstovalo krmivo pro zvěř (Wolf a kol., 1976).

4.4 Vilové zahrady

Vývoj vilových zahrad se datuje přibližně od 70. let 19. století. Vily si převážně nechávala stavět vzdělaná a zámožná vrstva, která již nepatřila k aristokracii. Tehdejší zahrady byly volně krajinářsky upravené, později se návrhy vypořádávaly se stále zmenšujícími parcelami. Tak vznikají formálně upravené menší zahrádky.

Od 20. století se zahrady navrhovaly v architektonickém souladu s vilou. Změnu v kompozici zahrad ovlivnil rozvoj tzv. věčného bydlení. Vily se začaly přestavovat a v tomto duchu se samozřejmě přestavovaly i zahrady. Ve 20. a 30. letech 20. století byly zahrady kolem domů a vil zakládány jako formální s vysokým zastoupením stříhané

vegetace. V menší míře vznikaly vilové zahrady označované jako přírodní, tedy založené krajinářským způsobem. Zahrady byly dělené dle jejich funkce pomocí cest a opticky odcloněny od okolí živými, tvarovanými ploty, stěnami, nebo pomocí drobné zahradní architektury (ploty, zdi, pergoly, treláže). Navrhování zahrad bylo také ovlivňováno uměleckými směry (Šimek a kol., 2015).

4.5 Krajinářský park

Jeho vznik se formoval od okamžiku, kdy se projevil odpor k barokní zahradě formálního typu, který se zdál nepřirozeným. Vychází z myšlenky anglické zahrady 18. století, kde se snoubí harmonie s volnou přirozeností a s malířským sentimentem k přírodě. Přitom vodní plochy, lesní porosty, skupinky keřů a stromů jsou pracně a nákladně upravovány a rozesety do nepravidelných skupin tak, že jen zdánlivě respektují reliéf krajiny. U keřů a stromů se počítá i s jejich jarní a podzimní barevností, pracuje se s volnými plochami trávníků. Dosahuje se barevností a osázení květin a dřevin k harmonizaci celé krajiny nenuceným a přirozeným způsobem (Hendrych, 2000).

4.6 Městské sady a parky

Novým fenoménem 19. století byly městské sady či městské parky. Byly zakládány většinou na místě zrušení městských valů a opevnění. Byly zakládány jako lidové parky, veřejné parky a aleje, většinou po vzoru městských parků, zejména pařížských. V českých zemích dostávaly obvykle jméno městské sady. Parky sloužily k promenádám, projížďkám po vodě, ke sportovnímu vyžití nebo k různým společenským zábavám, pro které byly zakládány různé pavilony a zahradní restaurace. Budovaly se podle návrhů významných tvůrců jako například Františka Thomayera, či se pojmenovaly podle významných osobností (Karel Chotek) (Pacáková - Hošťálková, 1999).

4.7 Hřbitovní zahrady

Netypickým představitelem historických zahrad jsou i hřbitovní zahrady (Šilhánková, 2003). Často nebývají zařazovány do děl zahradní architektury, a přece jejich pojetí ukazuje, že hřbitovy tvoří jednu z kapitol dějin zahradního umění (Pacáková - Hošťálková, 1999).

5 Historický vývoj zahradního umění dle stylů

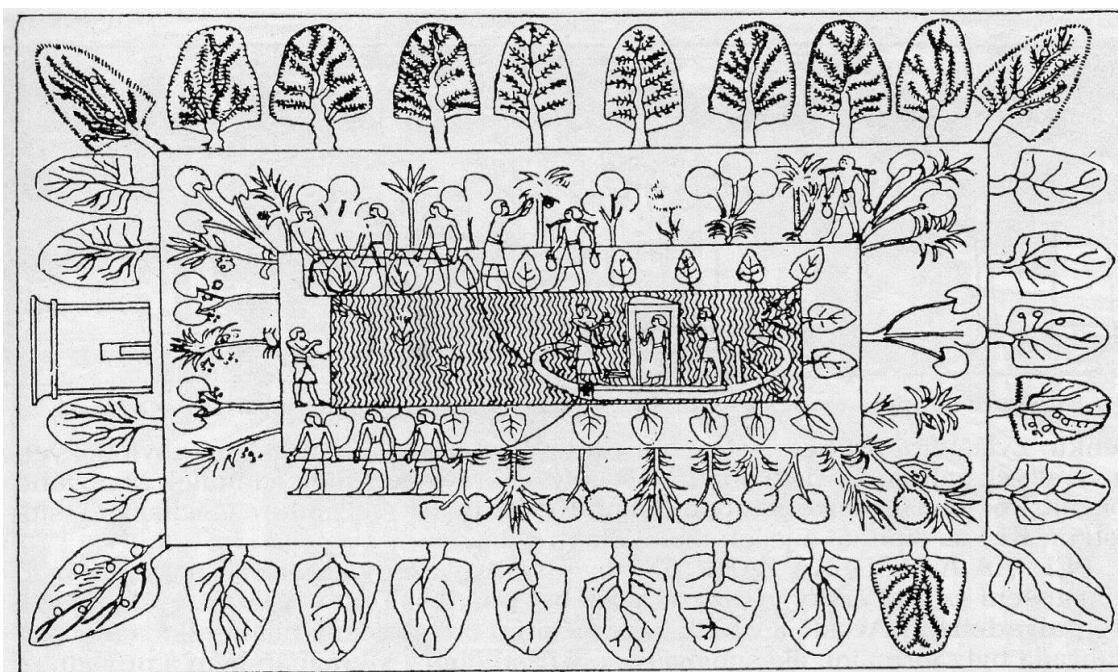
Styly či slohy historických zahrad sledují slohová období, jejíž tvůrci obvykle zahrady, parky, sady a aleje navrhovali. V souhrnu všech stylů je možné rozlišit dva typy zahrad, a to formální, takzvané geometrizované, (pravidelné) a zahrady krajinářské, takzvané volné (nepravidelné).

Zahrady formální jsou vždy vztaženy k určitému bodu nebo k hlavní ose svého půdorysu. Tyto zahrady působí občas až přísně a nepřírozně, ale také ušlechtilé a slavnostně.

Zahrady krajinářské jsou známé svou variabilitou svého půdorysu, metodou kontrastu s cílem harmonie. Působí uklidňujícím dojmem, přirozeně a živě (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

5.1 Egyptská zahrada

O egyptských zahradách jsme informováni převážně z dobových maleb, reliéfů a z písemných zpráv. Byly to zahrady uzavřené vysokou zdí i s domem, s nímž tvořila nedílnou součást. Zahrada byla formální, rozdělená pravidelně alejemi z cypřišů, cedrů, datlovníků a platanů kolem nádrže s lekníny a lotosy. Další rostliny byly pěstovány v přenosných kbelících, které byly uspořádány podél cest symetricky (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Zahrady byly v nehostinné přírodě, proto se zavlažovaly (Hendrych, 2000). V užitkových zahradách se pěstovaly olivovníky, vinná réva a zelenina.

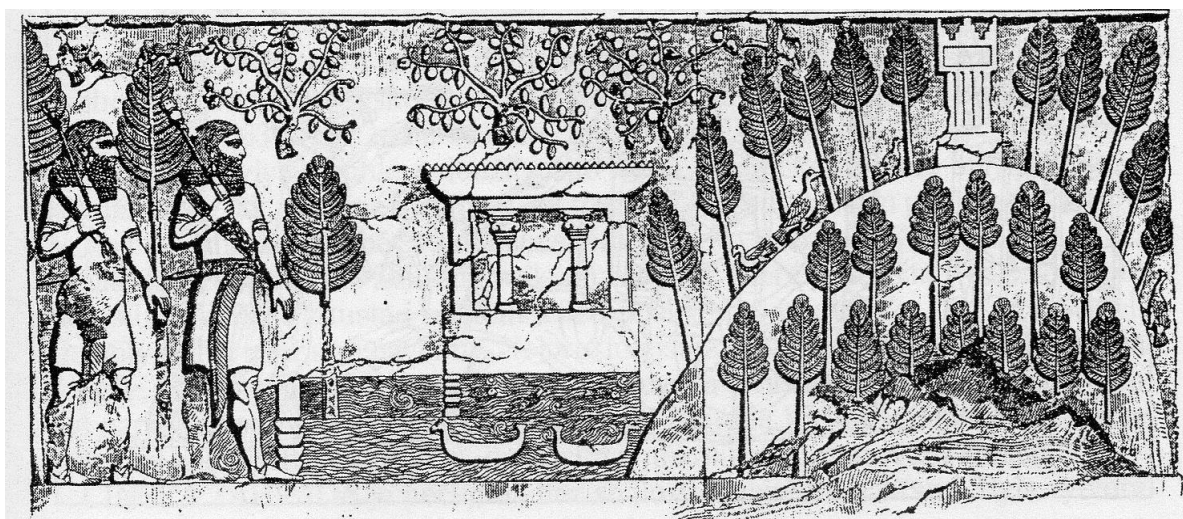

Obr. č. 1 Egyptská zahrada (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999)

Kromě soukromých zahrad se zakládaly zahrady posvátné, sloužící ke kultovním účelům - chrámové a pohřební zahrady. Také jsou doloženy záznamy o zahradách reprezentativních kolem chrámů a paláců (Tomanová, 2013.).

5.2 Babylonská a syrská zahrada

Babylonské a syrské zahrady byly z většiny vybudovány na návrších. Asi nejznámější jsou visuté zahrady Semiradiny. V těchto zahradách se objevují cedry, zimostrázy a platany. O charakteru babylonských a syrských zahrad svědčí kamenné reliéfy a tabulky s klínovým písmem. Řečtí historikové Strabón (64 př. Kr. - 19 po Kr.) a Diodóros Sicilský (1. století př. Kr.) se zmiňují i o technickém vybavení těchto zahrad (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Důmyslným technickým vybavením byly zavlažovány terasy s mocnou vrstvou zeminy. Do zahrad byly dováženy rostliny z okupovaných území, vznikaly tak první sbírkové (botanické) zahrady a arboreta (Kratochvíl, 2008).

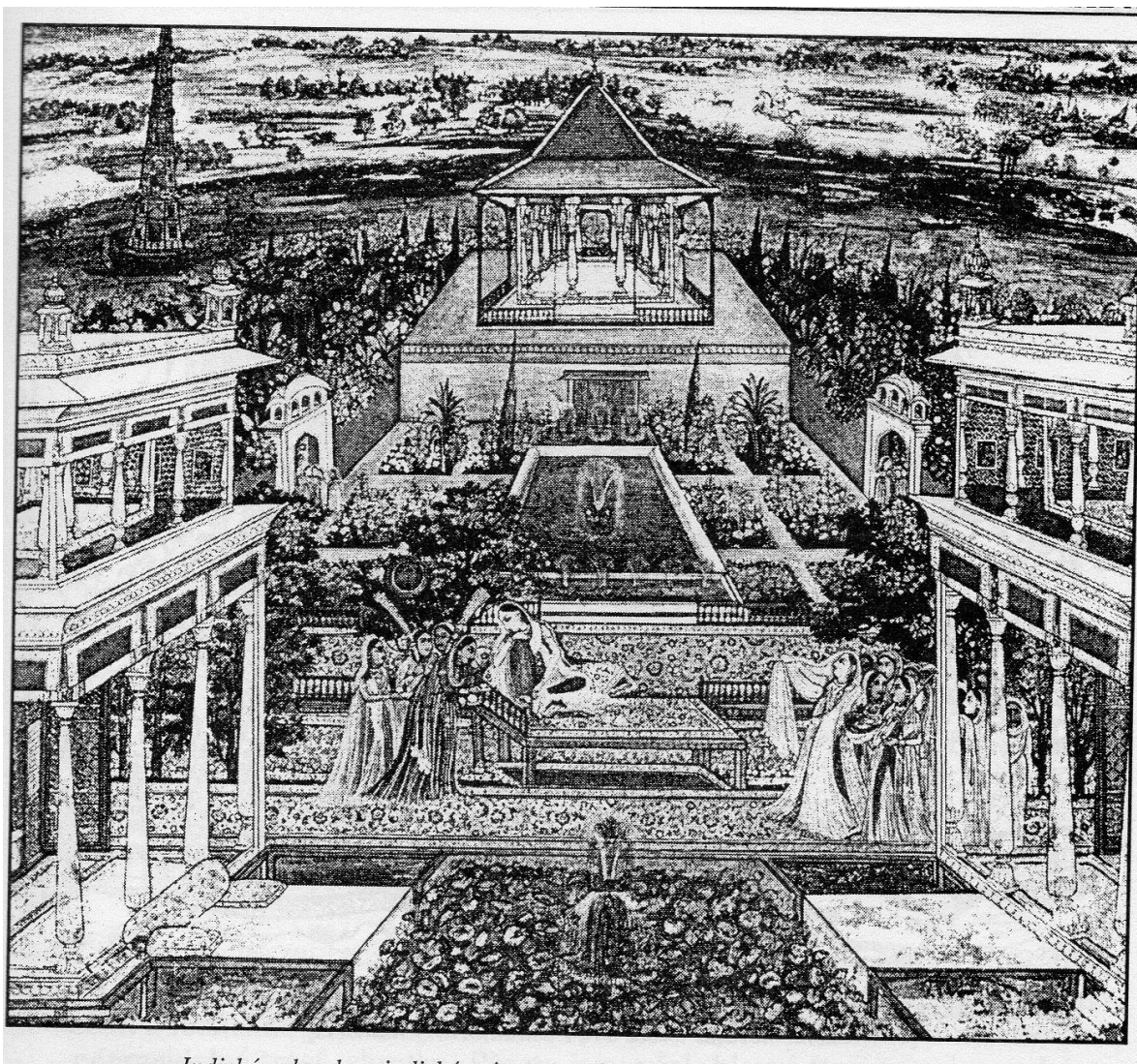
Obr. č. 2 Babylonská a syrská zahrada (Pacáková-Hošťálková a kol., 1999)

5.3 Perská zahrada

Perské a médské zahrady byly velice ceněny. Z toho důvodu bylo největší pohanou zpuštění sadu. Kolem hrobek významných osobností se zakládaly háje (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Popis perských zahrad se dochoval v písemných řeckých dílech, kde historici z perského slova „pairidaeza“, což znamená ráj za zdí či ohrazený ráj, zavedli do řečtiny nový název pro park či zahradu. Voda hrála v perských zahradách významnou roli, proto byla do zahrad přiváděna z říček pomocí umělých kanálků. Květiny byly míchány v záhonech do pestrých směsí. Peršané prosluli svým uměním v zakládání zahrad a ovlivnili tím mnoho dalších starověkých kultur (Tomanová, 2013).

5.4 Indická zahrada

Ve staré Indii neexistovaly pouze královské přepychové zahrady, byly též zakládány veřejné městské sady s rozsáhlými čtvercovými bazény, které často fungovaly jako lázně (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Pěstovaly se vonné a léčivé byliny, užitkové a okrasné květiny (Kratochvíl, 2008). Květiny byly určeny především pro potěšení oka a duše a jako duchovní oběť v náboženském obřadu. Řada zahrad byla budována terasovitě a jejich vodní systém byl napájen horskými prameny (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Zvláště bohatě vyzdobeny byly zahrady kolem mauzoleí a posvátných okrsků (Kratochvíl, 2008).

Obr. č. 3 Indická zahrada (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999)

5.5 Čínská zahrada

Čínské zahrady byly navrženy básníky a učenici, kteří svoje názory nejprve namalovali, a poté docházelo k realizaci. Zahrada je tak nečitelná bez znalosti čínského malířství.

Čínské zahrady se vyznačují nepravidelností. Byly jak velké (zahrady císařů byly téměř obrovské), tak malé, třeba jen v keramické misce. Miniaturní krajinky se povedlo vytvářet díky pěstování zákrsků, což se plně rozvine až v japonské zahradě (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Císařské zahrady byly tak velkolepé, že se císaři snažili přesunovat celé skalní balvany, či staré vzrostlé stromy z velkých dálek. Mnohdy na těchto praktikách císaři zbankrotovali. V čínských zahradách byly zakládány meandrující potůčky, celé záhony vonících azalek a ibišků a jezera s kvetoucími lotosy. Kolem vody se procházeli pávi, stavěli se kryté pavilony a pergoly a nad tím vším se zvedaly terasy tak, aby králové a císaři mohli na celé zahrady shlížet (Hendrych, 2000).

V čínských zahradách nesmí chybět takzvané hory - navršené pahorky, solitérní kameny nebo jejich skupiny. Dále nesmí chybět voda, ve které se zrcadlí obloha, stromy. Rozlišuje se voda stojící (jezera) a voda, která vnáší do zahrady dynamiku, je voda proudící (potoky, potůčky, pramínky). Sází se stromy jak listnaté, tak jehličnaté - vrby, slivoně, hrušně, granátovníky, skořicovníky, cypřiše, borovice.

Obr. č. 4 Čínská zahrada (Pacáková - Hošťálková, a kol., 1999)

Bambus, který se řadí mezi traviny, roste v čínských zahradách spolu s pivoňkami a vistáriemi. Významnými prvky jsou dveře samostatně stojící v zahradě, bílé stěny, branky, plůtky, mosty či můstky přes vodu. Jednotlivé části zahrady jsou spojeny cestičkami

pokrytými mechem nebo mozaikou. Každý prvek i rostlina mají v čínské zahradě nějakou symboliku. Zahrady se zakládaly u klášterů, u císařských paláců, nebo u soukromých obydlí (Tomanová, 2013).

5.6 Japonská zahrada

Japonská zahrada a čínská zahrada má mnohé společné. Stejně jako čínská zahrada je opět zahradou nepravidelnou, přírodní (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Smyslem zahrady japonské je vystihnout podstatu zahrady pomocí symbolů i na malém či miniaturním prostoru. K tomu se používají bonsaje, voda, různé seskupené kameny, plochy písku nebo štěrku. Japonské zahrady slouží k odpočinku a meditaci.

Rozdělují se na čtyři druhy a to na „suchou zahradu“, kde jsou kameny seskupeny do podoby skal, ostrovů či útesů a písek zde symbolizuje vodu. Dalším typem je „čajová zahrada“, ve které se host zahrady prochází od jejího začátku do čajového altánku kolem potůčku a kamenné nádrže na mytí rukou, kolem lucerny a přes nášlapné kameny. Pořadí je přesně vymezené dle japonského čajového obřadu. „Vodní zahrada“ s množstvím jezer, potůčků a říček (Tomanová, 2013). A čtvrtým typem japonských zahrad je „atriová zahrádka“. Jde o poměrně jednoduché zahrady, kde se používají můstky, štěrkem vysypané cestičky, pítka z kamenů nebo z bambusu, malé nádrže s rybami či vodními želvami. Zakládaly se v městské nebo palácové zástavbě, často se do nich nedalo ani vejít z důvodu její přístupnosti a velikosti (Šumbera, 2007).

V japonských zahradách se pěstují téměř podobné rostliny jako v čínské zahradě. Jehličnany (borovice), listnáče (javory, sakury), bambusy, vistárie či kamélie, ve vodních zahradách, lekníny či lotosy.

5.7 Řecká zahrada

Řecké zahrady byly zpočátku vázány na dům a měly tak funkci užitkovou (Hendrych, 2000). Domy se zahradou byly situovány většinou za městem na venkově, protože ve městech měly málo prostoru a kvůli nedostatku vody bylo zakázáno zalévat, a tak i pěstovat rostliny. Uprostřed městských zahrad bylo atrium, což je dlážděný dvorek, výjimečně doplněn o nádoby s rostlinami. Ten, kdo mohl zahrady zakládat, byli filozofové a učitelé, kteří v zahradách pořádali přednášky a debaty.

Řekové také zakládali posvátné háje. Šlo o z části upravené a z části planě rostoucí zahrady, většinou zasvěceny bohům. Zahrady tvořili také kolem pohřebních míst. Obyvatelé měst mohli také využívat veřejné zahrady kolem sportovišť, kolonády, aleje a

parky, nebo zahrady filozofů nebo učitelů, které zůstávali přístupné veřejnosti (Tomanová, 2013).

5.8 Římská zahrada

Římské zahrady navázaly tak jako celá římská kultura na zkušenosti Řeků. (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Římané se však dokázali vypořádat s nedostatkem vody, pomocí důmyslných viaduktů, proto zakládali i soukromé zahrady spolu s veřejnými parky a promenádami. Zahradami byly obklopené také divadla, lázně a chrámy (Tomanová, 2013). Zahrada se tak stala neoddělitelnou součástí budov a jejich vazba byla vzájemně závislá. Zahrady byly členěny pergolami, sochami, sloupořadím a živými ploty. Na venkově se zakládaly také zdobné zahrady (Hendrych, 2000).

Tak jako v řeckých zahradách tvořilo zahradu uvnitř domu atrium (peristyl), lemované krytou kolonádou, ve středu atria se nacházela nádrž na vodu, do které byla svedena voda ze střech. K velkým domům ve městě tak náležel jeden nebo i více peristylů, doplněn o centrální kašnu, sochy nebo voliéru s ptáky. Pěstovaly se fíkovníky, olivovníky, hrušně, třešně, z květin převážně vonné, jako byly jasmín, růže, lilie, levandule (Tomanová, 2013).

5.9 Byzantský zahrada

Byzantská zahrada navazuje na typ formální zahrady řecké. Je prosycena orientálním vlivem. Byzantské zahrady byly součástí nejen císařského paláce, ale i veřejných budov. Do prostoru zahrad byla vsunuta sportovní plocha, na níž se hrálo koňské polo. Byzantské umění vodotrysků a vodních hříček dosahovalo takové technické vyspělosti, že mnohdy místo vody z vodotrysků tryskalo i víno. Kašny byly vytvářeny z různobarevných mramorů. U císařského trůnu stáli zlatí lvi, kteří tloukli ocasey do země a vydávali řev, nechyběli ani kovové pozlacené stromy s ptactvem, které vydávalo ptačí zpěv (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

5.10 Islámská zahrada

Islámská zahrada vychází z víry islámu, která hlásá, že nebe či ráj jsou zahradou. Typické jsou pavilony, někdy dokonce dvouposchod'ové s teráskami. Nutnost udržet krásu zahrady i v zimě vedla k výrobě zahradních kobereců, které pokrývaly podlahy i stěny interiérů (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

V Islámu byl venkovní prostor neoddělitelnou a nepostradatelnou součástí každého domu. Důležitým prvkem v zahradě byla voda. Vodní kanály zvyrazňují hlavní osy zahrady, v jejich průniku bývá vystavěna fontána. Zahrady se tvořily i před mešitami, kde

byly vysázeny v přesných geometrických řadách pomerančovničky a palmy, ke kterým byl přiveden systém zavodňovacích kanálů (Hendrych, 2000).

5.11 Maurská zahrada

Maurské zahrady jsou dodnes dochovány ve Španělsku. Hlavní znakem je důraz na střední osu. Ta je zdůrazněna obvykle linií vodního kanálku, nad nímž vodotrysky vytvářejí klenbu. Voda byla užita také v kaskádách, ve vodních schodech i v klidných velkých plochách. Dalšími znaky maurských zahrad je loubí, glorieta, nebo tzv. malý ráj, který vznikl z perského pavilonu a bývá sevřen do kruhu vysázenými cypřiši, tvarovanými tak, aby tvořily klenbu. Oblíbená byla terasa s vyhlídkou na zahradu, kde v trávniku s nejrůznějšími druhy růží byly i rostliny v kbelících, v nichž se často nacházely trpasličí datlovníky. Místo stříhaných myrtových stěn se v maurských zahradách vysazovaly vonné aromatické keře, zaváděla se popínavá zeleň a k často vysazovaným jabloním přibýly mandloně a pomerančovničky. V zahradách se uplatnila krása pávů a zpěvného ptactva.

6 Historický vývoj zahradního umění na území dnešní ČR dle stylů

Území České republiky si prošlo různými styly zahradního umění. Zahrady, o nichž máme první zmínku se na našem území začaly tvořit kolem 12. století.

6.1 Od 12. – 16. století

První zahrady byly u nás zaznamenány od 12. do poloviny 16. století. Souvisí to s počátečním rozvojem osídlení. Středověká zahrada si zachovala svoje uspořádání v podobě hradních a klášterních zahrad, uvnitř ohrazených měst, kde menší zahrady měly i fary a výstavnější měšťanské domy. V porovnání se zahradami Blízkého východu byly naše středověké zahrady střídmejší, což vyplývalo z odlišných klimatických podmínek a z jiných nároků na využívání. Pro všechny druhy středověkých zahrad na našem území byla charakteristická uzavřenost a členění na části určené k obživě, učení a rozjímání.

6.1.1 Středověká zahrada

Při zakládání a vývoji středověkých zahrad sehrály důležitou roli právě kláštery. Po pobožnostech bylo hlavní náplní mnichů právě zahradnictví. Kláštery měly svůj ucelený zahradní prostor v podobě rajskeho dvora, který přiléhal ke kostelu a byl obklopený ze čtyř stran křížovou chodbou. Tím měl podobnou analogii jako římský peristyl. Ve středu plochy, často děleném na čtyři čtvercové části, stála kašna nebo studna. Na záhonech se pěstovaly léčivé byliny nebo květiny pro výzdobu klášterního kostela - lilie, růže, pivoňky, orlíčky, kosatce, narcisy, macešky a fialy. Léčivým rostlinám a koření patřila plocha, do které měli přístup jen představení kláštera. Pěstované rostliny sloužily k léčebným účelům, kuchyni i k přípravě vín a likérů. V bylinné zahradě se pěstoval estragon, máta, kmín, fenykl, šalvěj, ruta, pažitka, koriandr, rozmarýna. V sadě byly zastoupeny převážně jabloně, moruše, kdoule, vavříny, jedlé kaštiny, hrušně, broskvoně, švestky, jeřáby a vlašské ořešáky (Pavlátová a kol., 2004). Středověké sady mimo území dnešní České republiky obsahovaly v oblibě granátová jablka, olivy, fíkovníky a vinnou révu (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). V zeleninové zahrádce rostly cibule, česnek, mrkev, fazole, pórek, šalotka, celer, řepa, ředkev, mák a další. Bohužel kvůli rušení klášterů se těchto zahrad mnoho nedochovalo

Hradní zahrady vznikaly uvnitř hradeb na omezené ploše (Pavlátová a kol., 2004). Z důvodu malé rozlohy většinou obsahovaly hlavně léčivé rostliny, zeleninu a byliny pro hradní kuchyni. Hradní zahrady byly vždy oplocené a dotvářely je pavilony, gloriety nebo

věže, které byly součástí obvodového hradního zdiva. Plochy záhonů byly odděleny kovovými nebo dřevěnými plůtky, které ohraničovaly i vyvýšené záhonky. Stříhané stěny a bludiště se rozmohly až v pozdním středověku. Uprostřed nechyběl vodní prvek a kolem něho drnové lavičky, které byly kryty loubím s popínavými rostlinami. Hradní zahrada se později rozšířila i do hradních příkopů, kde vznikla hřiště (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Louky pod hradem byly vyhrazeny k rytířským kláním, turnajům, hrám, za hradbami města pak slavnostem a veselícím. Součástí hradních zahrad byly panské lovecké obory, které byly vyhrazeny především honitbě.

Středověké zahrady nebo jejich části měly specifické názvy. Záhonky (viridarium), na nichž byly převážně okrasné rostliny kolem kašny nebo studny (Pavlátová a kol., 2004). Zelenina a byliny (giardinum) byly odděleny od ovocných stromů (pomerium) a léčivých rostlin (herbarium) plůtky (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

Středověké měšťanské zahrady na úzkých parcelách měly jednoduché uspořádání a sloužily zpočátku k pěstování zeleniny, koření a léčivých bylin. Později se objevovaly květiny a ovocné stromy. Záhony byly vyvýšené a pro jejich zalévání se používala studna nebo nádrž na vodu. K odpočinku sloužila drnová lavička.

6.2 Od 16. – 19. století

S nástupem nových filozofických názorů k pravidelnému chápání světa a života vznikají nové směry zahrad. Zahrady se mění v monumentální, které nemají obdob, až po zahrady a parky, které se vracejí k racionálnosti a zjednodušenosti i navrácení k přírodě (Kratochvíl, 2008)

6.2.1 Renesanční zahrada

Renesance je označována jako znovuzrození. V renesančním chápání přestal být život pouhou přípravou duše k věčnému životu a změnil se v hodnotu sám o sobě (Pavlátová a kol., 2004). Klasickou zahradu renesance tvoří pravidelnost, osovost a vyváženost. Renesance se opírá o princip převzatý z antiky, a to o konečnosti prostoru a vnímání materiálu. Renesanční zahrady jsou spjaté s mateřskou zemí Itálií a do ostatních zemí se šířila s jistou degradací. Do hlavních poznávacích prvků renesanční zahrady patří síť pravoúhlých cest, stříhané nízké plůtky podél nich, s kamennými nebo keramickými nádobkami s rostlinami, stěny ze stálezelených materiálů, přízemí domu otevřené přímo do zahrady a také takzvaný bosket, což je hustě vysázený lesík, poskytující stín (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

Teoretik renesančního umění Leone Battista Alberti ve svých dílech (O architektuře, Deset knih o stavitelství) formuluje představu zahrady, která je rozšířeným obytným prostorem a tvoří tak se stavbou jeden harmonický celek (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Dům byl spojený se zahradou sloupovou galerií poskytující stín a s otevřením obvykle přímo do zahrady. U domu se rozkládal parter s náročnější květinovou výsadbou doplněnou o léčivé aromatické bylinky. Nedaleko domu byla situována soukromá zahrada oddělená od reprezentativní části zahrady oplocením. Zde se mohly bavit děti a konat neformální setkání. Charakter těchto ploch byl smíšený, plocha byla členěna na malé záhonky, kde se pěstovaly květiny i zelenina na vaření. Ani zde nechybělo stinné loubí k odpočinku. Na konci osy zahrady se stavěly zahradní stavby jako teatron, náročně řešená fontána či kasino. Do okrajové části zahrady byly situovány štěpnice (matečnice ušlechtilých odrůd), rybníčky, ptáčnice nebo zvěřinec. Zahrada zůstávala stále skryta za zdí, ale i přes to byla důležitá její vazba na okolí. To bylo dosaženo výhledy ve zdech na město, sídla i krajinu (Pavlátová a kol., 2004). Součástí zahrady také tvořily oranžerie, pavilony, loggie, voliéry a altány.

V renesanční zahradě se vždy nacházel nějaký vodní prvek. Kašna, fontána, vodotrysk, kaskáda. Většinou se s těmito díly, ale i samostatně, spojovala sochařská výzdoba (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Členitý terén teras, schodišť a ramp byl k výstavbě vodních prvků vyhovující. V oblibě byly také takzvané grotty (umělé jeskyně), kde byl k výzdobě použit přírodní materiál jako láva, mramor, škeble a mušle.

Půdorys renesanční zahrady vycházel z charakteru středověkých zahrad, a to převážně z její užitkové části. Měla vzhled šachovnice, protože přímé pravoúhle vedené cesty členily plochu na čtvercové a obdélníkové obrazce, které byly olemovány stálezelenými plůtky. Obrazce měly různou náplň - travnatou plochu, broderiové ornamenty z písků a barevných drtí, květiny, byliny, stříhané labyrinty, bazény, fontány, altány, nebo vyvýšená vyhlídková místa (Pavlátová a kol., 2004).

V této době se již pěstovalo obrovské množství rostlin, které bývaly často i dovážené. Proto se při domech objevuje plochý květinový parter, působící jako barevný koberec. Cizokrajné výpěstky byly dováženy ze středního východu v podobě hlíz a cibulí (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Kávovníky, citroníky, pomerančovníky a ananasy se pěstovaly v dřevěných nebo keramických nádobách, aby se mohly v zimním období přemístit do oranžerií, fíkoven nebo skleníků. Kromě toho se také pěstovaly kostce, mečíky, sedmikrásky fialy, prvosenky a růže. V zahradách se vysazovaly převážně stálezelené druhy stromů a jehličnany.

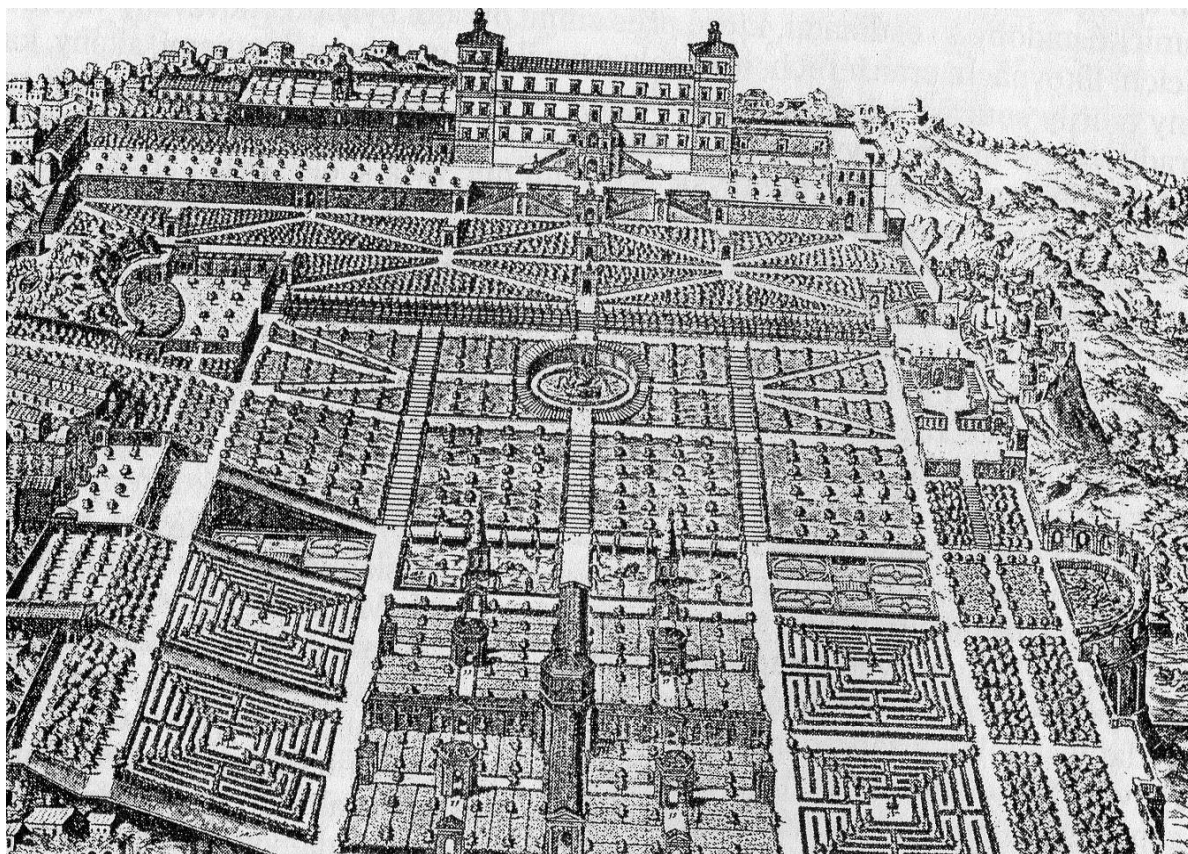
Na mnohé zahrady navazovaly obory s oplocením, s upravenými cestami a stavbami situovanými v průsečících cest nebo na významných vyhlídkových bodech. Obora sloužila k chovu zvěře domácího původu, která byla lovena šlechtou při honech (Pavlátová a kol., 2004).

6.2.2 Manýristická zahrada

Manýristická zahrada je renesanční zahrada s jemnými odlišnostmi, až absurdnostmi, z konce 16. století a počátku 17. století. Hlavním znakem jsou vodní žerty a hříčky, gigantické sochy, terasy, kaskády, rampy a schodiště (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

Stavěla se vodní divadla s okrasnými vodními prvky. Díky pokročilému bádání v hydraulice, fyzice a mechanice bylo možné vodu používat k pohonu vodotrysků, mechanických hříček a kouzel a poháněla i mechanismy vodního divadla. Voda spojená se zvukovým efektem vyvrcholila v konstrukci vodních varhan. (Pavlátová a kol., 2004).

Své místo zde našly i klidné hladiny bazénů a rybníků, zahradní stavby, architektonické a umělecké prvky: míčovny, altány, besídky, sochy a vázy (Joza, 2001).

Obr. č. 5 Manýristická zahrada u vily d'Este (Pacáková-Hošťálková a kol., 1999)

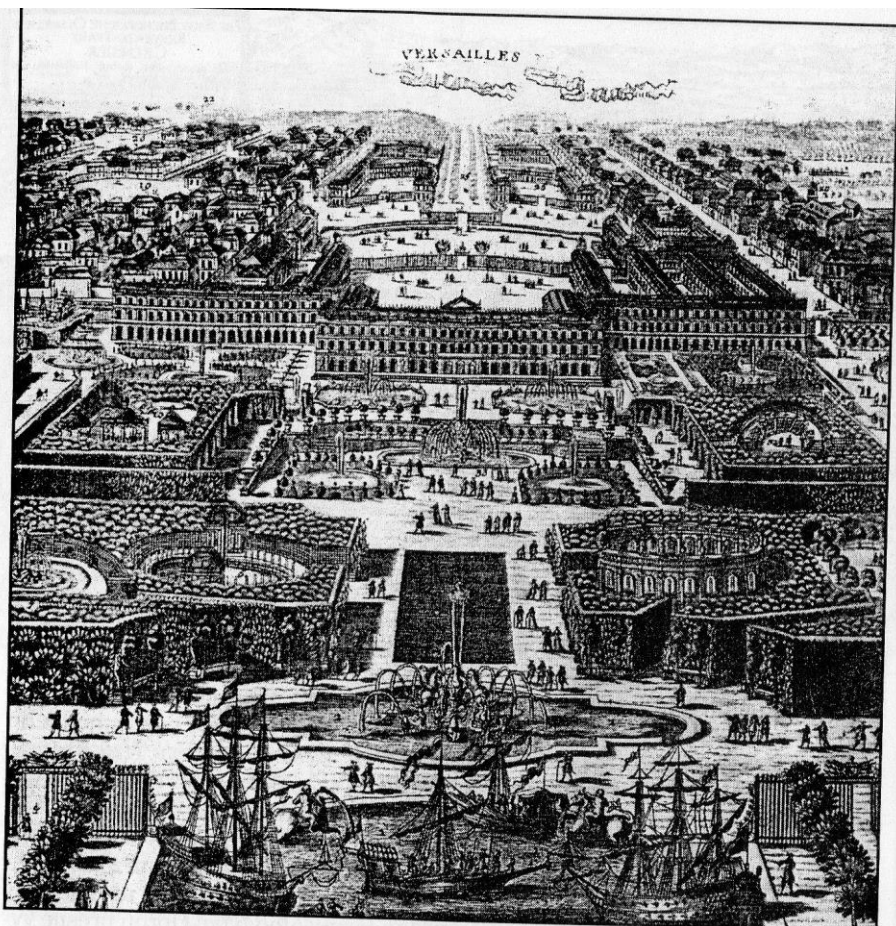
6.2.3 Barokní zahrada

Typickou zahradou formálního typu je právě barokní zahrada, která je produktem evropského umění 17. a 18. století. Oproti renesanční zahradě, která je skládána z jednotlivých pravidelných částí, barokní zahrada tyto části spojuje a vytváří tak dynamický celek. Stejně tak jako barokní architektura i barokní zahradní umění směřuje k nekonečnosti a neomezenosti prostoru. K tomu využívá například velkou klidnou vodní plochu, které umožňují zrcadlení (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Oblíbenými motivy v baroku byla mušle a voluta (svinutá ulita). V zakládání zahrad, architektuře i v umění se využívá zrcadlové souměrnosti na středovou osu (Cichrová a kol., 2008). Tato souměrnost se nazývá symetrie. V baroku rozlišujeme dva základní typy zahrad dle vzniku místa, a to italský a francouzský typ.

Italské barokní zahrady vznikaly většinou na velmi svažitém terénu v severní Itálii (Tomanová, 2013). Šíří se v návaznosti na manýristické zahrady od konce 16. století. Rozdíly v terénu překonávají soustavy teras, schodišť a vodních kaskád. Voda je přiváděna z horských pramenů soustavou akvaduktů, kanálů a nádrží. K rozvodu po zahradě využívali samospád. Charakteristickým znakem je použití architektonických děl jako základ zahrady. Vegetační složka zahrady architektonická díla dotváří (Pavlátová a kol., 2004). Někteří umělci se dokonce nevyhýbali nepravidelnosti v půdorysném dělení (Joza, 2001).

Francouzské barokní zahrady jsou výrazně rozsáhlejší než italské a jsou pouze na mírném svahu (Tomanová, 2013). Barokní zahrada byla charakteristická členěním na obdélníky, ovály a elipsy, které byly doplněny o složité vzory a křivky. To se projevovalo například broderiemi (fr. výšivka) ze stříhaných plůtků a ploch barevných písků a šterku (Tomanová, 2013). Dále to byla plastičnost a oblé tvary. Barokní umění je tak plné pohybu a života. Výrazný je také posun od renesanční šachovnicové dispozice k výrazné osovosti, nejen zahrady, ale celého blízkého okolí. Spolu se zahradami byly do jednotné krajinné koncepce zakládány soubory hospodářských objektů, bažantnice, obory a komunikace lemované alejemi. V této koncepci byly dokonce přeměňovány celé krajinné celky, jako například Čimelicko nebo Dobříšsko (Joza, 2001). Díky podélným a příčným osám byl návštěvník při procházení zahrady překvapován novými prvky. Osy byly často nasměrovány do volné krajiny a tvořily tak představu nekonečného prostoru, nebo na určitý významný bod, který většinou představoval sochu, drobnou stavbu, vodní prvek (Tomanová, 2013). Tomuto bodu se říká „point de vue“ a dále mohl představovat mohutný

strom, siluetu města nebo kapli. Propojováním zahrady s krajinou začíná rušení zdí, které byly nahrazeny mřížemi a později kanály a skrytými vodními příkopy nazývanými „aha“.

Obr. č. 6 Barokní zahrada ve Versailles (Pacáková – Hošťálková a kol., 1999)

Charakteristická struktura barokních sídel měla ustálené pozice jednotlivých součástí. Čestný dvůr ve vstupní části, dále obytná stavba (palác, zámek), parterově koncipované okrasné zahrady za obytnou částí, navázané na štěpnici, bažantnici a oboru. Součástí mohla být také kuchyňská zahrada provázející po stranách parterový prostor. Díky osám vedlejším, které navazovaly na osu hlavní, se zahrada dělila na menší plochy s vlastní programovou náplní. Čtyři základní typy parterů byly koncipovány na pohled shora.

Parter de broderie napodoboval výšivku nízkými stálezelenými plůtky (Pavlátová a kol., 2004). Ve volných plochách se nepoužívá květin, ale barevného písku (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

Parter de compartiment podél hlavní osy, rozdělený na dvě symetrické části, byl olemován stříhaným zimostrázem, trávnikem a po obvodu vysázenými květinovými plochami.

Parter fleuriste byl využíván na pěstování různých druhů květin. I zde záhony lemoval zimostráz, cestičky byly vysypány z písku, nebo se ponechávaly travnaté.

Parter a l'anglaise byl ze všech parterů nejjednodušší. Kombinovaly se zde velké travnaté a pískové plochy s jednoduchým vzorem při okrajích. V letních měsících byly doplněny o rostliny v nádobách (Pavlátová a kol., 2004).

Stíny stromů jsou nahrazeny dlouhými stinnými pergolami, cesty jsou lemovány tvarovanými ploty ze stromků. Do zahrady je obecně vybudovaný vchod z budovy v podobě teras se schodištěm. Nově je taky zařazeno spojení s vědou optiky a hydrauliky. Dekorativní vázy, velkolepá sousoší, jízdárny, konírny, divadla, umělé vodopády, dlouhé vodní kaskády a aleje jsou dalšími hlavními znaky baroka (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

V době pozdního baroka se zakládaly venkovské zahrady a parky. Jejich vznik souvisel s únavou z pompézních barokních zahrad francouzského stylu. Charakteristickým znakem venkovských parků jsou letohrádky, zemědělské stavby s ovčími či kravskými stájemi. Parky tohoto stylu jsou předzvěstí určitých změn v zakládání zahrad a parků v pozdější době (Joza, 2001).

6.2.4 Klasicistní zahrada

V 18. století se mění barokní tvorba na více chladnou a vznikají tak klasicistní zahrady (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Zahrady měly geometrickou a přísnou podobu (Gemalová, 2012). Vracely se k antickému stylu římských a řeckých zahrad. Zjednodušená kompozice, střídmy, ušlechtilý detail, prostá nečleněná plocha splňovala dobovou představu přirozenosti. Kromě parků s četnými vodními plochami, kolonádami, skleníky a altánky se sochami byly zakládány i menší předměstské parky. I sochařská díla se snažila napodobit antiku. Stále se upravovaly i celé okolní krajiny kolem zahrad (Syrový a kol., 1987). Zahrady se vyznačovaly různorodým osázením drobných parterů. Vysazovaly se růže, letničky i trvalky jedné barvy nebo v odstínech barvy základní. Jednobarevné plochy byly olemovány úzkou obrubou květin jiné barvy. Někdy se též květiny oddělovaly od trávníku litinovými plůtky. Litina byla oblíbeným materiálem klasicismu, který se objevoval jak na stavbách, tak právě v zahradách. Kromě plůtků se z litiny vyráběly vázy a koše na květiny. Zimostrázové plůtky ani stříhané figury se v této době nepoužívaly (Stejskalová, 2015).

Novým prvkem byly městské sady a aleje zakládáné na místě zbořených hradeb a opevnění. V nich jsou stavěny pavilony, kolonády, obelisky, kašny a fontány. Nově se začalo upravovat okolí továren klasicistními parky (Syrový a kol., 1987).

Na přelomu 18. a 19. století jsou zahrady doplňovány o romantické objekty exotického nádechu a uměle vytvořenými ruinami, postupně tak zaniká klasicismus a objevuje se romantismus (Kratochvíl, 2008)

6.3 Od 19. – 20. století

V přechodu 20. století a v jeho průběhu se vystřídaly rychle různé styly umění. Stále více se odklánělo od zahrad a parků krajinářského typu a opět se ke slovu dostaly formální pravidelné zahrady. Byla vyžadována funkčnost zahrady, její jednoduchost a největší možné využití. Moderní zahrada vyžadovala jednotu stylu domu se zakládanou zahradou. V prvních desetiletích 20. století se díky průmyslovému rozmachu a stavění sídlišť utváří intenzivnější ozeleňování městských ploch (Tomanová, 2013).

6.3.1 Romantická zahrada

Romantismus nastupuje počátkem 19. století a vyznává tvůrčí svobodu (Tomanová, 2013). Upouští se od tuhosti a formality a nastává touha po uvolněnosti. Vzniká volně pojatá anglická zahrada a vznikají první krajinné parky. Dosud se vše nazývalo zahradou, nyní získáváme volnou krajinu za hranicí zahrady – park. Krajinné parky představují mimořádně rozlehlé parky, spojující monumentální krajinné prostory dalekými průhledy (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999). Dochází tak k úplnému odklonění od formálního typu zahrad, jejichž prvky byly označovány za nepřírozené (Kratochvíl, 2008). Romantismus přebírá motivy Dálného východu a inspiruje se motivy středověku. Zahrady se člení na menší intimnější části doplněné o dekorativní historizující stavby (jeskyně, poustevny, ruiny a budovy) (Tomanová, 2013).

Romantická zahrada byla místem širokých travnatých ploch s ladnými rysy, se skupinami stromů sázených s dojmem romantické přírodní scény. Průhledy mezi stromy se otvíraly na pečlivě vybraných místech, na zajímavé body v krajině, které často nebyly původní. Průhledy se nám tak mohly otevřít na chrámy, mosty, jezera nebo památníky. Díky sběratelské činnosti vzácných i exotických rostlin se naše zahrady a parky obohatily o pěnišníky, kamélie, šácholany, hortenzie, liliovníky, divizny, lupiny, cínie, čínské astry, jiriny nebo třeba chryzantémy. Vznikaly tak speciální sbírkové parky, které se nazývají arboreta. V anglických parcích z období romantismu se také zakládala takzvaná mračna - plochy vysázené z jednoho druhu zdomácnělých květin, často ze sněženek, bledulí, prvosenek, narcisů, ladoněk a zvonků (Pavlátová a kol., 2004).

Řada starších zahrad se v období romantismu přebudovávala, či se kolem zahrad bouraly zdi a připojovaly se další pozemky, které byly přetvořeny v duchu anglického parku (Gembalová, 2012).

6.3.2 Secesní zahrada

Secesní zahrady se objevují na přelomu 19. a 20. století. Vychází z principu negace historismu. Hlavními znaky jsou asymetrie, ornamenty, lineárnost a plynulá, často složitě vedená křivka. V těchto zahradách se nachází velké plochy trávníku a kobercové záhony, nechybí také velká vodní plocha. V doplňcích se často objevuje bílá barva chodníků, zahradního nábytku a pergol. Secesní styl zahrad se neudržel dlouho, a proto stylově čistě tvořených secesních zahrad se nám dochovalo velmi málo (Mareček, 1992).

6.3.3 Kubistická zahrada

Kubismus spočíval v rozkládání předmětu na jednoduché geometrické tvary a jejich následné skládání. Kubismus se projevil především v rodinných zahradách, kde se dotkl nejen záhonů a uspořádání, ale také plotů a pergol. Dřeviny byly často rozsazovány v pravidelných rozestupech a byly stříhány. Na půdorysech zahrad jsou nejčastěji viděny trojúhelníky či lichoběžníky, které rozdělovaly zahradu na části pomocí živého plotu, uvnitř kterých se nacházel trávník, květinový záhon či zeleninová zahrádka.

6.3.4 Funkcionalistická zahrada

Funkcionalistický dům či vila tvořila se zahradou jeden celek a byly s ní nenásilně propojeny velkými okny a zimní zahradou nebo terasou. Stříhané živé ploty, popínavá zeleň na fasádách domu, květinové záhony strohých tvarů a travnaté plochy jsou hlavními znaky funkcionalismu. Stavba plochých střech domů umožňovala zakládání střešních zahrad.

6.3.5 Moderní zahrady

Po 2. světové válce se značně zničená města začala rychle rozvíjet. Stavěla se nová obytná sídliště, s čímž stoupl nárok na budování zahrad a městské zeleně. Čechy se od konce 50. let 20. století staly na dlouhá léta zahrádkářskou kolonií. U městských sídlišť a venkovských domů se zakládaly osady se specifickou architekturou drobných zahradních staveb. Na městských sídlištích se zeleň formulovala od 50. let zcela neuspořádaně bez jakékoli koncepce a znalosti na nároky dřevin.

Přibližně od 70. let se začíná významně rozšiřovat přírodní zahrada s ekologickým přístupem, s propagací návratu k přírodě. V zahradách na přelomu 20. a 21. století se

objevovala pestrá stylová rozmanitost. Zahrady soukromé se tvoří na základě požadavků a životního stylu majitele. Zahrady se tvoří svépomocí i odbornými firmami, jsou přírodního i formálního stylu, různě velké, veřejné, soukromé i poloveřejné. Do zahrad jsou vkládána umělecká díla či moderní materiály a technologie (optická vlákna, LED osvětlení). Zahrady jsou realizovány na střeších i vertikálních fasádách. Dnes se vracíme k zakládání zahrad a zahrádek pro užitkovou funkci, či dělíme části zahrad na různé funkce, např. užitkovou, volnočasovou, většinou doplněnou o bazén, okrasnou atd. (Tomanová, 2013).

7 Příklady zámeckých, hradních a klášterních zahrad v ČR

U nás je nejpočetnější skupina zahrad u zámků, hradů a klášterů.

7.1 Zahrady založené ve středověku

Ve středověku se u nás nejčastěji zakládaly zahrady u klášterů. Později u hradů, kde se zahrada budovala na omezené rozloze (Tomanová, 2013).

7.1.1 Andělská zahrada v Praze

V roce 1360 Karel IV. zakládá spolu s lékárníkem Angelem z Florencie bylinkovou zahradu v místech dnešního Senovážného náměstí. Z původního záměru bylinkové zahrádky vznikla poněkud rozsáhlá zahrada botanického charakteru (Pincová, 2012). Zahrada zvaná po majiteli Andělská tak svou rozlohou přesahovala jeden hektar. Zahrada byla obehnaná zdí, pravidelné rozvržení se dodržovalo stálezelenými plůtky. Zahrada sloužila pro potěšení, k procházkám, k setkání s císařem (Hendrych, 2011). Zahrada byla osázená aromatickými rostlinami tak, aby v každou roční dobu v zahradě vonělo něco jiného. Každá rostlina měla svůj záhon s plůtkem, Záhonky byly odděleny loubím s popínavými rostlinami. V zahradě bylo nespočet sedátek a bazénků, nádržky a klece s ptáky.

Obr. č. 7 Malba Andělské zahrady (www.historickaslechta.cz)

Po vládě Karla IV. za vlády jeho syna Václava IV. zahrada zprvu chátrala. Později v roce 1409 zajistil finance na její obnovu. V roce 1744 zahrada ustupuje výstavbě kláštera celestýnek. Část zahrady je stále zachován. V roce 1782 byla budova kláštera přestavěna na továrnu na zpracování tabáku, kvůli které zahrada taktéž ustupuje (Pincová, 2012).

Zahrada se nedochovala, jelikož na jejím místě dnes stojí pražská Hlavní pošta z roku 1871. Pošta je vyzdobena motivy dopravnictví a poštovnictví, což je pochopitelné. Tyto motivy ovšem doprovází motivy rostlinstva, což je nelogické. Logické je to jen z důvodu souvislostí s dochováním vzpomínek na Andělskou zahradu. Andělská zahrada byla tedy symbolicky přenesena na zdi poštovní dvorany. V motivech se často objevuje lípa (*Tilia*), dub (*Quercus*), šípková růže (*Rosa canina*), vinná réva (*Vitis vinifera*) a slunečnice (*Helianthus*). Jako nejpozoruhodnější motiv je zde vyobrazen jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*) v jednom provedení. Tento motiv dokládá, že Andělská zahrada nebyla jen bylinnou zahradou, ale první botanickou zahradou (Pincová, 2011).

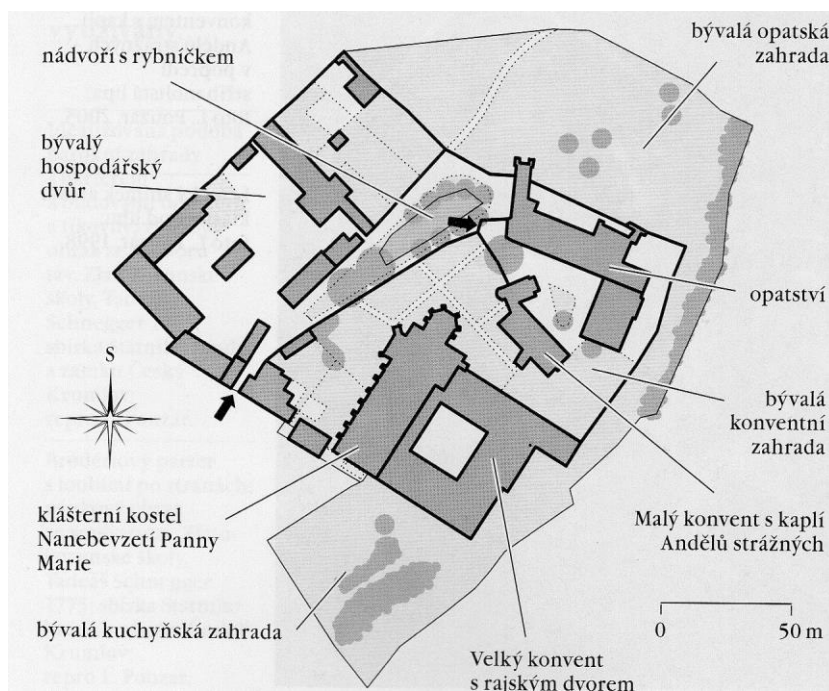

Obr. č. 8 Výmalba Hlavní České pošty – jinan dvoulaločný (vlastní)

7.1.2 Klášterní zahrady ve Zlaté Koruně

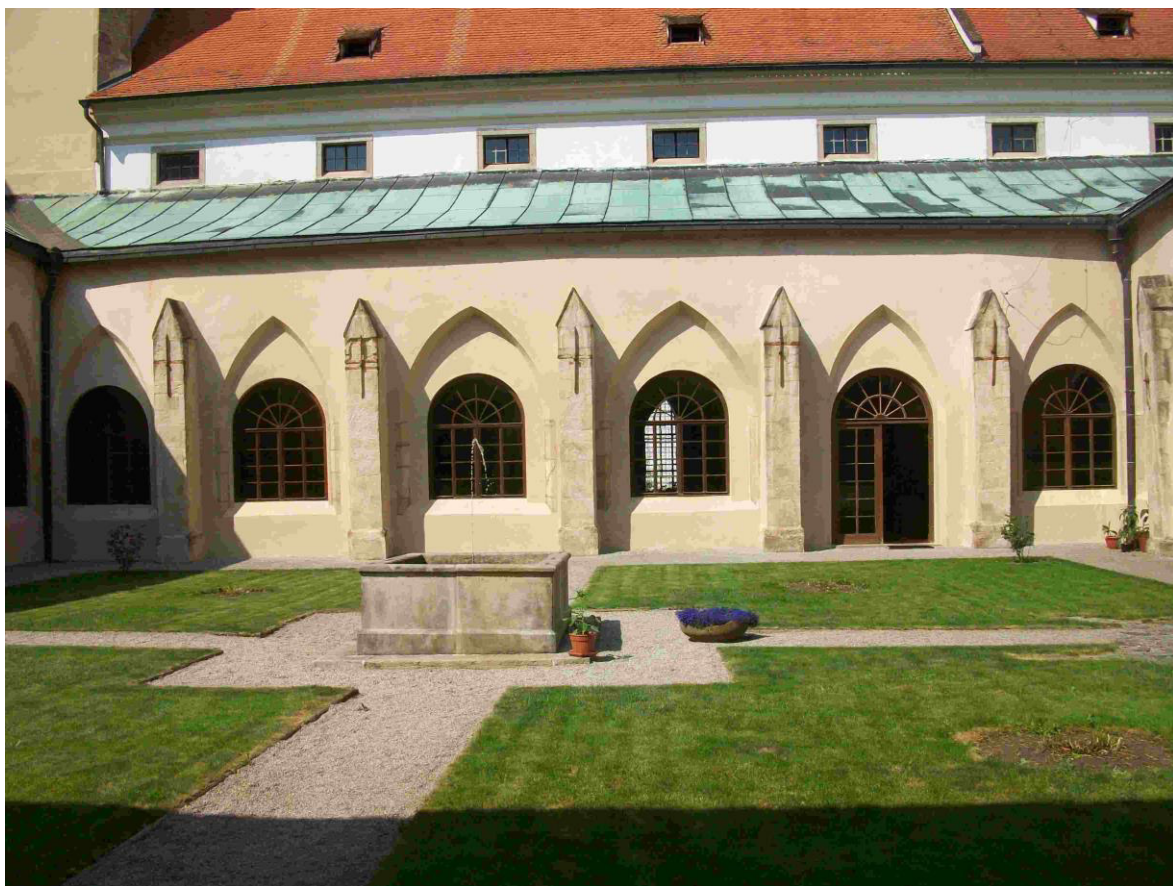
Klášter ve Zlaté Koruně založil v roce 1263 král Přemysl Otakar II. Záhy byl klášter zničen a poté opět obnoven. Za doby husitských válek byl dvakrát dobyt a vypálen. Po opětovném obnovení v 15. století nečekal zahradu a klášter jiný osud než chátrání v době třicetileté války. Archivní prameny dokazují, že zde stála zahrada se sadem, vodou s

dalšími díly. V zahradě pod opatstvím kláštera, kde bývala kuchyň se nacházela pergola a na jejím nejdálším konci se nacházel domek pro osvěžení.

Obr. č. 9 Plán klášterní zahrady Zlatá Koruna (Pavlátová a kol., 2004)

V archivních pramenech nalézáme veduty kláštera pravdivě i jen představu barokní úpravy areálu, která se nekonala celá. Dochované veduty z roku 1752 potvrzují, že části zahrad se v hrubých rysech barokní přestavba dotkla. V pozdějších pramenech se můžeme dozvědět, že roku 1720 byly po stranách sochy sv. Jana Nepomuckého vysazeny dvě lípy, které dodnes existují. Za dob posledního opata Bohumíra Bylanského (1755-1785), který zahradám přisuzoval hluboký symbolický význam. Zahradník se měl starat o chmelnici, zavařování a sušení fazolí, stromovou školku, a mladé stromy v opatově ovocné zahradě. Opatská okrasná zahrada byla založena anglickým způsobem s travnatým kobercem z mladého jetele a trávy s ozdobně ohraničenými záhony. V zahradě se nacházel rybník, pro který opatství zakoupilo cizokrajné husy, kachny a dvě labutě. Ve skleníku se pěstovaly exotické rostliny a vedle něj vyrostla fíkovna. V ozdobné a zeleninové zahradě se také nacházely malé vodotrysky a prostorná ptáčnice. V areálu se vysazovaly a pěstovaly užitečné rostliny jako například morušovník, který se využíval k výrobě hedvábí, Dodnes je zde torzo morušovníku černého (*Morus nigra*), který je veden jako památný strom.

Obr. č. 10 Vodotrysk v klášterní zahradě Zlatá Koruna (vlastní)

Klášter měl i svou vinici o 300 rostlinách a chmelnici zásobující opatský pivovar. V době rušení kláštera (1785) se zde nacházely tři chmelnice, dvě kuchyňské zahrady, okrasná zahrada a travnaté a ovocné zahrady. Roku 1803 byl zrušen skleník a později i altán. V 19. století se budova kláštera změnila na továrnu na hedvábí, na tužky, slévárnu a strojírnu. Továrna zde byla do roku 1909, kdy se budova a zahrady začaly opravovat. Opravy trvaly až do roku 1940. Současná podoba zahrad je jen malým odrazem stavu z dob jejich rozkvětu. V současnosti se připravuje program obnovy celého souboru bývalých klášterních zahrad.

Do kláštera se dnes vstupuje branou z návsi. Dvě lípy velkolisté (*Tilia platyphyllos* 'Laciniata') stále stojí po stranách sochy sv. Jana Nepomuckého. Další brána otvírá nádvoří, na kterém nalezneme mohutnou lípu s kápovitými listy „kapucínka“ (*Tilia platyphyllos* 'Cucullata') a lípu širokolistou naroubovanou na stříhanolistou (*Tilia platyphyllos*). Plocha na nádvoří je dělena cestami, lemovanými zimozelenými plůtky (*Buxus sempervirens*). Volné travnaté plochy doplňují sadové růže (*Rosa*) a tisy červené (*Taxus baccata*). V rohu zahrady roste velmi starý exemplář dřínu obecného (*Cornus mas*) a borovice těžké (*Pinus ponderosa*) (Pavlátová a kol., 2004).

Obr. č. 11 Detail Lípy „kapucínky“ (www.klaster-zlatakoruna.eu)

Obr. č. 12 Stříhanolistá lípa na horním nádvoří (www.klaster-zlatakoruna.eu)

7.1.3 Vojanovy sady v Praze

Při založení biskupského dvorce v roce 1248 se začala formovat klášterní zahrada. Ta se v roce 1661, kdy zde byl vystavěn klášter karmelitánek, změnila na výrazově střídmost. Později zde převážily barokní principy především kvůli výstavbě barokní kaple sv. Eliáše. To se projevilo na výstavbě jeskyně s krápníky a nástrojnými malbami. Celková přeměna zahrady v barokním stylu není zaznamenána a nedošlo k ní ani později. Do roku 1920 vlastnilo zahradu Ministerstvo financí. I v této době zahrada odolala a nebyla zasažena probíhajícími styly romantismu a klasicismu. Po roce 1920 byla zahrada pozměněna v krajinářském provedení podle návrhu architekta Chlusty. V roce 1954 se změnil její název na Vojanovy sady. Ani při této příležitosti se však park nezměnil v podobu zakládaných městských parků.

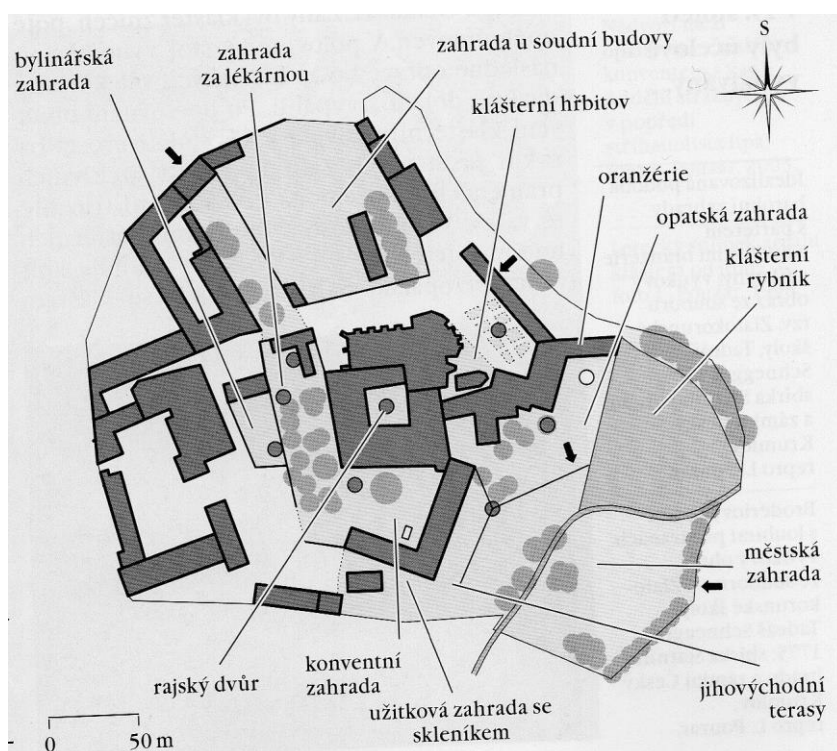
Park je rozdělen dvěma souběžně orientovanými cestami, třikrát kříženými. V polích, která křížením vznikla, rostou ovocné dřeviny v řadách. Dále zde rostou lípy srdčité (*Tilia cordata*). V zadní části parku je jezírko s několika zajímavými dřevinami. Patří k nim jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*), buk lesní červený (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea') a vrba bílá převislá (*Salix alba*) (Pacáková-Hošťálková, 1999).

Obr. č. 13 Vojanovy sady Praha (vlastní)

7.1.4 Klášterní zahrada Vyšší Brod

Při dokončení kláštera z roku 1259 byla postavena křížová cesta, která vymezila rajský dvůr, jehož součástí byla i studniční kaple, ve které se nacházela studna. Významným stoletím se stalo šestnácté, kde se zde vystavěl opatský dům, ve kterém později vznikla lékárna. V důsledku toho byla v ose jižního průčelí založena zahrada pro pěstování léčivých rostlin. V roce 1671 započala stavba nových konventních budov, které svíraly se starými budovami prostor, ve kterém vznikla nová opatská zahrada. Součástí této zahrady byly vzrostlé stromy a také kašna. Mezi lety 1747-1950 zahrady střídavě pustly a byly obnovovány a částečně vybudovány nové. Největšího rozmachu se zahrada dočkala v letech 1988-1925 kdy se přestavovala do barokního stylu. Z tohoto období také pochází zahrada u soudní budovy, malá zahrada na pravém řeku Vltavy. Do zahrad byl zaveden bohatý vodní program. Zahrady se využívaly částečně hospodářsky, částečně jako okrasné. Okrasná část se dělila křížem cest na stejně velké plochy s kruhovou plochou uprostřed.

Obr. č. 14 Plán klášterní zahrady Vyšší Brod (Pavlátová a kol., 2004)

Dnes se v klášteře nachází Rajská zahrada, bylinářská a zelinářská zahrada, opatská zahrada s terasami, zahrada u soudní budovy a městská zahrada. Rajský dvůr je tvořen travnatou plochou s kašnou a loubím, které zdobí popínavé růže (*Rosa*). V rozích stojí solitérní kuželové sivé smrky (*Picea glauca* 'Conica'). Zahrada za lékárnou má půdorys obdélníku. V ní se nachází jednoduchá kašna a ovocné stromy. Bylinářská zahrada je využívána pro pěstování zeleniny a zahradních plodin. I zde se nachází kamenná kašna.

Konventní zahrada má charakter zatravněného nádvoří, jehož dominantou tvoří vzrostlý a zachovalý jírovec maďal (*Aesculus hyppocastanum*). Nedaleko stojí kamenná kašna. Terasovou zeď sousední zahrady porůstá loubinec trojlaločný (*Parthenocissus tricuspidata*). Zahrada u soudní budovy je travnatá s porostem bříz bělokorých (*Betula pendula*). Na opatské zahradě v podobě terasy dominuje oranžerie, která je dnes v havarijním stavu. Před oranžerií stojí v travnaté ploše kulatý bazén, zapuštěný v úrovni terénu, ovocné stromky a starší cypřišek nutkajský (*Cupressus nootkatensis*). V kamenném tarasu se nachází vyhlídková plošina. Pod ní je osazen kamenný chrlič v podobě velké rozevřené dračí hlavy. Městská zahrada se rozkládá na pravém břehu Menší Vltavice. Od města odděluje zahradu oplocení a stromořadí zeravu západního (*Thuja occidentalis*). Porost kolem kláštera ve stáří cca 20. let sestává z borovice lesní (*Pinus sylvestris*) a dubu červeného (*Quercus rubra*) (Pavlátová a kol., 2004).

Obr. č. 15 Rajský dvůr s loubím, Vyšší Brod (vlastní)

7.2 Zahrady založené v období renesance

V Čechách měnila renesance znatelně ráz našich měst i zámků a dostala se k nám prostřednictvím italských stavitelů na úplném konci 15. století. K nejkrásnějším ukázkám renesanční zahrady u nás je Královská zahrada Pražského hradu (Tomanová, 2013).

7.2.1 Královská zahrada v Praze

Zahrada z let 1534 byla založena panovníkem Ferdinandem I., který povolával odborníky z Nizozemska, Itálie, Německa a dalších zemí pro její vystavění. Vznik Královské zahrady doprovázel nedostatek peněz a požár z roku 1541 zahradu zasáhl na tolik, že se stavební práce museli pozastavit. V rozvoji zahrady pokračoval i syn Ferdinanda I. Maxmilián II. (1564-1576). Zahrada byla dekorativní i užitková. Pěstovalo se ovoce, zelenina, koření i léčivé byliny. Sazenice, cibulky či semena se objednávali podle dochované korespondence například z Janova. Z Královské zahrady se také šířili cizokrajné rostliny dál po Evropě. Do Čech se dostávali z Turecka nebo ze Sýrie od tureckého sultána, který učil děti Ferdinanda I. Takto se dostaly například tulipány do Holandska. Císařský dvůr se tak mohl pyšnit narcisy (*Narcissus*), tulipány (*Tulipa*) a hyacinty (*Hyacinthus orientalis*).

Obr. č. 16 Parter u Královského letohrádku v Královské zahradě (vlastní)

Ferdinand I. měl zájem o pěstování teplomilných rostlin jako citroníků (*Citrus*), fíkovníků (*Ficus*), granátovníků (*Punica granatum*) apod. Pro jejich přezimování vznikla pod Letohrádkem kamenná stavba s rozebíratelnou střechou zvaná Fíkovna. Část zahrady

byla věnována pro botanické zvláštnosti získané ze vzdálených zemí. V zahradě se postupně budovali míčovny, střelnice, kuželník, zvěřinec či haltyře pro ryby.

Rudolf II. (1576-1611) zahradu královského hradu rozšířil o bažantnici a rybníček. Zahrada ožila lidmi ze dvora a Letohrádek se využíval k vědeckému pozorování. Nacházeli se zde i divoké šelmy, pro které byl určen zděný Lví dvůr. Na konci 17. století měla zahrada stále renesanční charakter, ale vznikali již první návrhy na její barokizaci. Za Leopolda I. (1657-1705) probíhali barokní úpravy na Hradě a dotkly se i Královské zahrady. Z míčovny vzniklo divadlo a zahradu vyzdobila kašna se sochou Herkula od sochaře Jana Jiřího Bendla.

Barokní podobu zahrady se podařilo vytvořit za dob dvorního stavitele Kiliána Ignáce Dientzenhofera (1730-1751), kdy se o vytvoření zahrady významně zasloužili zahradníci z rodiny Zinnerů. Dle dochovaných plánů a rytin to byla pozoruhodná zahrada s květinovými ornamenty na horním parteru s fontánou a plastikami se souměrně řešenou rostlinnou výsadbou na parteru dolním. Značnou část zahrady zaujímal užitečná štěpnice. Barokně byla také upravená předzahrádka u Letohrádku královny Anny. Nová nákladně vybudovaná zahrada neměla však dlouhého trvání díky válkám (1740-1780). Poškozen byl i barokní skleník, Míčovna a Letohrádek. Zničeno bylo divadlo. Za vlády Marie Terezie se přestavovala jednotlivá křídla hradu. S těmito stavebními úpravami došlo i na úpravy zahrad. Hradní i zahradní objekty často využívalo vojsko.

V 19. století byly zahrady přebudovány v krajinářském stylu zahradníky z rodiny Wepplů (1772-1822). Barokní partery byly zrušeny, místo loubí v ose zahrady, které vedlo k Letohrádku, byla vysazena platanová alej (*Platanus acerifolia*). Vojsko konečně opustilo Královský letohrádek, ovšem Míčovna sloužila vojenským účelům až do počátku 20. století. Po vzniku Československé Republiky se snažil prezident Masaryk Pražský hrad proměňovat. Vzniklo několik projektů i na opravu Královské zahrady, které se většinou nerealizovaly. Opravil se Letohrádek a Míčovna, které byly vojskem zpustošené, zahradníci se věnovali především údržbě porostů. Zahrada měla nadále soukromý charakter. Krátce před druhou světovou válkou se uskutečnila rekonstrukce předzahrádky inspirovaná její renesanční podobou.

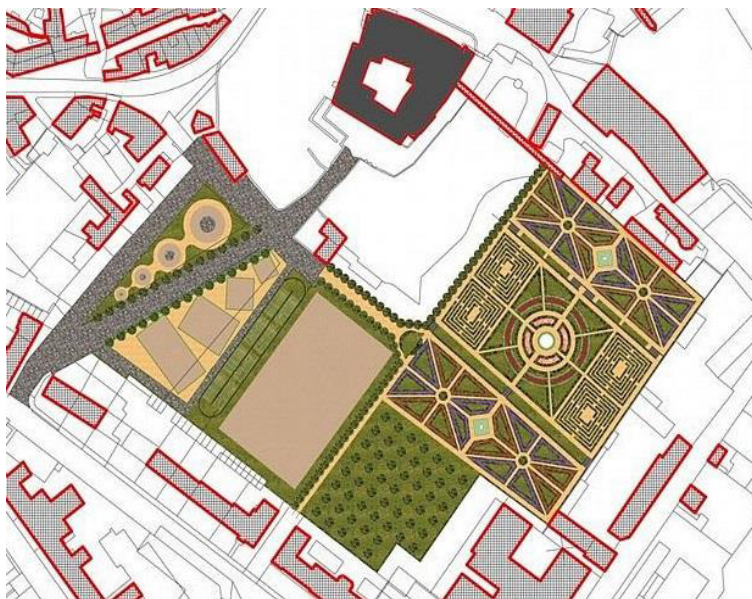
V této době se začala také upravovat vyhlídková cesta pod Královským letohrádkem vedoucí kolem Fíkovny a Oranžerie. Dokončena byla až v současné době a od roku 2002 slouží veřejnosti. V roce 2001 byla důkladně opravena Zpívající fontána. Fíkovna, která se opravovala v roce 2000, se obohatila o fíky (*Ficus*), které sem byly v roce 2002 vysazeny z

odnoží z Valdštejnské zahrady. Dnes je zahrada otevřena pro veřejnost v letní sezoně (Vávrová, 2003).

7.2.2 Zahrada zámku v Brandýse nad Labem

Záhy po dokončení hlavních prací v Královské zahradě v Praze byla roku 1563 císařem Ferdinandem I. založena zahrada v Brandýse nad Labem. V osmdesátých letech 16. století byl zámek přestavěn ze starší tvrze a byl tak plně funkční, aby mohl hostit císaře i jeho doprovod. Letohrádek a míčovnu doplnila terasovitá k Labi se svažující zahrada spojená se zámkem krytým mostem. Tudy císař vcházel ze svých komnat přímo do parterů zahrady. V zahradě nechybí opěrná zeď, schodiště, manýristické kašny, ovšem mnohé zahradní stavby jako míčovna, letohrádek a kašny byly strženy během třicetileté války.

Během barokní přestavby zámku byla postavena nová brána obory. Druhý břeh Labe s loveckým prostorem byl přístupný po kamenném mostě (1568-1569). Na počátku 17. století byl postaven most nový přes mlýnské rameno. Ve třicátých letech 18. století byl upraven a rozšířen prostor před zámkem, spodní parter zahrady pod terasou s kašnami a novou broderiovou úpravou. Pod terasou byla menší ohrazená užitková zahrádka, navazující na hospodářské budovy. Přední prostor zahrady byl pojat jako prostorově rozvolněný a pravidelně upravovaný bosket, s geometrickým členěním prostoru s čtvercovými a obdélníkovými travnatými poli. Uprostřed stála fontána s broderiově upraveným okolím. Na horní terase pokračuje bosket s pravidelnou alejí k bráně obory.

Obr. č. 17 Rehabilitace parku Brandýs nad Labem, půdorys (alterstudio.cz)

Obr. č. 18 Návrh revitalizace parku Brandýs nad Labem (alterstudio.cz)

I přes úpravy v době baroka, klasicismu a nové rekonstrukce (70 léta 19. stol.) si zahrada zachovala původní dynamické členění. Byla zachována symbolická centrální osa, směřující přes Labe na lesy bývalé obory (Hendrych, 2011).

7.2.3 Park zámku Lány

Na sever od Lán byla v letech 1713 založena Arnoštem Josefem z Valdštejna výstavně udržovaná lovecká obora na ploše 10 000 hektarů. Později zde vznikla také bažantnice. Samotný Lánský zámecký park vznikl po roce 1770. Postavila se zde opuková zeď obory v délce 27 km s branami inspirovanými z hospodářství Schubarta von Kleefeld v Zeitzu. Tam pro vlastníky Lán pan Schubart připravil také koncept založení, členění a osévání pro nové okrasné hospodaření na Lánech. Podle vzoru krajinářského parku a okrasného hospodářství ve Wörlitz nechal Karel Egon I. (vlastník Lán) založit u zámku růžovou zahradu a arboretum vzácných dřevin. Rostliny byly přivezeny přímo z Wörlitz a o jejich následnou údržbu se staral povolání zahradník. Pod zámekem na jižním svahu vyla vysázena alej vedoucí polemí k oboře, na jejímž konci byl malý kruhový gloriét (kruhový parkový pavilon). Díky povolání zahradníkovi vznikala kolem zámku a parku vzorová hospodářství, kde byly kolem 18. století praktikovány revoluční saské hospodářské postupy a technologie, což vedlo později k založení první vyšší odborné školy (1785-1787) pro hospodářské správce a experty mocnářství.

Součástí parku byly hospodářské budovy, ze kterých se park a celé hospodářské plochy udržovaly. Některé budovy se dochovaly dodnes, jiné jsou nám připomínány v podobě místních názvů. Hospodářské prostory se nacházely kolem středové aleje a napříč prostorem pod zámekem. Z aleje a ze zámku se tak otevíraly výhledy na provoz a osázení

okrasných hospodářských ploch. Další plochy se nacházely na severní a východní straně parku. Po smrti Karla Egona I. byla uzavřena škola a vlastnictví převzal syn Karel Egon II., který prosazoval nové, Anglií inspirované postupy hospodaření, které bylo založeno na produkci dřeva, železářství, moderním lesnictvím a zemědělství. Byl tak představen nový model hospodářství s rybníky k retenci vody, aleje, skupinové porosty i solitérní stromy a estetizující lemy lesů, které se staly typické pro oblast Křivoklátska. Staré aleje kolem lesů jsou dodnes patrné, některé se dochovaly kolem lánského parku. Zde byly hospodářské plochy parkově upravovány, aby opticky vytvářely prodloužení nového parku u zámku Leontýn založeného v roce 1856-1866.

V Leontýnině parku byla vysázena řada vzácných dřevin souvisejících s výsadbou nově upraveného parku na Lánech. Dodnes se zde nacházejí dřeviny jako kaštanovník setý (*Castanea sativa*), červenolistý buk lesní (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea'), liriovník tulipánokvětý (*Liriodendron tulipifera*), zeravinec japonský (*Thujaopsis dolabrata*) nebo lípa americká (*Tilia americana*). Park v Lánech byl upraven po roce 1850, kdy byl zrušen zámecký příkop a založen nový zámecký rybník. V této době také započala krajinářská proměna parku s novým vysazením vzácných parkových dřevin na loukách pod zámkem. Do lesní části parku se otevřela trojice dlouhých os, kde středová osa lemovala linii staré aleje směřující k lesní kapličce, k lánské oboře a dále k linii vedoucí na hrad Křivoklát. Luční partie parku byly roku 1870 doplněny o sochy s loveckými náměty od Johanna Jandy. Dodnes se v parku zaujmou staré jírovce maďaly (*Aesculus hippocastanum*), vzrostlé jehličnany, solitéry červenolistých buků, kaštanovníky ale i duby (*Quercus*). Skleník, který dodnes funguje jako zásobní zahradnictví pro účely Pražského hradu, byl postaven roku 1880 z litiny.

Obr. č. 19 Průčelí zámku Lán s broderiově upraveným parterem (vlastní)

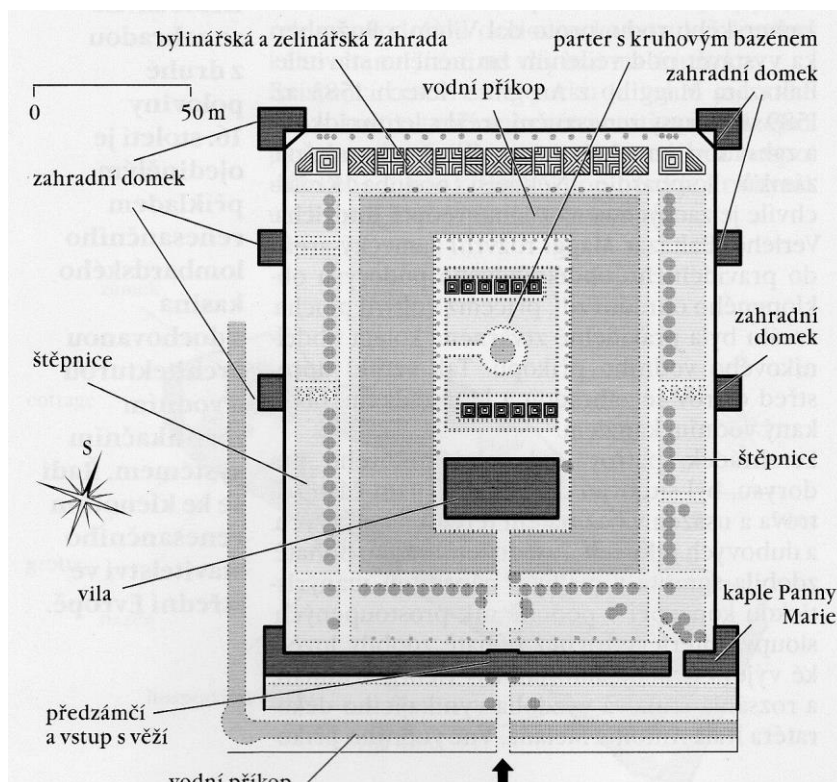
Po roce 1816 byla obora rozdělena na část lánskou pro chov jelení zvěře a řevničovskou pro černou zvěř. V lánské oboře najdeme statné solitérní duby a borovice (*Pinus*) v lučních partiích uprostřed prastarých doubrav a bučin. Velké množství dubů letních a zimních (*Quercus robur* a *patrea*) v lesích bývalé obory byly prohlášeny za památné stromy. Staré rybníky se staly významnými rezervoáry vody. Roku 1921 se majitelem Lánského zámku stal československý stát a část panství s lánskou oborou, parkem a zámkem byl použit k letnímu sídlu prezidenta T. G. Masaryka. Architekt Josef Plečnik doplnil cestní síť parku o mostky přes tehdy ještě parkem protékající říčku vedoucí do lázeňského rybníka. Před průčelím zámku vytvořil travnatý parter s květinovým záhonem a terénní vlnu pod parterem. Pozůstatek příkopu orámoval živým plotem a prostor za hrázi zámeckého rybníka uzavřel zdí s vyhlídkovými okny s pohledem na zemědělskou krajinu. Ve střední partii zdi vybudoval fontánu s pěti bronzovými chrličy, kteří symbolizují pět zemí Československé republiky (Čechy, Moravu, Slezsko, Slovensko a Podkarpatskou Ukrajinu). Kolem zdi prochází vyhlídková promenáda.

Revitalizace zanedbaného parku v 90. letech minulého století, která se konala pod vedením Jana Ondřeje ve spolupráci s Janem Hendrychem, zahrnovala osázení hráze místními klimaxovými dřevinami jako clonu nedaleké haldy uhelného dolu. Byl založen stříhaný habrový (*Carpinus*) plot se solitérními vrbami (*Salix*) a nový parter s trvalkovými

záhony před litinovým skleníkem. Byla obnovena přestárlá lipová alej, která navazuje na alej kaštanů v ose zámku, s tím proběhlo i ošetření významných stromů v zámku.

7.2.4 Zahrada letohrádku Kratochvíle

Předchůdce dnešní zahrady Kratochvíle byla rozsáhlá obora, s délkou ohrazení 22 km, která v té době neměla v Čechách obdoby. Tvrz a obora v letech 1583 neodpovídala reprezentačním potřebám mocného rožmberského rodu, proto ji dal Vilém z Rožmberka přestavět ve velkorysý renesanční areál s letohrádkem a zahradou (Pavlátová a kol., 2004). Jednopatrový dům stál uvnitř přísně pravidelné dispozice zahrady. Zahrada byla obehnána trojitou zdí s baštami a nízkým hospodářským objektem s věží nad branou. Zahradu rozdělovaly dva vodní příkopy, vnější a vnitřní. Vnitřní s padacím mostem obklopoval budovu letohrádku. Vnější pak obepíná hlavní zeď zahrady (Pacálková-Hošťálková, 1999). Kolem vnitřního vodního příkopu se nalézá široký pás zeleně (později štěpnice). Roku 1586 byly v zahradě tvořeny vodní hříčky, které se zde však nenacházely dlouho. Roku 1592 Vilém z Rožmberka umírá a zahradu s letohrádkem a další rožmberský panství dědí Petr Vok. Ten přikázal zahradu dokončit. Za jeho držení se zde chovali koně, ale i netypičtí velbloudi. Roku 1602 kdy zahradu vlastní císař Rudolf II., končí její nejslavnější období. Od roku 1922 přechází zámecký park do rukou státu, a tak je to dodnes.

Obr. č. 20 Plán zahrady Kratochvíle (Pavlátová a kol., 2004)

Kompoziční uspořádání zůstalo zachováno dodnes bez podstatných změn. Zahradu ve tvaru obdélníku protíná hlavní osa, na které se nachází vstup s věží, kamenný most přes vnitřní vodní příkop a vstup do letohrádku. Na vodní příkop navazuje široký travnatý pás, dříve štěpnice. Zde je dnes vysázen zjednodušený ovocný sad. Zadní příčná část zahrady je řešena jako zelinářská a bylinářská zahrada. Kolem vstupu zde zůstávají, takzvaně na dožití, jehličnaté dřeviny z počátku 20. století. Z významných dřevin se zde nachází například cypřišek hrachonosný (*Chamaecyparis pisifera* 'Plumosa Aurea'), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior* 'Pendula'), nahokvětce kanadský (*Gymnocladus dioica*) či zeravinec japonský (*Thujaopsis dolabrata* 'Variegata').

Obr. č. 21 Parter s kruhovým bazénkem, Kratochvíle (vlastní)

Postupně restaurovanou zeď přerušují niky se sedátky nebo vyhlídkovými okny. Zahrada na ostrově se stává z dvou broderiových pásů a tisového lemu kolem ústřední travnaté plochy, s opravenou původní kruhovou nádrží. Tvarované stromky v keramických nádobách evokují alej původně lemující ostrov. V nádobách se dnes pěstuje černý jeřáb (*Photinia melanocarpa*).

V roce 1980-1986 zpracoval Otakar Kuča návrhy na obnovu zahrady, vycházející z původního renesančního vzhledu. V roce 1992 se obnovil vodní příkop a znovu tak vznikl ostrovní charakter vnitřní zahrady (Pavlátová a kol., 2004).

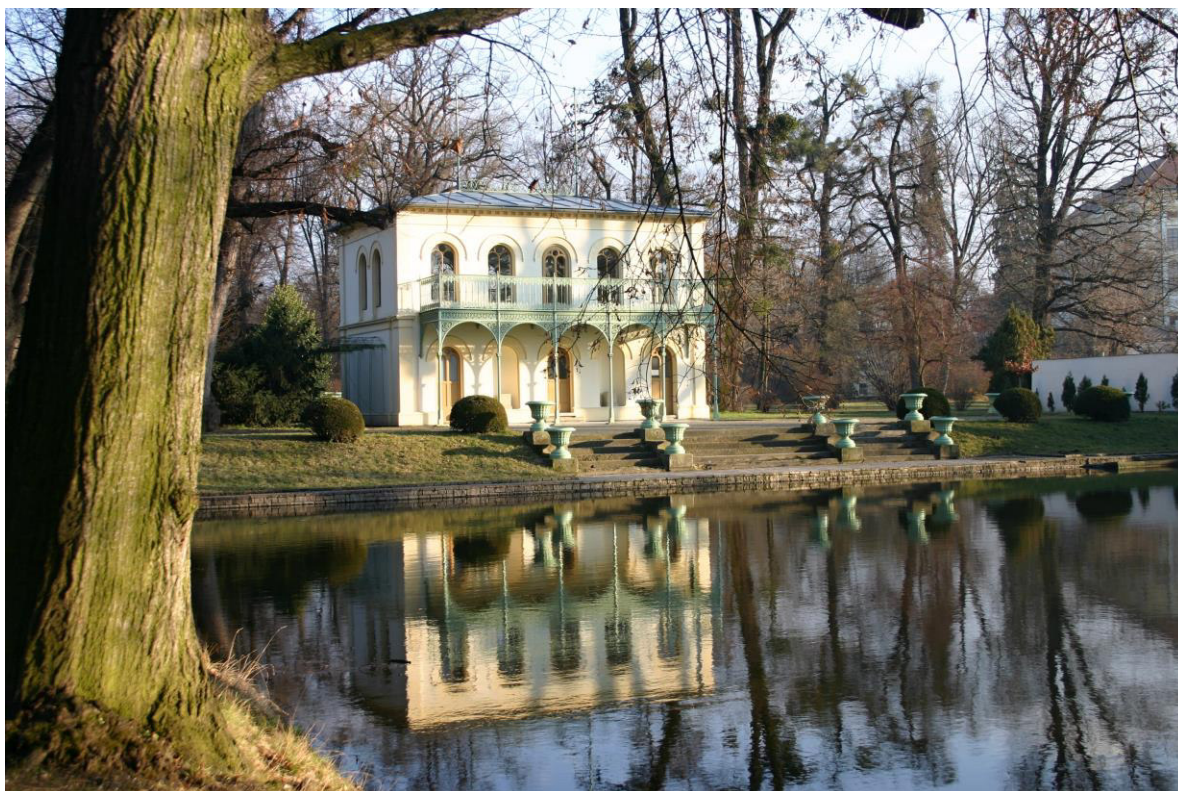

Obr. č. 22 Letecký pohled na zámek a zahradu Kratochvíle (mapio.net)

7.2.5 Podzámecká zahrada Kroměříž

Podzámecká zahrada procházela od svého založení v období renesance postupným slohovým vývojem (Křesadlová, 2012). Tato zahrada byla zničena za třicetileté války a obnovena byla v druhé polovině 17. století Karlem II z Lichtenstein-Castelkorna. Formálně řešená zahrada se v 18. století měnila dle vývoje barokního myšlení. Zahrada se v letech 1790-1800 za Antonína Theodora Colloredo-Waldsee proměnila v sentimentálně laděný park (Křesadlová, není znám). V těchto letech se park nacházel ve vrcholné fázi slohového vývoje. Zahrada získala dnešní rozlohu (60 ha) a rozhodující část své kompozice (rostlinou, architektonickou a vodní složku) (Křesadlová, 2012). Na upravený parter před zámkem navázal tak park upravený v přirozeném stylu. Síť cestiček vedoucích parkem přiváděla návštěvníka k uměleckým zastavením - k poustevně, rybářskému pavilonu, Čínskému pavilonu, k labyrintu (Křesadlová, není znám). Později se atrakce rozmnožily například o pohybující se figury Číňanů. Vedle manýristických atrakcí a hříček se zde nacházela citlivě pojatá klasicistní díla jako Stříbrný nebo Lucernový můstek, kde se uplatnila litina, tak například i Maxův dvůr. Bylo to hospodářské stavení z let 1844-1845.

Na ploše rozlehlého parku byly vysázeny stromy ve skupinkách i jednotlivě tak, aby se vybarvovaly postupně v průběhu roku (Pacáková - Hošťálková, 1999).

Obr. č. 23 Rybářský pavilon v Podzámecké zahradě, Kroměříž (vlastní)

V podzámecké zahradě můžeme obdivovat řadu zajímavých dřevin. V předjaří na sebe poutá pozornost vilín japonský (*Hamamslis japonica*), dále například buk lesní (*Fagus sylvatica* 'Rohanii'), jinan dvoulaločný (*Ginko biloba*), javor dlanitolistý (*Acer palmatum*) nebo pivoňky křovité (*Paeonia suffruticosa*) (Křesadlová, není znám). Podzámecká zahrada se stala jedním z nejlépe koncipovaných krajinářských parků v našich zemích a patří k nejznámějším úpravám tohoto slohového výrazu v Evropě (Pacáková - Hošťálková, 1999).

7.3 Zahrady založené v období manýrismu

Manýristická zahrada na přelomu 16. a 17. století pokračuje v uplatňování prvků renesanční zahrady (manýrismus je obdobím pozdní renesance) (Tomanová, 2013).

7.3.1 Valdštejnská zahrada v Praze

Manýristická zahrada k rezidenci Albrechta z Valdštejna leží v prostoru mezi hlavním objektem, hospodářským křídlem, jízdárnou a Letenskou ulicí. Monumentální komplex, do kterého byla koncipovaná zahrada vznikl v letech 1623-1630 a má výměru 1,7 ha.

Kompozici zahrady utváří dvě osy. Na první vázané na sala terrenu (přízemní sál), která je z roku 1627 otevřená do zahrady třemi oblouky, je položen parter s centrální čtvercovou mramorovou kašnou se sochou Venuše a Amorem. Úprava parteru se odvíjí od původního cestního kříže, jím vymezená travnatá pole jsou z vnějších stran olemovány širokými zimostřázovými (*Buxus*) lemy. Lemy jsou doprovázeny květinovými pásy. Vyvýšený parter, který navazuje na předchozí členění zimostřázové broderie s květinovými výplněmi, kolem kterého stojí osm soch s mytologickou tematikou. Navazující stříhané habrové (*Carpinus*) stěny jsou organizovány do bosketů, kterými prochází druhá osa mezi jízdárnou a grottou. V místě křížení os se nachází pískovcová kašna s vodotryskem. Před jízdárnou se nachází bazén s ostrůvkem a sochou Herkula. Na opačném konci je osa ukončena zapuštěnou kašnou s fontánkou v podobě pískovcové ryby. Jižní zeď je tvořena jako monumentální krápníková grotta a salou terrenou jako voliérou. Na ploše před grottou dnes rostou mohutné jírovce obecné neboli jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*), jako pozůstatek krajinářské modifikace zahrady kolem 19. století.

Obr. č. 24 Krápníková stěna ve Valdštejnské zahradě (vlastní)

Současná kompozice zahrady je výsledkem rekonstrukce osové dispozice dle návrhu Julie Pecánkové a Miloše Vincíka z let 1954-1955. V roce 1985 byla zahájena etapová rekonstrukce zahrady podle návrhu Jany Tupé.

Nádvoří před jízdárnou bylo obnoveno v roce 1978 dle návrhu Otakara Kuči a Zdeňka Drobného. Nádvoří je pravoúhlé a promítá se do něj podélná osa Valdštejnské zahrady.

Střední část nádvoří je upraveno jako snížený parter s bazénkem a fontánkami (Pacáková-Hošťálková, 1999).

Obr. č. 25 Sala terrena s parterem a kašnou, Valdštejnská zahrada (vlastní)

7.4 Zahrady založené v období baroka

Největší rozmach zahradního umění v Čechách přinesla druhá polovina 18. století. V tomto období dosahuje svého vrcholu tvorba barokních zahrad, kterých je u nás nejvíce (Sylvie Marešová a kol., 2007).

7.4.1 Květná zahrada Kroměříž

Květná zahrada byla založena v druhé polovině 17. století. Raně barokní zahrada s propojením starších renesančních italských a západoevropských vzorů a nově se rodícím francouzským barokním vzorem. Míra zachování původního kompozičního záměru činí Květnou zahradu zcela ojedinělou nejen v evropském, ale i ve světovém kontextu. Ostatní zahrady založené ve stejném časovém období zanikly, nebo byly postupně upravovány v jiném zahradním slohu. Toho osudu byla Květná zahrada ušetřena, protože sloužila od svého založení k okrasným účelům jen krátce. S postupným rozvojem druhé biskupské zahrady pod zámek (Podzámecká) přebírá od druhé poloviny 18. století funkci produkční (kuchyňské) zahrady a její kompozice již nebyla měněna. Květná zahrada spolu se

zámkem a Podzámeckou zahradou byla zapsána v roce 1998 na Seznam světového přírodního a kulturního dědictví UNESCO.

Obr. č. 26 Pohled na terasu a parter se solitérní borovicí, Květná zahrada Kroměříž (vlastní)

Kroměříž dříve působila jako letní rezidence biskupům a arcibiskupům, kteří se zde mohli věnovat svým zálibám, odpočinku a přijímání významných hostů. Po třicetileté válce do zpustošené Kroměříže v roce 1664 přichází biskup Karel II. z Lichtensteinu-Castelkorna s úmyslem zde vybudovat nové zámecké sídlo a zahradu. Pro nedostatek prostoru situoval zahradu a zámek za hradby města (Křesadlová, 2015). Na výstavbu si povolal dva zkušené císařské architekty, Filiberta Lucheseho a Giovani Pietra Tencallu. Na výzdobě zdejších zahrad se podílela i další řada umělců (sochaři, štukatéri, malíři a jeden ideový a umělecký rádce) (Zatloukal, 2015). Vytvořili originální návrh zahradní

kompozice, realizovaný postupně v 60. – 80. letech 17. století. Tato podoba zahrady se nám dochovala na mědirytinách z roku 1691 na popud biskupa, který chtěl touto formou rozšířit povědomí světa o své právě dokončené zahradě.

Obr. č. 27 Pohled z terasy na Květnou zahradu, Kroměříž (vlastní)

V následujících staletích se kompozice zahrady většími upravami nezměnila. Významnější bylo jen zřízení nového vstupu do zahrady spojené s výstavbou dvojice skleníků (Palmového a Studeného) a objektu k ubytování zahradnického personálu. Tyto změny byly realizované v polovině 19. století dle projektu Antona Archeho (Křesadlová, 2015). Arche porušil původní ideu hlavní pohledové osy lodgie – Rotuda a nahradil ji nově komponovanou osou hospodářský dvůr - Rotunda (Zatloukal, není znám)

Obr. č. 28 Pohled do jednoho parterového výseku v Květné zahradě, Kroměříž (vlastní)

Květná zahrada je koncipována na půdorysu protáhlého obdélníka s množstvím geometricky stříhané zeleně. Tvoří dvě hlavní části, a to Květnici a Štěpnici. Hlavní osa

zahrady začíná vstupní sochařskou kolonádou, je centrálně i po stranách doprovázena množstvím architektonických a výtvarných zastavení (okrasné partery, Lví fontány, Rotunda, labyrint, vodní plochy, kuželna a Jahodové kopečky). Toto základní formální rozložení doplňovaly dnes již zaniklé přílehlé okrasné či hospodářské prostory (Oranžerie, Holandská zahrada, skleníky, hospodářský dvůr, bažantnice, Králičí kopeček a Ptáčnice) (Zatloukal, 2015). Zahradu můžeme shlédnout ze střechy kolonády, upravené jako vyhlídková terasa. Před kolonádou se nacházel rozlehlý bazén obdélného půdorysu - jeden ze zdrojů vody pro zahradu. Kolonáda, dlouhá 244 m, byla jak vstupním objektem zahrady, tak především jako galerie soch. Tehdejší vstup do zahrady střeží busta biskupa Karla a nápis tohoto znění „*Vstup, hoste, a je-li ti libo, spatři zde obtížnou proměnu bažinaté a nepěstěné půdy. Šťasten se potěš panenskými plody zahrady, kterou zbudoval desetiletým úsilím a nemalými náklady pro tebe, sebe i ty budoucí Karel kníže z Lichtensteinu, biskup olomoucký, 1675*”.

Štěpnici, která byla vybudována v letech 1665-1675 se dvěma bazény a Jahodovými kopečky, doplňoval vlevo pás malých samostatných zahradních prostor k chovu zvířat a pěstování vzácných rostlin. Bažantnice, která byla jednou z nich se stavbou bažantního domu, měla kolem sebe malé živé plůtky, do kterých se ptáci mohli schovat. Na této ploše se dnes nachází zámecké zahradnictví. Za bažantnicí byl vstup do prostoru Králičího kopečku. Jádro kopečku tvořila hlína s uměle vytvořeným systémem nor obývaných králíky. Na vrcholu kopce stojí socha bohyně lovu Diany. Za králičím kopečkem stávala zděná Ptáčnice. Hlavní podélná plocha dělí Štěpnici na dvě shodné symetricky upravené části. Byla z velké části osázena štěpy, tedy ovocnými stromy. Tehdy se jednalo o sbírku nejlepších tenkrát známých ovocných stromků. Stromy zde byly až do 70. let 20. století a znovu se počítá s jejich výsadbou. Dále se zde nachází dvojice Pstružích rybníčků, které sloužily k projížďce na lodičkách. I přes pojmenování se zde chovali kapři. Nad rybníčky se tyčí Jahodové kopečky neboli pomyslné sídlo bohů, na jejichž pahorcích dříve stály dřevěné pavilony, kolem kterých rostly jahody (*Fragaria*) a rybíz (*Ribes*). Dnes jsou na kopečcích zasázeny živé ploty do spirály. Kuželna, která se také nacházela v oblasti Štěpnice, nebyla budova, ale jen oválný prostor ohraničený zelenými stěnami. Zde mohl návštěvník sedět na kamenných lavičkách, kam byla přivedena voda, a návštěvník tak mohl být nečekaně zmáčen. Takto zmáčen mohl být návštěvník i z jeskyní kolem Rotundy.

Obr. č. 29 Králičí kopeček se sochou Diany, Květná zahrada Kroměříž (vlastní)

Květnice se zahradním pavilonem byla vytyčena na půdorysu čtverce protkaného sítí paprscitě uspořádaných os. Ty byly lemovány stěnami z tvarovaných dřevin. Tyto vysoké stěny se původně nacházely na celé ploše Květnice. Na počátku 19. století byla část stěn odstraněna a vzniklo tak volné prostranství využívané k pořádání hospodářských výstav. Pavilon, který byl ústředním bodem Květnice, se nazývá Rotunda. Byla postavena v letech 1666-1668 dle projektu G. P. Tencally. Původně se jednalo o centrální stavbu s ústředním sálem, na který navazovala čtveřice umělých jeskyní a čtveřice salonků (Kamínkových

místností). Současný vzhled získala Rotunda na počátku 20. století, kdy byla stavebně upravena s cílem zřídit zde muzeum. Dnes ve středu centrálního sálu nalezneme Foucaultovo kyvadlo, které slouží k demonstraci zemské rotace.

Obr. č. 30 Foucaultovo kyvadlo v Rotundě, Květná zahrada Kroměříž (vlastní)

V Květné zahradě měla důležitou roli voda v mnoha podobách. Zahrada byla zakládána na podmáčených pozemcích, proto musela být zvolená plocha protkána sítí odvodňovacích kanálů a vodovodem, který znovu přiváděl vodu na potřebná místa. Ten byl napájen z nedaleké řeky Moravy. Díky tomu se nacházely v blízkosti zahrady studně a před její branou velký rybník. Vodní hříčky mohl návštěvník pozorovat v podobě fontán, rybníčků s vodotryskem, voda byla vedena i do kamenných sedátek v kuželně, do bazénu u klece pro chov ptáků i do Králičího kopce. Tyto hříčky měly charakter manýrismu. Vodní hříčka vyvrcholila v objektu Rotundy, ve které byl instalován složitý vodní stroj. Dnes je ovšem jediným funkčním vodním prvkem dvojice fontán v Květnici, Fontánou Tritonů, ze které zůstala zachována jen horní vana s trojicí Tritonů a Lví fontána, která přečkala více jak tři století v původní podobě.

Plocha, kde se daly obdivovat vzácné rostliny, se nazývá Holandská zahrada. Zde stála fontána vodního boha Neptuna obklopena květinovými záhony (Křesadlová, není znám). Holandská zahrada, dle archeologického výzkumu provedeném v letech 2001-2002, vznikla před rokem 1830. Vznikla tak změnou funkce zahrady. Během výzkumu byly zachyceny vodovodní štolky a šachty propojené potrubím tak, jak nám vyobrazují měďorytiny (Jančo, 2009). Za Holandskou zahradou se nacházely skleníky k přezimování

jižního ovoce. Byly nazývány domy pro pomorančovníky, nebo jako Pomorantzenhauser. Tyto oranžerie dnes již nestojí, ale díky archeologickému průzkumu se přišlo na to, že se skleníky přistavovaly v 17. a poté i 18. století. Tím vznikla trojdílná dispozice skleníkové stavby. Část oranžerie byla vytápěna dvěma pecemi, které byly 4 m dlouhé a 2 m široké s topnými komorami zapuštěnými pod úroveň podlahy (Chybová, 2008).

Nepostradatelným prvkem pravidelných zahrad jsou nejrůznější typy tvarovaných stěn. V Květné zahradě lze tak za nejcennější považovat vysoké tvarované stěny. Výška a šířka stěn vychází z architektury staveb, na něž jsou směřovány pohledy. Tyto stěny se začaly vysazovat již v roce 1668 a to sazenicemi habrů. Dnes tak můžeme spatřit ve stěnách staré habry (*Carpinus*), lípy (*Tilius*) a javory babyky (*Acer campestre*). V Květné zahradě se také nacházejí dva labyrinty, jeden čtvercový a druhý kruhový. Stěny labyrintu jsou nižší, což vychází z tradice renesančních labyrintů, kde byl stále vidět cíl - například vysoký strom. V dalších částech zahrady se také nacházejí broderie. Tak se nazývají ornamenty připomínající bohatou výšivku, sestaveny ze stálezeleného zimostroázu (*Buxus*) (Křesadlová, není znám).

7.4.2 Zámecká zahrada Český Krumlov

Zámecká zahrada se rozkládá na podélném skalnatém ostrohu a prošla od středověku složitým vývojem. Založení zahrady pod vedením stavitele Jakuba de Maggi trvalo celých šest roků. Svažité terén byl srovnán do čtyř teras. Byl založen zámecký rybník a vysázeny živé ploty z habrů (*Carpinus*), lipová (*Tilia*) stromořadí a lesíky. Tyto práce si vyžádali téměř 40 000 pracovních dnů (Pavlátová a kol., 2004). Zahrada se zakládala v 16. století za období vlády Jana Kristiána I. knížete z Eggenbergu.

Hlavní kompoziční osa zahrady procházela středem a rozděluje ji na dvě symetrické části. Ve středu zahrady se nachází letohrádek Bellarie a jeho nejširší okolí, který vybočuje z hlavní osy. Tím se hlavní osa křížila s osou letohrádku a návštěvník se tak ocital na okamžik ve středu "ráje". Proto zde byl ponechán volný prostor pro nerušené vnímání osově vázanosti kompozice. Osa byla založena tak, aby dělila zahradu na dvě poloviny. Letohrádek, který měl nejdříve jen první zděné patro, poté se dodělalo druhé dřevěné, kam vedly šnekovité schody, sloužil návštěvníkům jako vyhlídka a dovoľoval tak shlédnout zahradu z výšky. Malá šířka zahrady dovoľovala rozvíjet kompozici především v její podélné ose. Půdorys vycházel ze základní skladebné jednotky čtverce se stranou dlouhou třicet šest vídeňských sáhů (68,27 m – 1 sáh = 189,65cm). Tato čtvercová pole byla kladena symetricky podél hlavní osy ve dvou řadách. Čtvercová pole se dále dělila na osm

menších polí. Podél těchto polí se nechal prostor na založení stříhaných stěn a ohradních zdí.

V 18. století za po smrti Jana Kristiána I. z Eggenbergu získal krumlovské panství kníže Adam František ze Schwarzenbergu. V krumlovském archivu existuje popis k nedochovanému plánu návrhu zahrady z roku 1720, kde se nachází dezén parterových ploch a zařízení nové fontány ve středu dnešního dolního parteru. V roce 1729 byl vypracován a proveden návrh na zhotovení vodního stroje, který do zámecké zahrady přiváděl vodu z říčky Polečnic. Díky němu byla možná stavba nových fontán (Olšan, 2007). Stroj fungoval do roku 1827, kdy se definitivně porouchal. V zahradě byla houpačka, altán, kuželník a bouda pro labuť. V roce 1741 byly vysázeny dva boskety u rybníka s ostrůvkem a vodotryskem, bosket s pstruhovým rybníčkem a bosket s květinovými záhony. Před Bellárií se nacházel broderiový parter. Boční cesty lemovaly habrové (*Carpinus*) špalíry o výšce 7,6 metrů. Plocha dolního parteru byla rozdělena do čtyř čtverců, v jejich středu stály bazény s vodotryskem. Celé kompozici dominoval

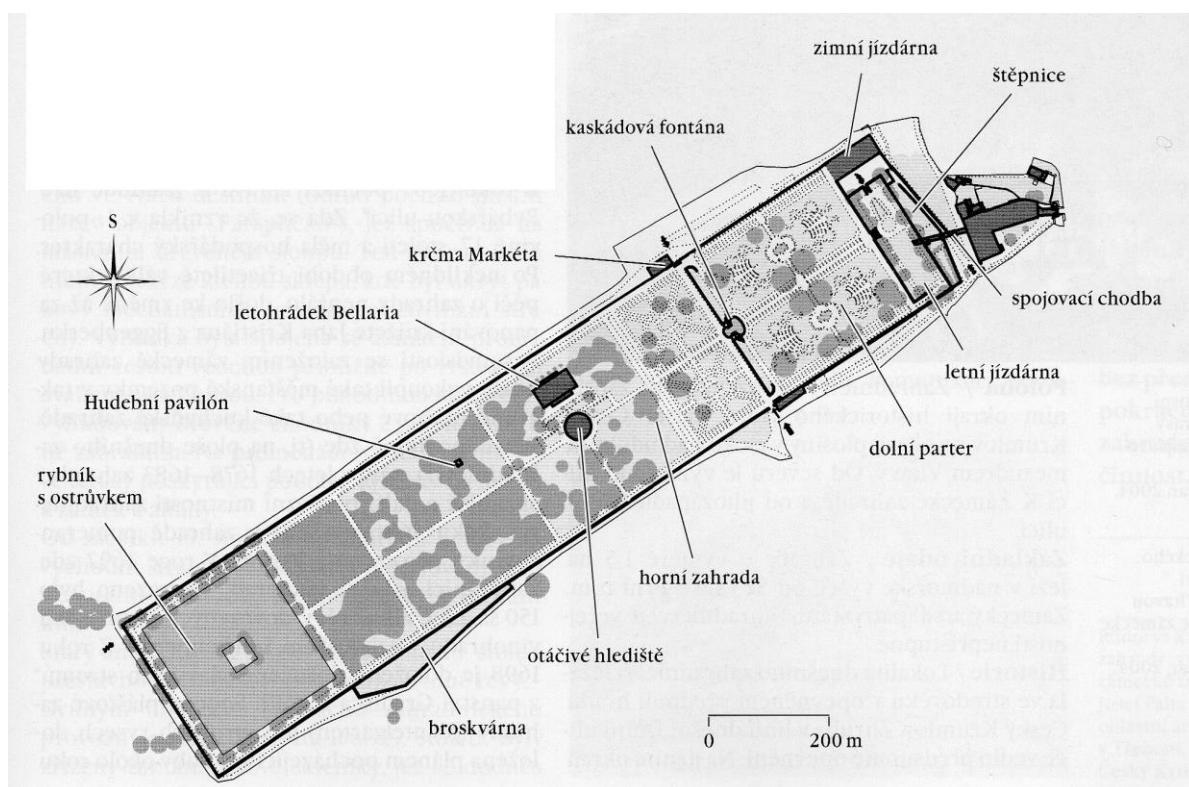

Obr. č. 31 Kaskádová fontána s balustrádou, Český Krumlov (vlastní)

osmihranný bazén uprostřed zahrady. V polovině 18. století se zahrada mění a inspirací se zdá být především vídeňský Belveder. V roce 1749 navrhl architekt Andrea Altomonte

kaskádovou fontánu se sochami říčních božstev, situovanou na rozhraní dolního parteru a horní zahrady. Kašna byla dokončena v roce 1764 a současně byla pozměněna celá zahrada. Mezi Bellárií a lesíkem vzniklo bludiště, uprostřed něhož byl vystavěn pavilon, jehož strop zdobily alegorické malby na motivy čtyř ročních období. I letohrádek se dočkal úprav. V něm byl vytvořen výtah na dopravu jídel ke "kouzelnému stolu", který mimochodem stále funguje. Tento stroj zajistil, že stolující nemuseli být obtěžováni služebnictvem.

Na konci 18. století nastal pokles zájmu panstva o využití zahrady i celého areálu. Postupná přeměna zahrady v krajinářském stylu vedla k přeměně původně barokní zahrady v romantickou zahradu s dendrologicky cennými exempláři dřevin. Dochované dokumentace ukazují módní ornamentální květinové výsadby, lemující po obou stranách hlavní cestu. Nejsložitější výsadba se tradičně vysazovala v parteru před letohrádkem a u kaskádové fontány. V roce 1940 skončila intenzivní údržba zahrady, která byla převedena do vlastnictví tehdejší Československé republiky. Po 2. světové válce se stav zahrady postupně horšil kvůli nedostatku pracovních sil. V 60. letech se přistoupilo k celkové obnově zahrady dle studie projektu Ivo Hofmana. Revitalizace vycházela z vrcholné fáze stavu zahrady. Tato revitalizace se uskutečnila v letech 1967-1982 a ukazuje nám podobu zahrady takovou, jakou ji vidíme dnes.

Obr. č. 32 Plán zámecké zahrady Český Krumlov (Pavlátová a kol., 2004)

Nejnižší terasa, nazývaná též Štěpnice, se nachází pod Zimní jízdárnou. Na druhé terase se rozkládá tzv. Letní jízdárna, kde se nachází stromořadí lip (*Tilia*) po jejím obvodu. Tyto lípy jsou ze začátku 18. století. Na zbytku jízdárny se nachází travnatý prostor, který sloužil od svého zařízení jako prostor pro míčové hry, dříve zde stál kuželník a cvičila se zde jízda na koni. Schodiště z jízdárny vede na třetí terasu a to na tzv. Dolní parter. Zde dominují solitérní stromy – duby (*Quercus*) a červenolisté buky (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea'). Přejichodu mezi Dolním parterem a Horní zahradou vévodí kaskádová fontána s balustrádou. Nad fontánou se kolmo na hlavní osou zahrady vine široká cesta, která spojuje hlavní bránu zahrady s bývalou zahradní bránou v protější ohradní zdi, kde byl v 17. století vystaven domek hlídače zahrady. Na balustrádu navazují dva boskety. Tato Horní zahrada je ze všech teras českokrumlovské zahrady ta nejrozsáhlejší. Oproti symetrickému uspořádání Dolní zahrady je zde volnější zahradní úprava, místy až lesního charakteru. Před Bellárií se dnes nachází otáčivé hlediště pro exteriérová divadelní představení. Hlavní osová cesta vede mezi dvěma čtvercovými boskety až k zámeckému rybníku čtvercového půdorysu, který se rozkládá na nejvyšším místě zahrady. Uprostřed rybníka je malý ostrůvek, na kterém stával bazén s vysokým vodotryskem. Po obvodu rybníka se dochovala lipová stromořadí. Z významných dřevin zde můžeme nalézt borovici Jeffreyovu (*Pinus jeffreyi*), borovici limbu (*Pinus cembra*), borovici vejmutovku (*Pinus strobus*), buk lesní (*Fagus sylvatica* 'Atropunicea'), douglasku tisolistou (*Pseudotsuga menziesii*), dřezovec trojtrnitý (*Gleditsia triacanthos*), dub uherský (*Quercus frainetto*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior* 'Pendula'), jedle řecká (*Abies cephalonica*) a lípa stříbrná (*Tilia tomentosa*).

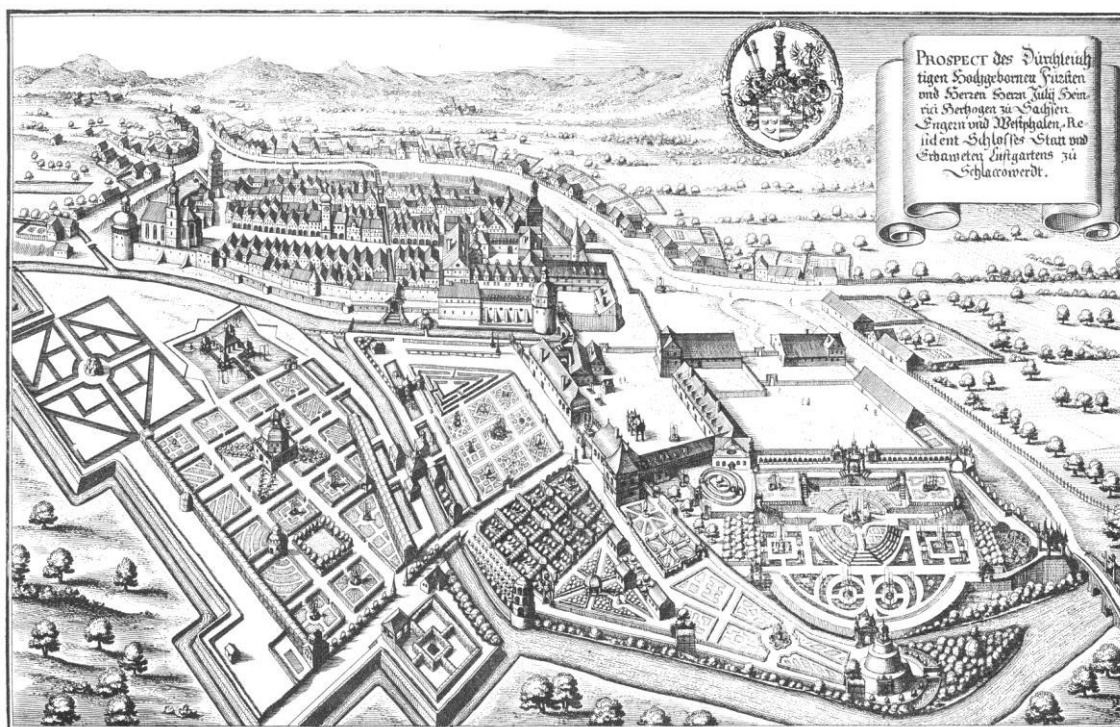

Obr. č. 33 Letecký snímek části zámecké zahrady Český Krumlov (visitceskykrumlov.cz)

7.4.3 Zámecká zahrada Ostrov nad Ohří

Zahrada Ostrovu nad Ohří byla v době svého vzniku považována za osmí div světa. S jejím budováním začal vévoda Julius Heinrich již před rokem 1642. Honosná rezidence se měla rovnat předním evropským dvorům.

První podoba zahrady spojila principy italských terasových zahrad a motivy nizozemských plošných zahrad. Kompozici zahrady tvořily samostatné čtvercové a hvězdicové pole s křížovým uspořádáním cest s hojným využitím vody (vodotrysky, kaskády, klidné vodní plochy) s bohatou sochařskou výzdobou. Celým areálem zahrady protékala říčka Bystřice, která se tehdy větvila na více ramen a obtékala tak různé části zahrady. Uprostřed severní části zahrady stál letohrádek, kolem nějž tvořila výsadba dřevin paprsky hvězdice. V zahradě se nacházel vyhlídkový altán, monumentální hvězdicová kašna, ohradní zeď s grottami, spirálovitě zvedající se Venušin či Šnečí kopec s kaplí, plastiky, nespočet vodních děl či labyrintů.

Obr. č. 34 Nejstarší zobrazení zámeckého areálu v Ostrově z roku 1650 (www.letohradekostrov.cz)

Ve druhé podobě zahrady se letohrádek přestavěl na Velký letohrádek podle návrhu stavitele Abrahama Leuthnera. Ve třetí podobě byla zachována kompozice. Ovšem do zahrady byly přidány podélné bazény s vodotryskem a před zámkem se nacházel nízký parter s broderiemi. Před starým zámkem byla postavena zeď, která měla v rozích vyhlídkové věže. Ve velké nise levé věže byla upravena vodní kaskáda se sochou Neptuna. Pod jižním průčelím zámku se nacházel náročně řešený vodní parter s dlouhými a různě tvarovanými bazény a vodotrysky. Břeh Bystřice byl lemován vysokými boskety. Východně od zámku stála jízdárna, pod kterou byly vybudovány terasy. Na jedné z nich byly grotty se sochařskou výzdobou, vedle kterých stály oranžerie. Ty se na zimu zakrývaly dřevěnou prosklenou stěnou. Pod terasami se nacházel jednodušší parter s velkou fontánou. Kolem letohrádku byl vytvořen parter broderií s bohatou rostlinnou dekorací a kruhovými bazénky. Směrem k hlavní cestě byly partery do vzoru čtvrtkruhů. Severně za Velkým letohrádkem byly vybudovány dvě nádrže Labutích jezírek s vodotrysky. Cesty kolem letohrádku rámovaly vysoké boskety, které zakrývaly složité salony s vodotrysky či drobnými altánky. Západní cíp zahrady byl vyčleněn pro zahradní divadlo s kulisami z bosketů a průběžným bazénem s menším vodopádem. Po západní straně jižní cesty vytvořil Michael Anton Rohrer zvěřinec. Rozlehlá stavba zvěřince s mohutnou mřížovou střechou velké voliéry s želvím rybníkem, nádrží a fontánou Neptuna

a grottami byla novou atrakcí pro návštěvníky. V zahradě se také nalézala hříčka v podobě padajícího mostu s tryskajícími pramenky.

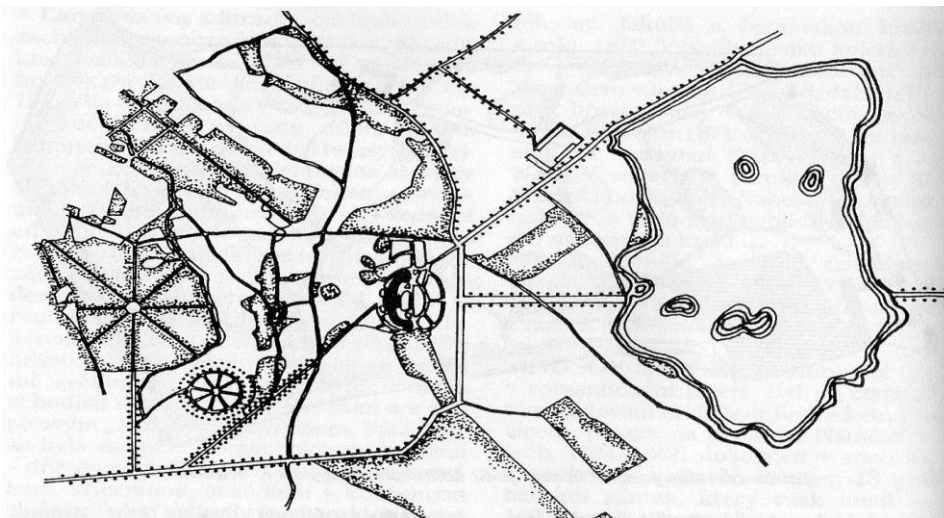
V roce 1811 díky nezájmu nových majitelů zahrada upadá a měla být pozvolně přeměněna v přírodně krajinářský park. Byl vypracován plán přeměny, ke které ovšem nikdy nedošlo. Do dnešní podoby se zahrada dostala více méně samovolným procesem. Navíc v roce 1795 postihl Ostrov katastrofální požár, který proměnil město během tří hodin v popel. Poškozeny byly i zámecké budovy a park. Budovy byly postupně bourány a přestavovány, byly odstraňovány skleníky, kanály, bazény, grotty a umělecká výzdoba byla rozprodána. Prostor zahrady se plnil náletovými dřevinami, byly přeměněny cestičky, ze dvou labutích jezírek vznikl nepravidelný rybník s poloostrovem, vodní parter s fontánami se též přeměnil na rybník s odtokem do slepého ramena Bystřice. Částečně se zachovaly vodní terasy a vodní plocha po bývalé fontáně a Venušin či Šnečí kopec. V této podobě z 19. století se park zachoval dodnes, proto velkolepá zahrada žije dnes již ve vzpomínkách (Zeman, 2016).

7.5 Zahrady založené v období klasicismu

S klasicistním parkem se u nás setkáme například v Lysicích, Kynžvartu nebo na zámku Kačina (Tomanová, 2013).

7.5.1 Zámecký park Kačina

Park byl založen v roce 1789 hrabětem Janem Rudolfem Chotkem. V roce 1802 si v parku nechal postavit velkorysý zámek, který je umístěn na návrší nad dnes již zrušeným rybníkem jako ústředním objektem parku. K zámku se zbíhá hvězdice cest, které jsou lemovány alejemi a vytváří tak dlouhé průhledy do okolní krajiny.

Obr. č. 35 Plán zahrady Kačina v 19. století (Pacáková – Hošťálková a kol., 1999)

Hlavní osa zahrady je chápána od zámku topolovou alejí k rybníku a dále přes vodu až ke vsi Habrkovice. Průhledy utvářejí pohledy například přes rybníček na kamennou vázu v oboře, do Nových dvorů a kolem velkého rybníka do vsi Mikuláše. Za zámkem byla vybudována obora, která je charakteristická osmiramennou hvězdicí cest, kolem kterých rostou aleje. V této části se nachází již zmíněná kamenná váza. V zahradě se nachází také zajímavý útvar dvojitého stromového rondelu (kruh). Park, na kterém vypomáhal i botanik N. J. Jacquin, se úpravou krajiny postupně rozrostl na 200 ha, z toho jen velký rybník s umělými ostrůvky zabíral více než čtvrtinu areálu. Kolem roku 1800 zde byla Jacquinem založena botanická zahrada.

Obr. č. 36 Průčelí zámku Kačina (vlastní)

Na území parku, který byl dříve bažinatou plochou, je síť kanálů. Dnes se zde nacházejí jen dvě malé vodní plochy. Přes kanály vedou kamenné mostky s litinovou výplní zábradlí, na kterých jsou okrasné vázy s kovovou dekorací. Asi poprvé u nás se zde objevily jednostranné příkopy místo plotů, které by rušily vazbu s krajinou. Porosty v parku a oboře tvoří převážně běžné domácí dřeviny. Můžeme zde ale najít i exotické, například tulipánovník (*Liliodendron tulipifera*), nahokvětec kanadský (*Gymnocladus canadensis*), kataplu (*Catalpa*) nebo dřezovec trojtrnný (*Gleditsia triacanthos*).

Obr. č. 37 Lipová alej, Kačina (vlastní)

Obr. č. 38 Letecký pohled na zámek a zahradu Kačina (vlastní)

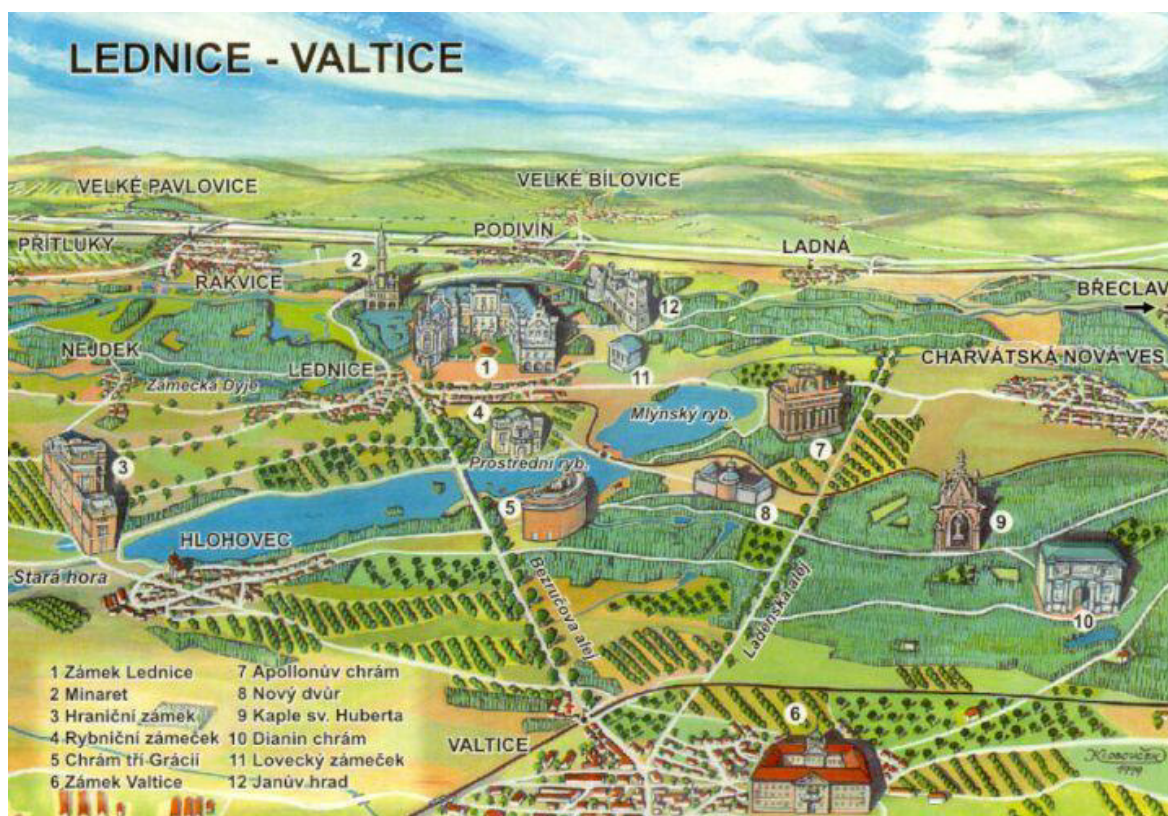
7.6 Zahrady založené v období romantismu

Romantismus nastoupil počátkem 19. století a u nás je jeho velkým zástupcem například Lednicko-valtický areál (Tomanová, 2013).

7.6.1 Lednicko-valtický areál

Monumentální letní sídlo v Lednici s rozsáhlou pravidelnou zahradou s anglickým romantickým parkem mimořádných kvalit i rozsahu, tvoří s okolím Valtic proslulý Lednicko-valtický areál, dílo evropského významu zapsané v Seznamu světových památek UNESCO. Vzhled zahrady kolem 16. století není znám, proto vývoj zahrad pro nás začíná až koncem 17. století. Z této doby pochází velké grotty v podzemí dnešní terasy s parterem při zámku. Dnešní podobu zahrada získala v polovině 19. století (Dvořáček, 2008). Park byl vystavěn v anglickém stylu i na pravý břeh Dyje, který původně sloužil jen k honitbě. Byl zde vystaven známý vyhlídkový minaret, spojený se zámkem dalekým průhledem. Střed tohoto parku tvořil chrám Slunce, od něhož se rozbíhalo osm topolových alejí s průhledy do krajiny a na uměle vytvořené motivy (památníky, srub, gotický dům, jízďárna, labutí rybník atd.). Již v roce 1805 nechal v zahradě Johann I. von Liechtenstein vyhloubit vodní nádrž, která pozměnila ráz celého parku. V rybníku bylo vytvořeno 15 ostrovů různé velikosti a většina z nich byla propojena mostky. Při této výstavbě bylo pozměněno koryto Mlýnského potoka a vedeno až k dnešní maurské vodárně. To pozměnilo část zahrady s

pravidelným rozvržením. Na tomto místě vznikl dnešní Růžový ostrov, jehož okolí bylo také upraveno v anglickém stylu. Na nově získané ploše bývalých vesnických budov byly založeny trávníky s parkovou výsadbou (Heike, 1985).

Obr. č. 39 Lednicko-valtický areál (www.aneris.cz)

Unikátní je zde především měřítko krajinářských úprav architekta Fantiho a botanika van der Schotta. Chrám slunce a další zahradní stavby jako čínský pavilon, obelisk, minaret, akvadukt, Janův hrad, zámečky Hraniční a Pohansko se stavěly postupně od roku 1794 podle projektů architekta J. Hardmutha. V následujících desetiletí přibyl ještě Rybníční zámek, Apollónův chrám a chrám Tří Grácií. Stometrový skleník, který uzavírá květinový parter je mimořádně cenná technická památka z 19. století. Je vybudován z oceli a litiny a ve své době byl velmi průkopnickým dílem.

Obr. č. 40 Zahrada Lednice s litinovým skleníkem (vlastní)

Odvodněním a založením soustav rybníků s hrází se stromořadími a komponovanými výsadbami vzniklo rozsáhlé území cca 170 ha romantického parku, do kterého bylo přivezeno z Ameriky 36 000 exotických rostlin (Dvořáček, 2008). Významným prvkem, který zde nahrazuje členitost terénu, je voda. Iluzi velkolepých prostorů simulují průhledy na jednotlivé stavby přes různě klenutá vodní díla. Tvůrci parku se však neomezili jen na ohrazené okolí zámku, ale přenesli své architektonické cítění i bohaté zkušenosti do dalšího okolí, především do celého prostoru mezi Lednicí a Valticemi. Byly zde vytvořeny dlouhé i kratší aleje, daleké průhledy přes rybníky, stavby jako například Nový Dvůr s kruhově situovanými stájemi či triumfální oblouk Rendez-vous. Spojením obou areálů se vytvořil celek s pravděpodobně největší kreací anglického přírodně krajinářského parku u nás s rozlohou 270 ha.

V ohrazeném parku roste asi 130 jehličnanů a 359 listnáčů. Z jehličnanů například jedle řecká, ojíňená, obrovská a Veitchova (*Abies cephalonica, concolor, grandis a veitchii*), zerav západní (*Thuja occidentalis 'Ellwangeriana', 'Spiralis'*), borovice limba, ohebná, korejská, bělokorá a černá (*Pinus cembra, flexilis, koraiensis, leucodermis a nigra*), cedr atlaský (*Cedrus atlantica*), hlavotis peckovitý (*Cephalotaxus harringtonia*), kryptomérie japonská (*Cryptomeria japonica*), metasekvoje čínská (*Metasequoia glyptostroboides*) a sekvojovec obrovský (*Sequoiadendron giganteum*). Z listnáčů například dub cer, balkánský, zimní (*Quercus cerris, frainetto, petraea*), zmarilka Jidášova (*Cercis siliquastrum*), křehovětvec žlutý (*Cladrastis lutea*), korkovník amurský (*Phellodendron amurense*), kalina severoamerická a užitečná (*Viburnum lentago a utile*) a další (Heike, 1985).

Lednicko-valtický areál je jedinečnou ukázkou romantického parku ve skutečné krajině. Dodnes nabízí mnohakilometrové trasy s nepřeborným množstvím scenérií s neopakovatelnou krásou. Součástí areálu je i několik obcí, jejichž novodobá architektura nepříznivě zasahuje do této „ideální krajiny“. Přestože část areálu je ve špatné stavu a studie na jeho revitalizaci je zpracována, i náklady na základní údržbu dosahují takových výší, že nějaká větší revitalizace není prozatím možná. Zápis do Seznamu světových památek UNESCO pomáhá tento problém řešit. (Dvořáček, 2008).

7.7 Příklady krajinářských parků

Začátkem 19. století se u nás objevují již parky, které se zakládají dle zásad upravené přírody. Čerpají tak ze vzorů německých zemí, které čerpaly z anglického parku. Tomuto

romantickému uspořádání krajiny se přizpůsobovaly i pomníky, drobné stavby i architektura všeho ostatního (Sylvie Marešová a kol., 2007).

7.7.1 Průhonický zámecký park

Zámek z 2. poloviny 16. století byl mnohokrát upravován až do dnešní podoby z roku 1886-1893. V té době se hrabě Arnošt Emanuel Silva Tarouca oženil s Marií Nosticovou-Rhieneckovou a na získaných Průhonících nechal budovat rodinné sídlo dle svých představ. Před stavbou zámku nechal A. E. Silva Tarouca upravit park. Úpravy byly dlouhodobé a nešlo v nich jen o rozšíření dosavadního parku, ale o naplnění myšlenky introdukčního centra. Park se tak stal za spolupráce zahradního odborníka, dendrologa Camillo Schneidera jedinečnou evropskou realizací v oboru zahradního umění. Silva Tarouca měl záměr vytvářet zde krásnou přírodu podobnou lesům, hájům, bučinám celých Čech. Areál, který čítá 200 ha, nechal intenzivně budovat v letech 1885-1917. Průhonický park spočívá ve velkorysé kompoziční i biologické náplni, v touze poznat bohatství dřevin celého světa, využít je pro okrasu i užitek a tím je i chránit před vyhynutím.

Obr. č. 41 Orientální plán Průhonického parku (www.nakedtourguideprague.com)

V polovině doby utváření parku za Silva Taroucy se vysazovalo každoročně průměrně 20-30 tisíc poměrně vzrostlých mladých stromků a keřů a skoro stejně tak vytrvalých rostlin. Postupně bylo v parku vybudováno více než 40 km cest. Hlavní osou parku je

potok Botič, který teče téměř středem protáhlého údolí parku. Tato vodní osa se podle záměru zakladatele napřimuje a stáčí, zpomaluje u rybníčku a zase se zrychluje vodopády. Ve vodním systému nechybí jezírka. Až třicetimetrové výškové rozdíly daly možnost využít modelaci terénu a volit zde dlouhé kompoziční průhledy (jednostranné i oboustranné), rozvinout barevné působení proměnlivé v cyklech ročního období a překvapit protipohledem. Park se člení na pět částí - vstupní nádvoří, okolí zámku s Podzámeckým rybníkem, vyhlídky průhoničského parku, Obora s rybníkem Labeškou a zadní část parku s rybníkem Bořínem (Pacáková - Hošťálková, 1999). Mimořádná je například sbírka rododendronů a azalek, která čítá přes 6000 exemplářů téměř ve 200 druzích. Emanuel Silva Tarouca byl také vlastenec a filantrop, a tak své životní dílo věnoval české veřejnosti za symbolickou cenu jedné koruny. Část parku dnes zabírá botanická zahrada (Dvořáček, 2008).

Obr. č. 42 Průhoničské alpinum (vlastní)

V blízkosti zámku se nachází takzvané alpinum (miniaturizovaná skalnatá horská krajina). Péče o alpinum nebyla vždy dostatečná a intenzivní, a proto zde přerůstala vegetace náletová přes vegetaci původní. V roce 2014 byl připraven projekt obnovy s názvem „Obnova Podzámeckého alpina“. Návštěvníci dnes mohou alpinum procházet a mohou vnímat krásu cizokrajných rostlin a dálkové výhledy do krajiny a na zámek. Návštěvníci zde mohou obdivovat znovuzaloženou Růžovou zahrádku s ukázkou

historického či historizujícího výběru růží. Obnovené partie alpina jsou osázeny původními či starými sortimenty skalniček, alpinek, historických růží a okrasných dřevin. Výběr sortimentu podléhal publikacím jako „Soupis rostlinstva v Alpinum“ či publikací přímo psané Silva Taroucim. Rostliny jsou rozmístěny tak, aby netvořily pouhou rostlinnou sbírku, ale aby rovněž harmonicky doplňovaly kompozici přírodně krajinářského parku (Smutná, 2015).

8 Příklady městských sadů a parků v ČR

Veřejné městské parky vznikaly ve 20. letech 19. století, které pozvolna navazovaly na krajinný park. V této době na území dnešní České republiky započal bouřlivý vývoj staveb, který znamenal pro staré městské zahrady jejich utlačení až zničení. Nedostatek ploch ve městech nutil k zakládání nových sadů a parků za městy, kterým se již nedostávalo tak kvalitní parkové úpravy (Sylvie Marešová a kol., 2007).

8.1.1 Chotkovy sady

Chotkovy sady z let 1831-1832 byly prvním parkem tohoto typu v Praze. Původně se nazýval lidová zahrada. V roce 1841 byla přejmenována na Chotkovy sady a v roce 1887 se podle návrhu Františka Thomayera měnily zadní partie s jezírkem. V prostoru parku se nachází letohrádek, u něho rostou dva solitérní platany javorolisté (*Platanus x acerifolia*). V parku jsou tři vzájemně provázané cestní okruhy, které provází intimní partie s rybníčkem, pomníčkem a odpočinková místa u stromů. Je zde zastoupen brslen evropský (*Euonymus europaeus*), pustoryl obecný a Lemoineův (*Philadelphus coronarius* a *lemoinei*), pámelník hroznatý (*Symphoricarpos albus*), kalina obecná, vonná, zubatá a japonská (*Viburnum opulus*, *farreri*, *dentatum* a *plicatum*). Z jehličnanů je zde zastoupen jinan dvoulaločný (*Ginkgo biloba*) a tis červený (*Taxus baccata*). Dříve zde rostl jilm lysý (*Ulmus glabra*), dnes zde na jeho místech stojí topol černý a kanadský (*Populus nigra* a *canadensis*). Ve středních částech parku nalezneme jírovec maďal (*Aesculus hippocastanum*) a jírovec pávie (*Aesculus pavia*) (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999).

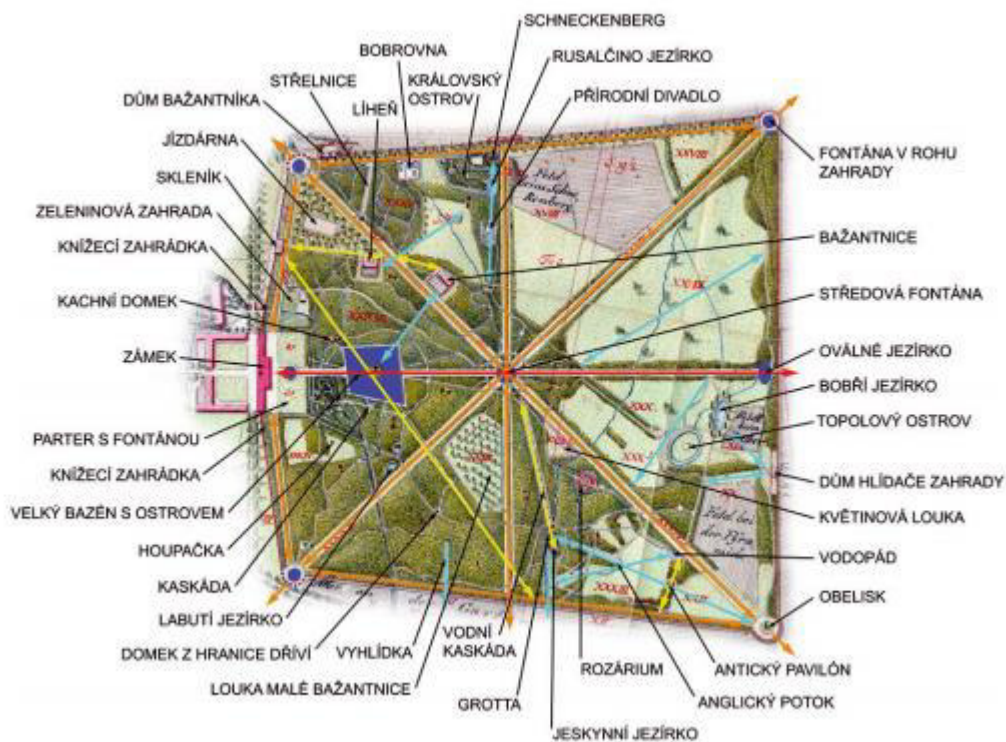
Obr. č. 43 Památník Juliuse Zeyera, Chotkovy sady (vlastní)

9 Příklady obor v ČR

Nejnámější obora v České republice je obora Blatná (označení „zámecký park“ je nesprávné, které se ustálilo v 50. letech 20. století).

9.1 Zámecký park Červený Dvůr

Dnešní krajinářský zámecký park v Červeném Dvoře patří mezi nejvýznamnější historické parky v České republice (Cichrová a kol., 2005). Tento park ovšem vznikl jako obora určená k chovu bobrů, bažantů, koroptví a křepelek (Pavlátová a kol., 2004). Nejstarší dochovaný plán z roku 1754 od Jana Jiřího Planskera zobrazuje bažantnici o rozloze asi 30 ha, která byla opatřena nízkým plotem. V popředí zámku se nacházel malý libosad s loubím. Plocha bažantnice byla pokryta částečně hustými porosty, na otevřených plochách převládala pole. Centrální osa, která vycházela od hlavní budovy, procházela přes kruhovou vodní nádrž s vodotryskem, pokračovala mostkem přes potok a byla ukončena u rybníku nepravidelného tvaru. Potok, který protékal ze severu na jih, se v zahradě klikatil a byl zde překlenutý dřevěnými mostky. U centrálního parteru se nacházely dva soukromé partery a užitková zahrada. Kolem bylo umístěno několik staveb - stavba zahradníka, Bažantí komora a sklad zahradního náčiní.

Obr. č. 44 Plán zahrady Červený Dvůr z roku 1819 (www.nczk.cz)

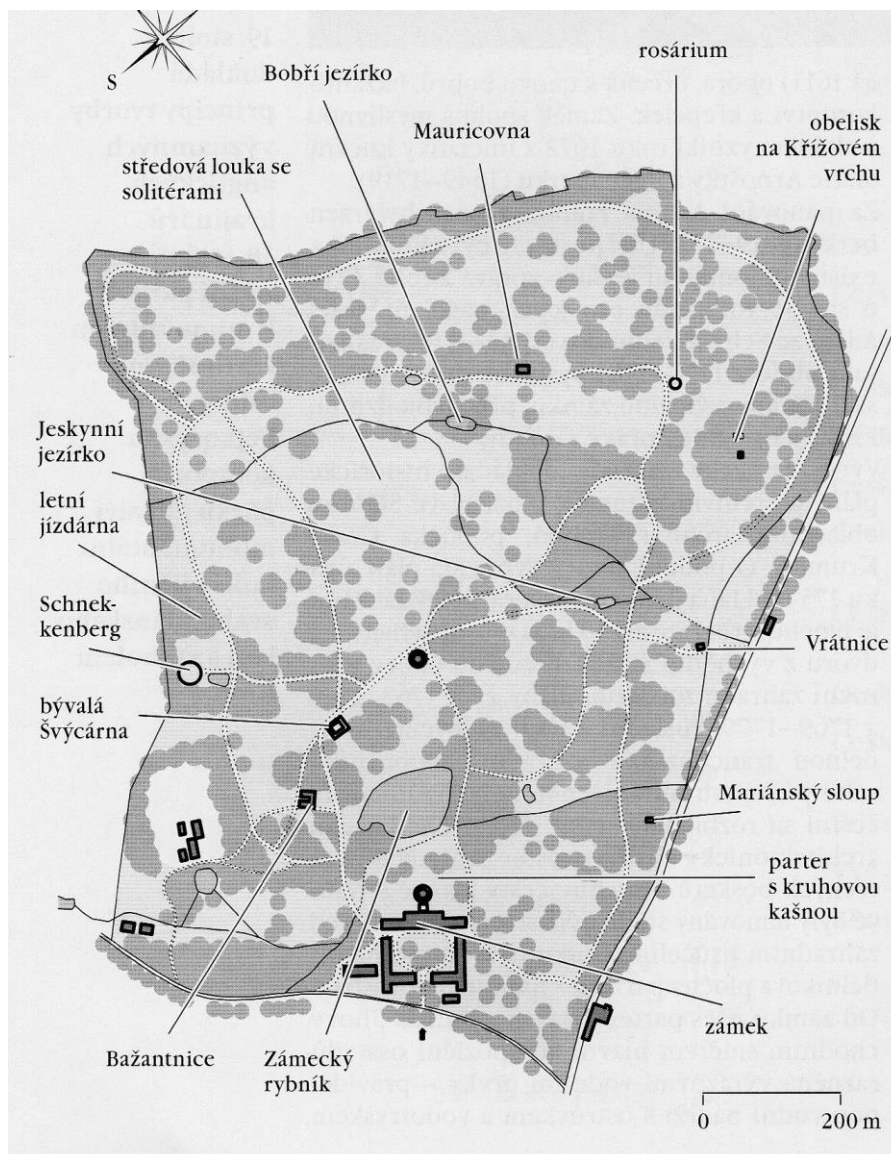
Bažantnici procházela široká cesta lemovaná stromořadím, označovaná jako "Palmy Platz", která sloužila ke hře Paille-Maille, podobné kriketu. Cílem tak bylo dostat dřevěnou

kouli palicí skrz branku, která byla umístěna na konci cesty. Velmi oblíbenou zábavou také bylo pozorování ptactva, proto zde byly vybudovány domky pro ptactvo a také drobné dřevěné stavby používané k pozorování zvěře (Mertenová, 2015).

V 18. století se bažantnice přeměňovala postupně na francouzskou barokní zahradu lichoběžníkového půdorysu. Zahradu členila hvězdicovitá cestní síť rozbíhající se od středového bazénu. Ve vzniklých výšečích zahrady se tak utvářely uzavřené boskety. Všechny cesty kromě středové byly lemovány stříhaným stromořadím. Parter před zámkem byl obdélníkový s bazénem uprostřed. Hvězdicovitou cestní sítí protínaly příčné cesty. Hlavní osa byla zdůrazněna vodními prvky – pravidelnou vodní nádrží s ostrůvkem a vodotryskem, bazénem a vodotryskem uprostřed hvězdice a oválným bazénem se dvěma vodotrysky v závěru osy. V letech 1769-1749 žili bobři, čínští bažanti, bengálští jeleni a angorští králíci. V zahradě nechybělo divadlo a jízdárna (Pavlátová a kol., 2004). Průhledy byly umožněny jen ve směru cest a byly směřovány na vodní prvky v rozích zahrad. Kolem těchto prvků vedla zeď s okny, která umožňovala pohled mimo hranici zahrady. Tak bylo docíleno dojmu větší rozlohy areálu. Přední část zahrady byla upravena náročněji. V Bosketu se nacházelo několik drobných staveb a zábavných prvků - jeskyně, kuželna, myslivna, nádrž pro bobry, a terče pro výuku střelby či vodní kaskáda.

Obr. č. 45 Pohled na park a zámek Červený Dvůr (vlastní)

Obr. č. 46 Plán dnešního parku Červený Dvůr (Pavlátová a kol., 2004)

Od 80. let 18. století se v zahradě začaly objevovat prvky v duchu počínajícího romantismu - čínský a holandský pavilon, střelnice, houpačka, bobří jezírko, růžové záhony, antický chrámek s vodopádem, domek z hranice dříví, kopečky ve tvaru šnečí ulity, vodní kaskáda s umělou jeskyní a přírodním divadlem. Příčné cesty byly zrušeny, zato byly zřízeny nepravidelné cesty do písmene S, známé v anglických zahradách. Hlavní osa byla zachována i s bazénky. Jeden bazének v průhledech se změnil na obelisk. Typickým prvkem romantických parků byl také topolový ostrov, který odkazoval k ideálům a filozofickým myšlenkám o návratu člověka k přírodě (Mertenová, 2015). Proto se v roce 1787 v zahradě vysázely tehdy módní topoly kanadské (*Populus x canadensis*) a topoly vlašské (černé) (*Populus nigra*) (Pavlátová a kol., 2004).

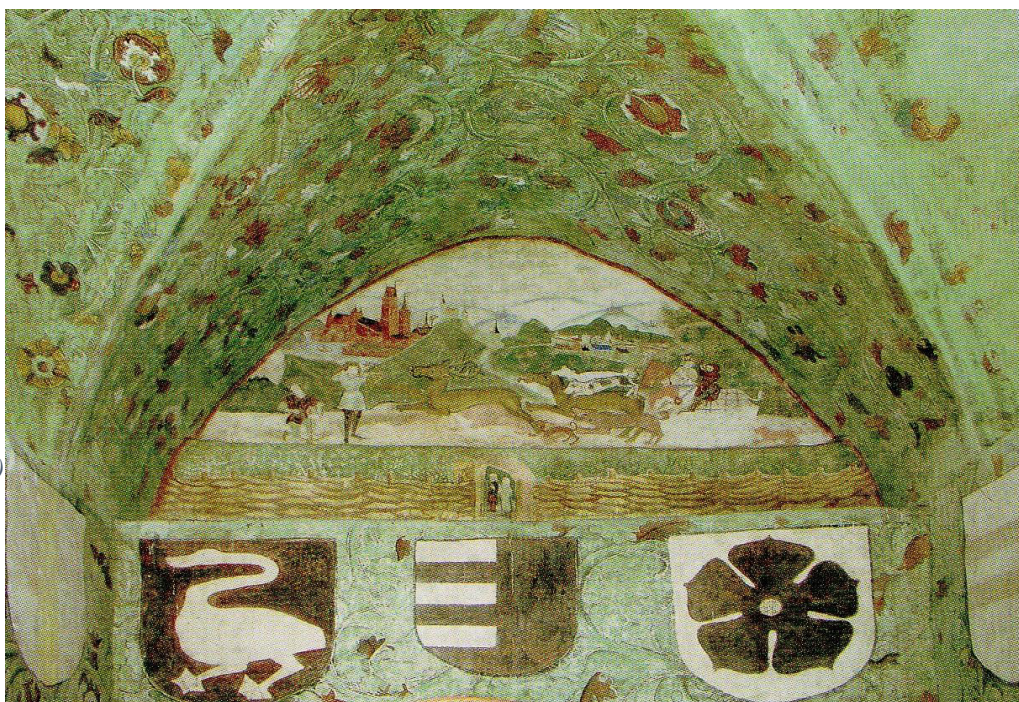
Obr. č. 47 Topolový ostrov v parku Červený dvůr (www.npu.cz)

V 19. století ztratila zahrada svou formálnost a za vlastnictví Adolfa II. Schwarzenberka dostala podobu krajinářského parku. V zahradě byly odstraněny ohradní zdi, pravidelná cestní síť, mnohé atrakce a byly redukovány plochy značně vzrostlé zeleně. V parku s rozlehlými plochami luk s nepravidelně vedenými cesty byla na místě bažantnice postavena tzv. Švýcarská stáj pro chov krav. Do stáje mohli návštěvníci nahlížet v salónech, kde se rozlévalo i čerstvé mléko (Mertenová, 2015). Řešení parku má přímé vazby na okolní krajinu, především na Šumavu a Blanský les. Během staletí se vyvíjel v parku vodohospodářský systém, který se dochoval v mimořádném rozsahu. Zahrnuje 21 rybníčků, jezírek a fontán, 3400 metrů průtočných potoků, 3000 metrů umělých toků a odvodňovacích stok, 4100 metrů vodovodních potrubí a 500 metrů krytých toků a kanálů. Ve středové části parku se nachází dub letní (*Quercus robur*), lípa malolistá (*Tilia cordata*), lípa velkolistá (*Tilia platyphyllos*), javor mléč a klen (*Acer platanoides* a *pseudoplatanus*), olše lepkavá (*Alnus glutinosa*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') a borovice lesní (*Pinus sylvestris*). V ostatních částech parku se nachází především javory mléče (*Acer platanoides*), po okrajích parku roste habr obecný (*Carpinus betulus*) a bříza bělokorá (*Betula pendula*). Dále zde roste borovice vejmutovka (*Pinus strobus*), douglaska sivá (*Pseudotsuga glauca*), dřezovec trojtrnný (*Gleditsia triacanthos* f. *inermis*) a platan javorolistý (*Platanus hispanica*) (Pavlátová a kol., 2004).

9.2 Obora (zámecký park) Blatná

Jméno Blatná je odvozeno od polohy dřívějšího hradu na skalním výchozu nad bažinami. V 15. století za Jana z Rožmitálu byl dřívější hrad zbourán a přeměněn na nový,

gotický. Blata byla upravena na rybník a nový hrad byl opevněn valem a byl vytvořen příkop. Z této doby pochází i první namalovaný výjev krajiny u nás. Je dodnes znatelný v Zelené světlici, zachycuje obraz štvanice na jeleny v blatenské oboře za podzimního dne. V roce 1580 byla obora rozšířena. Ihned poté ji ovšem zasáhla povodeň a obora byla až do konce 16. století obnovována. Při této obnově se v části obory spojené se zámek dřevěným mostkem vybudovala štěpnice ohrazená zdí, ve které se také nacházela zeleninová a květinová zahrádka. K dalšímu rozšíření zahrady došlo v 18. století za vlastnictví rodu Serenyiů. U severního vstupu do parku byla postavena dnes již nedochovaná myslivna a roku 1732 vznikl zahradní domek jako dům zahradníka.

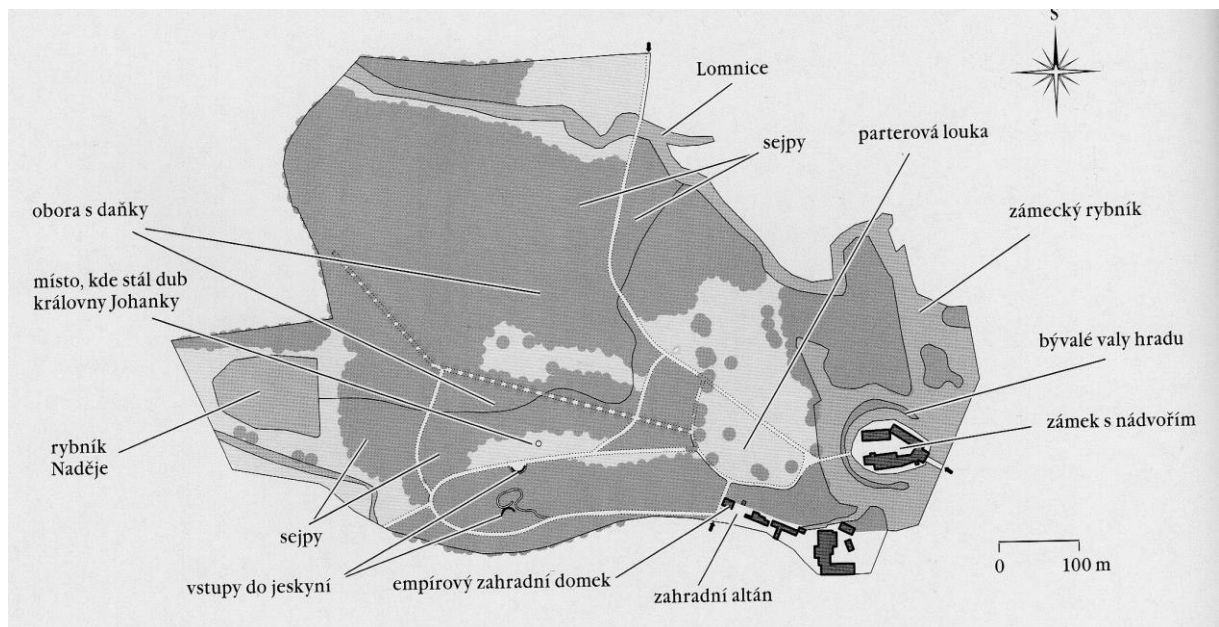
Obr. č. 48 První dochovaný obraz krajiny v ČR (vlastní)

V roce 1798 patřila zahrada rodu Hildprantů z Ottenhausenu, které mu patří dodnes. V té době byla část obory přebudována v krajinářském stylu na park. Část parku byla odvodněna a byla založena cestní síť. V severozápadní části obory dal František Hildprant vystavět dřevěnou divadelní budovu. Roubená stavba s mansardovou střechou měla zadní stěnu budovy na kladkách a lanech, a tak bylo možné stěnu spustit a vznikala tak výhled do krajiny obory a parku. Na sklápěcí pódium se dalo vjíždět s koňmi i s povozem, což bylo oblíbené v rytířských hrách. Toto divadlo bylo v 50. letech 19. století zbouráno a jeho funkci převzalo roku 1914 přírodní divadlo, situované nedaleko zámku na pravém toku Lomnice. V letech 1814-1815 byly v parku vybudovány jeskyně.

Obr. č. 49 Pohled na parterovou louku od pozůstatků valů, obora Blatná (vlastní)

Na louce před samotným parkem byla postavena vytápěná oranžerie s palmami a voliérou pro pestrobarevné papoušky. Na začátku skalní cesty k jeskyním stál dřevěný tyrolský domek, který byl zničen požárem stejně jako oranžerie.

Obr. č. 50 Plán nynějšího stavu obory Blatná (Pavlátová a kol., 2004)

V letech 1922-1945 bylo z části parku zřízeno fotbalové hřiště, uprostřed parku stála střelnice a vedle jízdárny dva tenisové dvorce. Po roce 1945 se tato sportovní zařízení zrušila a v těžko přístupných částech severního parku byla nahrazena sportovním

zařazením pro město (zimní a letní stadion). Na bývalém fotbalovém hřišti byla vystavěna střední zemědělská škola a vedle ní rybníček Naděje, pro chov rybiho plůdku. Těmito změnami se park zmenšil o 12 ha oproti původním 52 ha.

Dnes se obora dělí na tři části. Vstupní část zahrnuje okolí zámku, který je situován na ostrově, kolem něhož je hladina zámeckého rybníka, jímž protéká řeka Lomnice. Ta protéká celým parkem. Zámek je s oborou spojen mostem. Mezi zámkem a oborou je znatelný obloukový pás, pozůstatek bývalých valů, porostlý vzrostlými stromy, které tvoří zelený prstenec kolem zámku. Severní část pásu byla dále propojena s okrajovými částmi parku lávkou. Tato část parku je nadále zavřena z důvodu stálého promáčení, a nestability terénu. Park v roce 2002 zasáhla povodeň, po které stále zůstávají určité části parku podmáčeny. Záhy po povodni způsobila katastrofu vichřice, která na území obory vyvrátila cca 80 stromů. Centrální část parku má podobu travnaté parterové plochy se solitéry i skupinami stromů. Stromy dotvářejí reprezentativní vzhled hlavní procházkové cestě. Jsou zde zastoupeny dendrologicky cenné dřeviny jako borovice limba (*Pinus cembra*), červenolistý buk (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea'), úzkolistý a převislý jasan (*Fraxinus angustifolia* a *excelsior* 'Pendula'), stříhanolistá olše (*Alnus glutinosa* 'Laciniata'), ořešák černý (*Juglans nigra*) a topol bílý (*Populus alba*). Jižní část louky uzavírá empírový domek, ve kterém žije majitelka zámku a obory. Před průčelím domku je znatelná fontána s dvěma obrácenými hlavami (sochařské dílo Jindřicha Hildpranta). Na protější straně parterové louky uzavírala průhled k severu oranžerie, která se nedochovala, ale na indikační skice parku z roku 1834 je stále zakreslena. Na jihovýchodní straně parku je znatelný náznak bazénu, kde dříve bývala bohatá květinová výzdoba. Cesta kolem empírového domku pokračuje k lipové aleji. Parterovou louku uzavírají vzrostlé staleté duby (*Quercus*), k jednomu z nich se váže pověst o dubu královny Johanky, pod níž ráda sedávala. Dub na louce mezi jeskyní a lipovou alejí poškodil v roce 1937 blesk a v roce 1987 definitivně padl.

Obora charakteru lužního lesa zaujímá západní polovinu parteru. V této části roste převážně olší lepkavou (*Alnus glutinosa*). V dalších porostech převládá dub letní (*Quercus robur*), lípa malolistá (*Tilia cordata*), javor mléč (*Acer platanoides*), jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*) a habr obecný (*Carpinus betulus*). Z jehličnanů zde roste smrk ztepilý (*Picea abies*), borovice lesní (*Pinus sylvestris*) a tis červený (*Taxus baccata*). Keřové patro zde zcela vymizelo. Západní okraj uzavírá rybník Naděje. Modelace terénu v oboře je neobvyklá a řada staletých dubů tak vyrůstá na sejpech, což jsou travnaté násypy, které jsou

zde dochovány jako pozůstatek rýžování zlata. V severní části parku jsou mnohdy zaplaveny vodou z Lomnice a vytváří tak v parku laguny a bažiny.

Velkou atrakcí blatenské obory je chov daňků, který zde má více než dvěstěletou tradici. V jihozápadním okraji parku jsou mimořádně rozsáhlé jeskyně. Celá partie jeskyně se rozkládá na z části uměle navršeného sejpu, s porostem dřevin. Hlavní vstup do jeskyní je utvářen výklenkem, ze kterého vybíhají do stran dvě klenuté chodby. Jeskyně je uměle vytvořena z rozměrných kvádrů na sucho kladených, které někde vyváří až tří metrovou chodbu. Součástí partie je uměle vytvořená rokle s mostkem z mohutného kamenného kvádrů nad skalní rozsedlinou. Na vrcholu je znatelný pozůstatek kapličky o kruhovém půdorysu. Objekty jeskyně jsou na mnoha místech narušeny, proto je vstup do nich zakázán (Pavlátová a kol., 2004).

Obr. č. 51 Pozůstatky valů v oboře Blatná (vlastní)

10 Příklady vilových zahrad v ČR

Vilové zahrady jsou jedním z opomíjených druhů historických zahrad a parků.

10.1 Vilová zahrada JUDr. Hynka Bulína v Brně

Zahradu si nechal v roce 1924 navrhnout v prestižní vilové čtvrti v Brně známý brněnský advokát a politik Hynek Bulín. Autorem návrhu je vyhledávaný zahradní architekt Josef Kumpán z Prahy, zahradu se také podařilo zapsat na seznam kulturních památek. Zahrada byla koncipována jako formální vilová zahrada rozdělená na několik oddělení. Charakteristickým prvkem vstupní části byl velký formální bazén. Část poloprivátní s travnatým parterem a pergolami se nacházela před západním průčelím domu. Privátní zahrada se rozkládala za domem. Na ní se konali rodinné aktivity, besedování, odpočívání v alpinu s naturalistickým bazénem a zahradní besídkou. Na zbývající části zahrady byl skleník, pařeniště, ovocný sad a vinohrad.

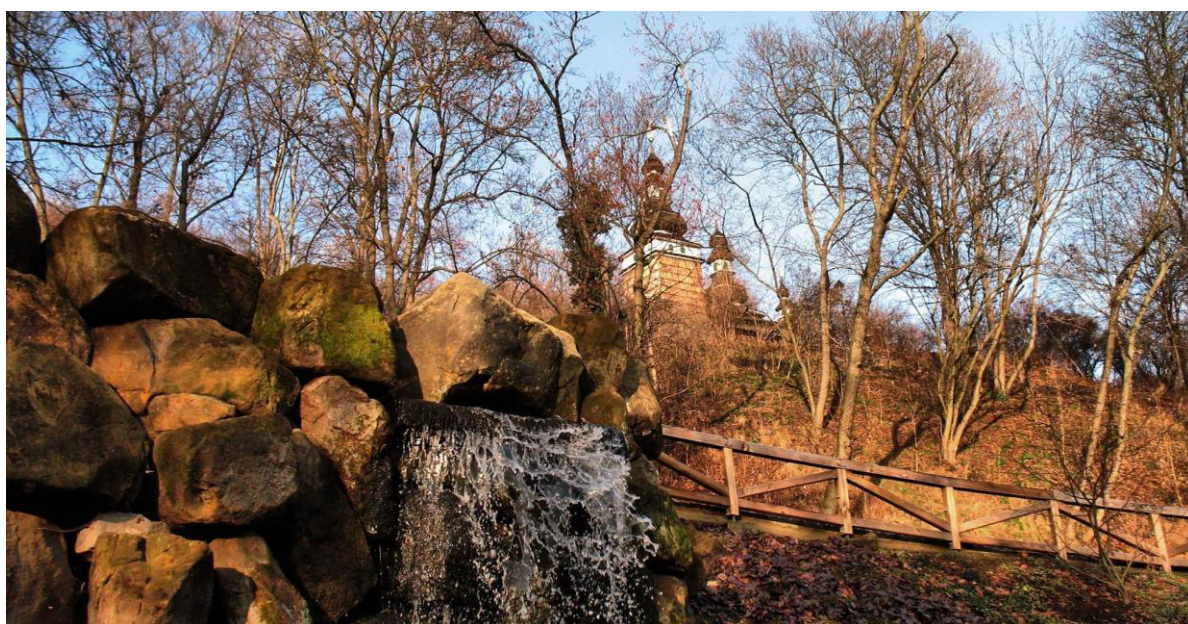
Před vstupem do vily byl založen reprezentativní parter osově vázaný na vilu. V jeho ose byl vložen obdélníkový bazén. Kolem bazénu klesalo schodiště, okolo kterého stály kónicky tvarované tisy (*Taxus baccata*) a byly vysázeny kruhové záhony, na kterých se střídaly jarní cibuloviny a dvouletky s letničkami. V bazénu byly lekníny (*Nymphaea*) s malým vodotryskem. V rozích cest byly vysázeny bohatě kvetoucí okrasné mandloně na kmínku (*Prunus triloba*). Parter se na jihu rozšiřoval do volnější úpravy, které dominovala starší hrušeň (*Pyrus communis*), kolem níž byla postavena typická kruhová lavice. Po stranách průhledu byly symetricky vysázeny smrky stříbrné (*Picea pungens*) a kanadské jedlovce (*Tsuga canadensis*). Ve středu průhledu byl založen větší záhon osazovaný sezónními květinami. V rozích zahrady byly vysázeny tavolníky van Houtteovy (*Spiraea x vanhouttei*), dřívěš Thunbergův (*Berberis thunbergii* 'Atropurpurea') a jiné keře. Rozvolněný parter byl na východě vymezen příjezdovou komunikací, kolem níž vedla řada osmi kulovitých javorů (*Acer platanoides* 'Globosum'), jejichž kmeny byly propojeny květinovou girlandou. Tato girlanda, vedená po řetízku upevněném na opěrných kůlech, která se následně pnula po koruně stromu, byla tvořena například z růže (*Rosa*) či révy (*Vitis*). Pod stromy byly vysázeny letničky. Mezi stromořadím a cestou byl ještě založen úzký záhon letniček s výsadbou na kmínku pěstovaných růží (*Rosa* 'General MacArthur'). Na západě byla zahrada ohraničena lískami obecnými a lískami největšími s červenými listy (*Corylus avellana* a *Corylus maxima* 'Purpurea'). Mezi nimi byl ještě vysázen živý plot z šeríků (*Syringa*). Vstupní průčelí bylo pokryté trelážemi s vistárií čínskou (*Wisteria sinensis*). Všechny cesty byly zpevněny štěrkem se zarývaným okrajem.

Privátní část zahrady měla odlišný charakter a byla prostorově nejrozsáhlejší. V ose vily bylo založeno rozměrné alpinum bohatě osázené suchomilnými, trsnatými rostlinami jako například řebříček plstnatý (*Achillea tomentosa* 'Aurea'), tařinka horská (*Alyssum montanum*), pryšec mnohobarvý (*Euphoria polychroma*), hvozdík alpský (*Dianthus alpinus*), rozrazil alpský (*Veronica alpina*) a další. V alpinu byly také vysázeny zakrslé jehličnaté a listnaté dřeviny, borovice kleč (*Pinus montana*), jalovec obecný (*Juniperus communis* 'Hibernica'), meruzalka alpská (*Ribes alpinum* 'Pumilum'). V alpinu vyvěral pramen, který potůčkem napájel bazén s paludáriem (vegetační úprava napodobující bažinu).

Dnešní stav zahrady, i když je o ni soustavně pečováno, neodpovídá historické kompozici. Přesto je zahrada původním půdorysným členěním hodnotná i s tím, že největší chloubou zahrady, alpinum, byla částečně pozměněna (Zámečnick, 2016).

10.2 Zahrada Kinských

Budování zahrady Kinských se uskutečnilo v letech 1828-1861 architektem Jindřichem Kochem, který stanovil ideové propojení zahrady se Staroměstským náměstím. Pozdější úpravy řídil Bedřich Wünsche, který je autorem celkového plánu zahrady z roku 1855, ve kterém jsou zachyceny předchozí úpravy Jindřicha Kocha. Kompozice spodní části zahrady kopíruje tvar písmene V, které se rozšiřuje a pozvolně přechází v prostorný parter s dominantou letohrádku. Parter s průhledem byl osázen i dřevinami cizího původu a kultivary zajímavé svou barvou.

Obr. č. 52 Pohled do svahu v zahradě Kinských (vlastní)

Obr. č. 53 Jezírko se sochou, zahrada Kinských (vlastní)

Na svazích zahrady je vegetace střídána s volnými plochami s funkcí průhledů. Směrem do svahu ubývá dřevin cizího původu a v nejvyšších partiích zahrady jsou pískovcové výstupy barokního opevnění i Hladové zdi, která zahradu odděluje od okolního prostoru Petřína. Významnou roli v zahradě mají průhledy na město. Z domácích dřevin zde roste dub letní (*Quercus robur*), javor mléč, klen i babyka (*Acer platanoides*, *pseudoplatanus* i *campestre*), lípa srdčitá, velkolistá, řapíkatá (*Tilius cordata*, *platyphyllos*, *petiolaris*), habr obecný (*Carpinus betulus*), buk obecný (*Fagus sylvatica*) a jeřáb

širokolistý a obecný (*Sorbus latifolia* a *aucuparia*). Při modelaci a probarvení se použily javory stříbrné (*Acer saccharinum*), javor jasanolistý (*Acer negundo*), trnovník bílý (*Robinia acacia*) a další. Z cizokrajných dřevin zde roste platan javorolistý (*Platanus x acerifolia*), jasan ztepilý převislý (*Fraxinus excelsior* 'Pendula') a další. V letech 1947 – 1949 se část zahrady odebralo na výstavbu rozšíření vedlejší Holečkovy ulice. Došlo tak k narušení prostorové rovnováhy a ke zrušení jednoho cestního ramene směřujícího ke špici průhledu (Pacáková- Hošťálková a kol., 1999).

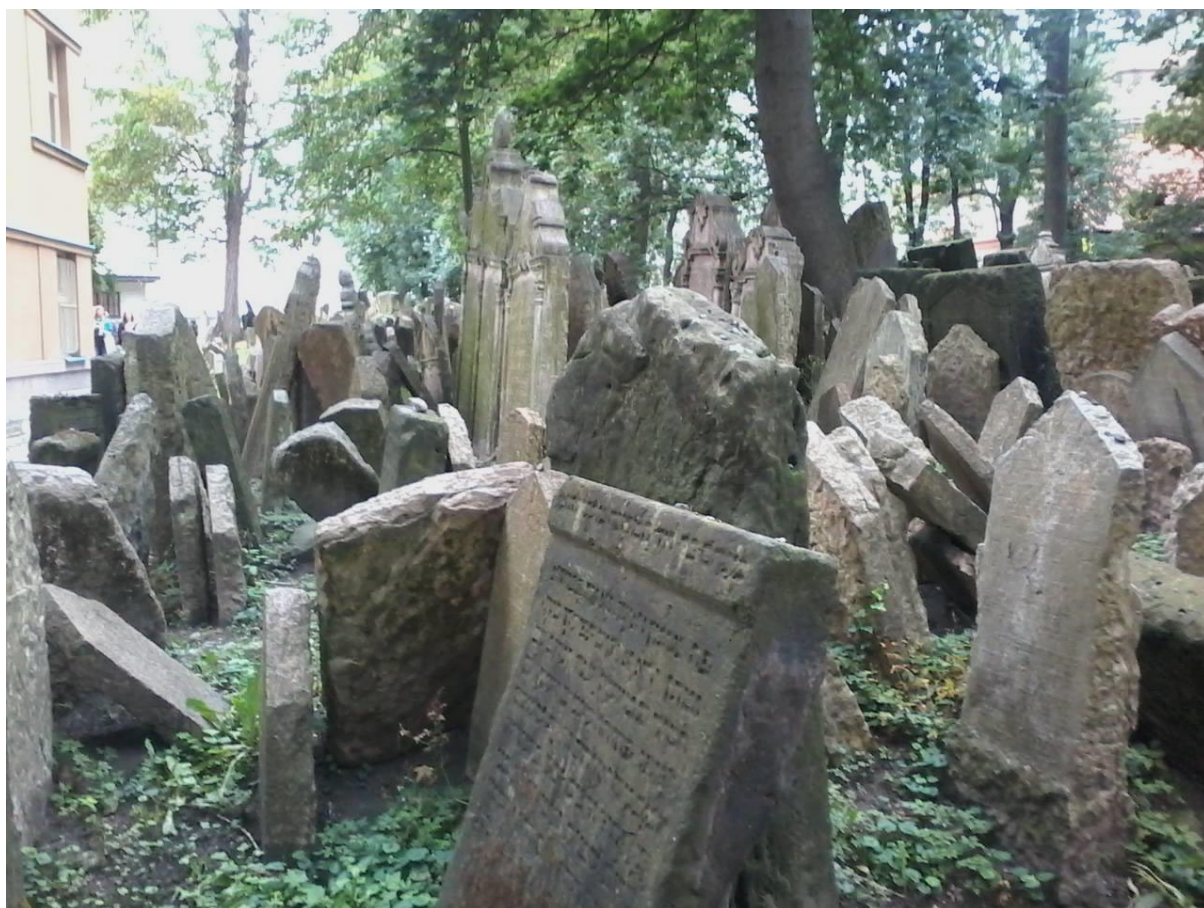
Obr. č. 54 Plán zahrady Kinských (www.praguecityline.cz)

11 Příklady hřbitovních zahrad v ČR

Další z velmi opomíjených druhů historických zahrad jsou právě hřbitovní zahrady.

11.1 Starý židovský hřbitov

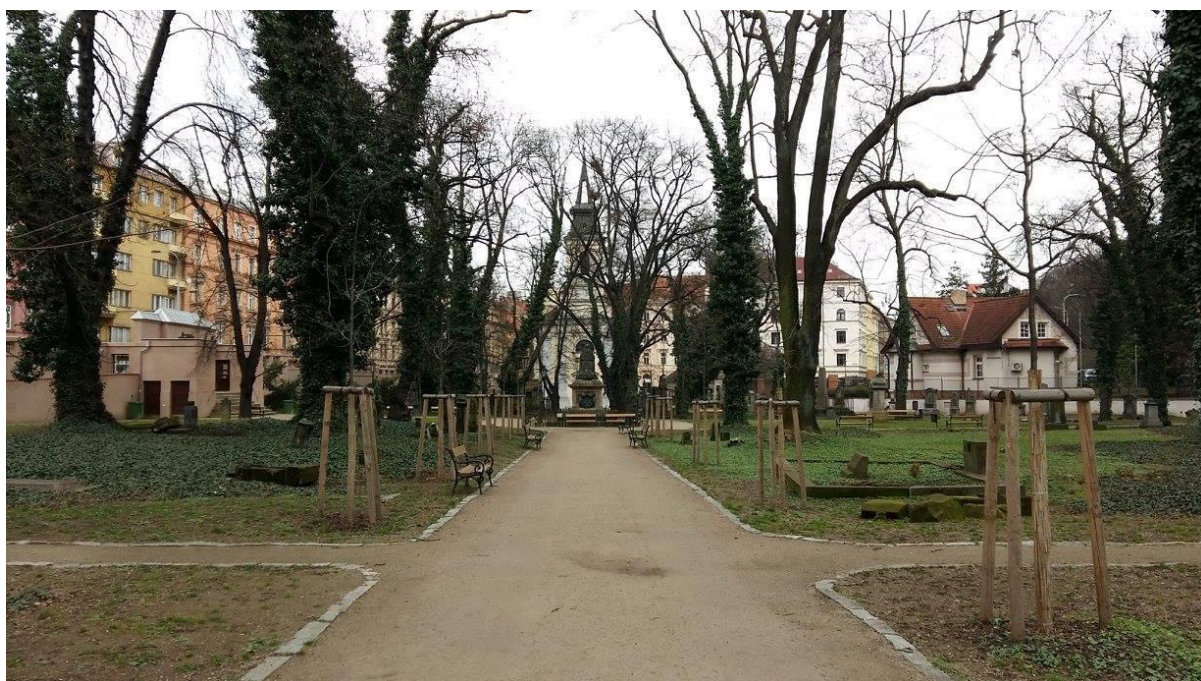
Starý židovský hřbitov v Praze je jedním z nejvýznamnějších na světě. V roce 1425, kdy se zde začalo pohřbívat, se náhrobky ukládaly na sebe i vedle sebe. Nalézají se zde tisíce náhrobků. Hřbitov byl postupně zvětšován a v 18. století byl zčásti nově ohrazen. Za ohradní zdi se k památce zesnutých váže starobylý zvyk uctívání stromu jako kultovního objektu. Díky tomu zde rostou javory (*Acer*), jasany (*Fraxinus*), trnovník akát (*Robinia pseudoacacia*) a bez černý (*Sambucus nigra*). Kvůli zákazu pohřbívání ve městech se část tohoto hřbitova přenesla do míst dnešního Žižkova. (Pacáková-Hošťálková, 1999). Žižkovská část hřbitova se v 60. letech 20. století přeměnila na Mahlerovy sady. V 80. letech se kvůli stavbě Žižkovské věže hřbitov ničil a bagroval, náhrobky byly povaleny a rozbity. Zbytek hřbitova byl zasypán a přeměněn v park osvícenství (Židovská obec, 2012).

Obr. č. 55 Starý židovský hřbitov (vlastní)

11.2 Malostranský hřbitov

Morové pohřebiště z roku 1679, pohřebiště pro Malou Stranu, Hradčany a Smíchov do roku 1884 se nachází v Praze mezi ulicemi Plzeňská, U Trojice, Duškova a Erbenova. Hřbitov vyniká mimořádným souborem klasicistních a romantických plastik, které vytvořili přední pražští sochaři. Hřbitov byl po roce 1952 upraven architektem A. Kuthanou na Památník národních buditelů. Je pokládán za galerii originálů funerálních soch pod korunami stromů. Dřevinou centrální aleje je lípa zelená (*Tilia euchlora*) (Pavlátová a kol., 2004).

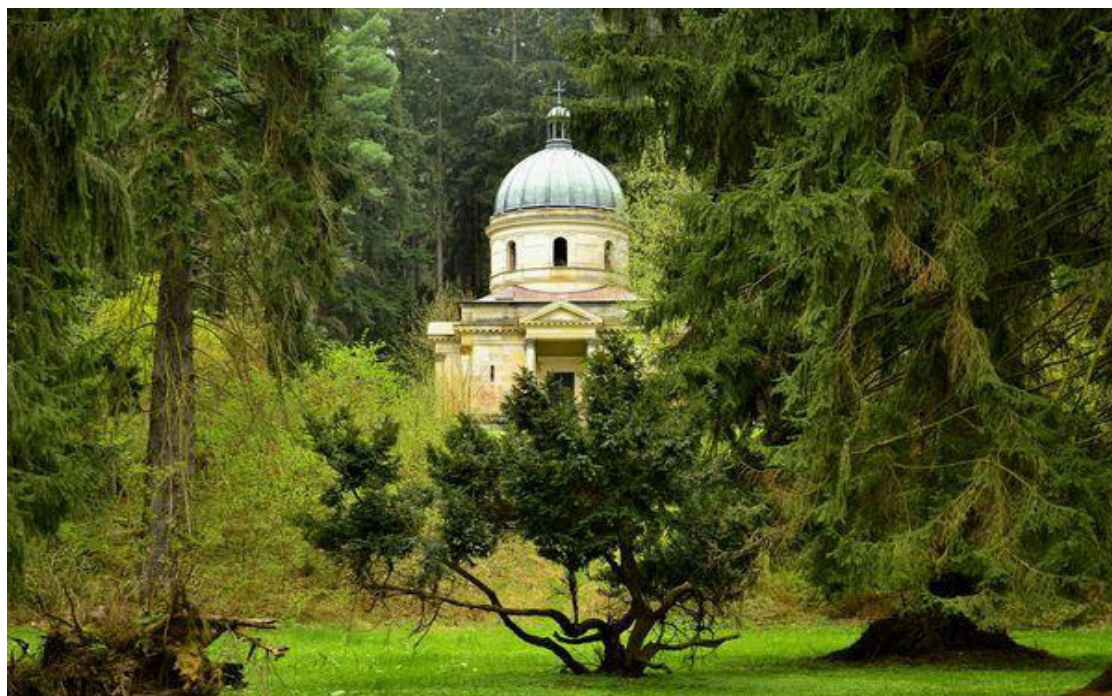
Obr. č. 56 Malostranský hřbitov (vlastní)

Obr. č. 57 Malostranský hřbitov (vlastní)

11.3 Park u sobotínského mauzolea svobodných pánů Kleinů z Wiesenberga

Areál sobotínského mauzolea a přilehlého parku nebyl doposud v literatuře podrobněji popsán. Pozornost odborníků byla vždy zaměřena jen na samotnou stavbu hrobky. Parková úprava okolí mauzolea je v literatuře odbyta konstatováním, že jde jen o menší park s volnou výsadbou.

Obr. č. 58 Sobotínské mauzoleum s parkem (vlastní)

Stavba mauzolea byla započata roku 1881. Z těchto let pocházejí i čtyři dochované plány parkových úprav kolem něho. Všechny vykazují některé shodné rysy, ale rovněž se v řadě drobností liší. Baumheyerův plán navrhuje rozdělení svahu pod mauzoleem na tři terasy. Ihned za vstupní branou začíná okružní cesta, která končí na nejvýše položeném místě pod mauzoleem. V ose hlavní brány byl navržen záhon ve tvaru vějíře, a podélný záhon s kruhovým bazénem. Uspořádání cest a záhonů bylo symetrické. Ze situačního plánu z roku 1890, tedy z doby, kdy byl celý areál dokončen, bylo zřejmé, že záhon ve tvaru vějíře nebyl realizován, ani tak kruhový bazén na podélném záhoně. Kolem hlavní parkové komunikace byla vysázena alej z javorů (*Acer*). Ve středu dolní terasy byl vysázena kruhová výsadba z osmi smrků střižených do kulovitěho tvaru. Uprostřed nich je na dobových fotografiích patrný tis. Nástupní prostor mauzolea byl vyzdoben stříhanými živými plůtky.

Areál mauzolea je vynikajícím příkladem zdařilého sepětí architektury a parkové úpravy. Přestože v posledních padesáti letech areál značně chátral, je jeho kulturní i

sadovnická hodnota dodnes nesporná. Projekt na rekonstrukci parku kolem mauzolea byl zpracován Janou Mikiskovou v roce 1998. Díky nedostatku finančních prostředků se tento projekt nerealizoval a omezil se pouze na nutnou údržbu (Fifková, 2003).

12 Závěr

Česká republika je poměrně bohatá na zahrady a parky všech druhů, možná i kvůli jejímu klimatickému pásmu a bohatosti na zámky a hrady. Jsem si vědoma, že v mé bakalářské práci jsem neobsáhla ty nejdůležitější příklady, avšak vybírala jsem podle svého uvážení a podle svých preferencí.

Cíl práce byl splněn v podobě uceleného přehledu stylů historických zahrad a parků a přehledu příkladů českých zahrad a parků zasazených do textu dle druhu a doby vzniku.

Ukazuje se, že zahrady, které byly ve své době velkolepými zahradními objekty, jsou mnohdy v katastrofálním stavu, nebo úplně zanikly. Spousta zahrad, které měly největší slávu v určitém slohovém období, jsou přebudovány na jiné nebo jejich rozkvět stále trvá.

Problému s obnovou zahrad a nedostatkem financí pomáhá ve velké míře Evropská unie a její dotace a taktéž vstup zahradních památek do Seznamu světových památek UNESCO. S dnešními technologiemi také můžeme vytvářet výzkumy a na základě nich podklady k obnově zahrad, které v dobách minulých nebyly možné. Na druhou stranu legislativní opatření chránící historické zahrady v našem státě nejsou dostačující. Kdyby byla, dařilo by se zahrady ve větší míře zachovat. Není vlastně ani legislativně upraveno názvosloví, které se v problematice historických zahrad používá.

Seznam literatury

- BEZDĚK, Ladislav. *Metodika pro elektronický pasport zpřístupněné památky*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2011. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-87104-87-3.
- CICHROVÁ, Kateřina; SLABOVÁ, Markéta. *Objevování barokní zahrady zámku Český Krumlov*. České Budějovice: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích, 2008. Didactica. ISBN 978-80-85033-12-0.
- DVOŘÁČEK, Petr. *Naše nejkrásnější historické zahrady*. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-091-4.
- HEIKE, Karel. *České zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha: SZN, 1984.
- HEIKE, Karel. *Moravské zámecké parky a jejich dřeviny*. Praha: SZN, 1985
- HENDRYCH, Jan, ed., KUPKA, Jiří, Ivan VOREL a Michaela LÍČENÍKOVÁ. *Slavné zahrady a parky Středočeského kraje*. Praha: Foibos, 2011. ISBN 978-80-87073-36-0.
- HENDRYCH, Jan. *Tvorba krajiny a zahrad III.: historické zahrady, parky a krajina, jejich proměny, kulturně historické hodnoty, význam a ochrana*. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2000. ISBN 80-01-02230-7.
- JANČO, Milan. *Archeologický průzkum památek zahradního umění*. Praha: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem zahradní kultury v Kroměříži, 2015. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-7480-030-6.
- MAREČEK, Jiří. *Zahrada*. Praha: NORIS, 1992. ISBN 8090090818.
- MARŠÁKOVÁ-NĚMEJCOVÁ, Marie, Naděžda LIŠKOVÁ a Štefan MIHÁLIK. *Národní parky, rezervace a jiná chráněná území přírody v Československu*. Praha: Academia, 1977.
- OLŠAN, Jiří; ŠNEJD, Daniel; EHRLICH, Marek; KŘESADLOVÁ, Lenka;
PAVLÁTOVÁ, Marie. *Metodika identifikace hodnot památek zahradního umění*. Národní památkový ústav 2015. Bez ISBN
- OLŠAN, Jiří; ŠNEJD, Daniel; EHRLICH, Marek; KŘESADLOVÁ, Lenka;
PAVLÁTOVÁ, Marie. *Metodika pasportizace památek zahradního umění*. Národní památkový ústav 2015. Bez ISBN

- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena. *Historické zahrady, parky a kulturní krajina - Severní Čechy 2003: [sborník vydáný u příležitosti konání odborného semináře ve dnech 24. - 26. 9. 2003 v České Lípě]*. Hrdějovice: Agentura Bonus, 2003. ISBN 80-86802-01-9.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena; PETRŮ Jaroslav, RIEDL Dušan; SVOBODA, Marián, Antonín. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 1999. ISBN 80-85983-55-9.
- PAVLÁTOVÁ, Marie; EHRLICH, Marek. *Zahrady a parky jižních Čech*. Praha: Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2004. ISBN 80-902910-6-6.
- PETZET, Michael (ed.). *International charters for conservation and restoration: I : Monuments and Sites*. 2nd ed. Paris: ICOMOS, 2004. ISBN 3-87-490-676-0
- POLÁKOVÁ, Jana. *Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví*. Praha: Národní památkový ústav, ústřední pracoviště, 2007-. ISBN 978-80-87104-14-9.
- VOŠAHLÍK, Aleš. *Mezinárodní dokumenty ICOMOS o ochraně kulturního dědictví*. Český národní komitét ICOMOS, Praha 2001. Český překlad dokumentů ICOMOS, bez ISBN.
- STEJSKALOVÁ, Jana; ŘEHÁKOVÁ, Ivana. *Architektura moderních zahrad*. Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4515-2.
- SYROVÝ, Bohuslav. *Architektura - svědectví dob: přehled vývoje stavitelství a architektury*. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1987.
- ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. *Veřejné prostory v územně plánovacím procesu*. Brno: VUT, 2003. ISBN 978-80-214-2505-7.
- ŠIMEK, Pavel; ZÁMEČNÍK, Roman. *Památková obnova vilových zahrad založených v meziválečném období*. Brno: Národní památkový ústav ve spolupráci s Metodickým centrem moderní architektury v Brně, 2015. Odborné a metodické publikace (Národní památkový ústav). ISBN 978-80-7480-038-2.
- VÁVROVÁ, Věra. *Zahrady a parky: Pražský hrad*. Praha: Správa Pražského hradu, 2003. Knižnice Pražského hradu. ISBN 80-86161-62-5.
- WOLF, Robert; LOCHMAN, Josef; KOKEŠ, Otakar; CHROUST, Miloslav. *Naše obory*. Praha: SZN, 1976.

Online zdroje

GEMBALOVÁ, Alena. *Zahrady v proměnách času*. [online]. 2012 [cit. 2017-02-16]
Dostupné z: <http://www.dumazahrada.cz/zahrada/zivot-na-zahrade/2012/5/23/historie-zahrad/>

JOZA, Vít. *Stručný nástin vývoje evropských zahrad a zámeckého parku Jezeří*. [online] 2001 [cit. 2017-02-16] Dostupné z: http://frontiers-of-solitude.org/sites/default/files/file-uploads/jezeri_historie_krajinarstvi.pdf

KRATOCHVÍL, Jan. *Vznik, vývoj a současnost zahradní (krajinářské) architektury*. [online]. 2008 [cit. 2017-02-17] Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/salon.php?action=show&id=5369&type=10>

KŘESADLOVÁ, Lenka. *Průvodce Květná zahrada*. Kroměříž: NPÚ ÚOP v Kroměříži. Bez ISBN dostupné z <http://www.nczk.cz/useruploads/files/Pruvodce%20Kvetna%20zahrada.pdf> [2017-03-22]

KŘESADLOVÁ, Lenka. *Průvodce Podzámecká zahrada*. Kroměříž: NPÚ ÚOP v Kroměříži. Bez ISBN dostupné z <http://www.nczk.cz/useruploads/files/Pruvodce%20Podzamecka%20zahrada.pdf> [2017-03-22]

MERTENOVÁ, Kateřina. *Zámecký park v Červeném dvoře. Proměny zahrad a tvorba kulturní krajiny na statcích královehradeckých biskupů. Historické zahrady Kroměříž ...: odborná konference : [sborník vydaný u příležitosti konání odborného semináře ve dnech 18.-19. června 2015 v Kroměříži]*. Hrdějovice: Agentura Bonus, [2015] 39. ISBN 978-80-87231-25-8. <https://www.npu.cz/publikace/historicke-zahrady-kromeriz-2015-sbornik.pdf>

MINAŘÍKOVÁ, Milada. *Zámecké parky a zahrady* [online]. 2016 [cit. 2017-03-23] Dostupné z: <http://www.hortiflora.cz/clanky/show/236> PINCOVÁ, Veronika. *Příběh jedné gotické zahrady* [online]. 2012 [cit. 2017-03-13] Dostupné z: <http://www.historickaslechta.cz/pribeh-jedne-goticke-zahrady-id2012020001-2>

PINCOVÁ, Veronika, *Příběh jedné gotické zahrady* [online]. 2011 [cit. 2017-03-13] Dostupné z: http://www.zahrada-park-krajina.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=351:pibh-jedne-goticke-zahrady-veronika-pincova&catid=75:042011&Itemid=149

- ŠUMBERA, Stanislav. *Japonská zahrada* [online]. 2007 [cit. 2017-02-22] Dostupné z : <http://www.dumazahrada.cz/zahrada/2007/6/26/japonska-zahrada/>
- TOMANOVÁ, Tereza. *Skryté okno do skryté zahrady*. [online]. 2013 [cit. 2017-02-16] Dostupné z: http://www.biologievsednihodne.cz/download/13_skryte_okno_do_skryte_zahrady.pdf
- TOMAŠKO, Ivan. *Vývoj a současný stav historických parkov na Slovensku*. [online]. 2005 [cit. 2017-01-10]. Dostupné z: http://147.213.211.222/sites/default/files/2005_3_121_127_tomasko.pdf
- TYRWHITT, Jacqueline. *Cultural Heritage Policy Documents, Charter of Athens (1933), IV International Congress for Modern Architecture*. [online] 1946 [cit. 2017-01-18] Dostupné z: http://www.getty.edu/conservation/publications_resources/research_resources/charters/charter04.html
- ZATLOUKAL, Ondřej. *Kroměřížské zahrady*. Kroměříž: NPÚ ÚOP v Kroměříži. Bez ISBN Dostupné z: <file:///C:/Documents%20and%20Settings/kancelar%20muzeum/Dokumenty/Downloads/Podzamecka-a-Kvetna-zahrada-podrobny-pruvodce.pdf> [2017-03-22]
- ZATLOUKAL, Ondřej. Národní centrum zahradní kultury v Kroměříži [online]. [cit. 2017-03-25] Dostupné z: http://www.zahrada-park-krajina.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=159:narodni-centrum-zahradni-kultury-v-kromii-ondej-zatloukal&catid=67:kromi
- ŽIDOVSKÁ OBEC. *Starý židovský hřbitov* [online]. 2012 [cit. 2017-03-24] Dostupné z: <http://www.synagogue.cz/cs/jewish-cemeteries/old-jewish-cemetery/>

Odborné články

- BEZDĚK, Ladislav; BOBEK, Karel; JEDLIČKA, Karel. Možnosti elektronické pasportizace památkových objektů. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2010, **70**(2), 89.
- CICHROVÁ, Kateřina; DVOŘÁČEK Jiří. Červený Dvůr - Soužití kulturní památky a psychiatrické léčebny. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2005, **64**(4), 329.

- CHYBOVÁ, Helena. Příspěvek archeologie k poznání zaniklé podoby holandské části Květné zahrady v Kroměříži. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2008, **68**(4), 290.
- FIFKOVÁ, Renáta. Park u sobotínského mauzolea svobodných pánů Kleinů z Wiesenberga. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2003, **63**(3), 160.
- JANČO, Milan. Historické zahrady a parky a jejich obnova z pohledu zahradního archeologického výzkumu. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2009, **69**(5), 358.
- KŘESADLOVÁ, Lenka. Zahrady a zámek v Kroměříži. Obnova památky UNESCO - Národní centrum zahradní kultury v Kroměříži a další projekty. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2012, **72**(4), 246.
- KUČOVÁ, Věra. Ochrana historických měst a vesnic jako trvale aktuální a mezinárodní téma památkové péče v kontextu českých zemí. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2014, **74**(3), 184.
- LÍBAL, Dobroslav. Základní principy Benátské charty. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 1995, **55**(1), 3.
- MAREŠOVÁ, Sylvie; HÁJEK, Tomáš. Obnova historických zahrad a parků v ČR. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2007, **67**(1), 64.
- OLŠAN, Jiří. Pasport - nástroj péče o památky zahradního umění. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2014, **74**(3), 238.
- PAVEL, Jakub. II. Mezinárodní kongres architektů a techniků památkové péče v Benátkách 25. -31. května 1964. *Památková péče, Časopis státní památkové péče*. 1964, **24**(8), 227.
- SMUTNÁ, Kateřina, V Průhonickém parku obnoví Podzámecké alpinum. *Inspirace, Časopis svazu zakládání a údržby zeleně*. 2015, **4**, 20.
http://www.szuz.cz/UserFiles/File/Inspiarce%204_2015.pdf
- ŠTULC, Josef. Padesát let Benátské charty. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2014, **74**(3), 171.
- VOŠÁHLÍK, Aleš. Od Athénské charty k Benátské chartě. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 1995, **55**(1), 6.

ZÁMEČNÍK, Roman. Vilová zahrada JUDr. Hyníka Bulína v Brně. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2016, **76**(6), 581.

ZEMAN, Lubomír. Zámecká zahrada v Ostrově jako osmý div světa. Ochrana historických prvků vodních systémů. *Zprávy památkové péče, Časopis státní památkové péče*. 2016, **76**(5), 459.

Mezinárodní dokumenty ICOMOS o ochraně kulturního dědictví

Mezinárodní charta o konzervaci a restaurování památek a sídel, Benátky 1964 (Benátská charta)

Mezinárodní charta o historických zahradách, Florencie 1982 (Florentská charta)

Seznam obrázků

Obr. č. 1	Egyptská zahrada (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999)	15
Obr. č. 2	Babylonská a syrská zahrada (Pacáková-Hošťálková a kol., 1999)	16
Obr. č. 3	Indická zahrada (Pacáková - Hošťálková a kol., 1999)	17
Obr. č. 4	Čínská zahrada (Pacáková - Hošťálková, a kol., 1999)	18
Obr. č. 5	Manýristická zahrada u vily d'Este (Pacáková-Hošťálková a kol., 1999)	25
Obr. č. 6	Barokní zahrada ve Versailles (Pacáková – Hošťálková a kol., 1999)	27
Obr. č. 7	Malba Andělské zahrady (www.historickaslechta.cz)	32
Obr. č. 8	Výmalba Hlavní České pošty – jinan dvoulaločný (vlastní)	33
Obr. č. 9	Plán klášterní zahrady Zlatá Koruna (Pavlátová a kol., 2004)	34
Obr. č. 10	Vodotrysk v klášterní zahradě Zlatá Koruna (vlastní)	35
Obr. č. 11	Detail Lípy „kapucínky“ (www.klaster-zlatakoruna.eu)	36
Obr. č. 12	Stříhanolistá lípa na horním nádvoří (www.klaster-zlatakoruna.eu)	36
Obr. č. 13	Vojanovy sady Praha (vlastní)	37
Obr. č. 14	Plán klášterní zahrady Vyšší Brod (Pavlátová a kol., 2004)	38
Obr. č. 15	Rajský dvůr s loubím, Vyšší Brod (vlastní)	39
Obr. č. 16	Parter u Královského letohrádku v Královské zahradě (vlastní)	40
Obr. č. 17	Rehabilitace parku Brandýs nad Labem, půdorys (alterstudio.cz)	42
Obr. č. 18	Návrh revitalizace parku Brandýs nad Labem (alterstudio.cz)	43
Obr. č. 19	Průčelí zámku Lán s broderiově upraveným parterem (vlastní)	45
Obr. č. 20	Plán zahrady Kratochvíle (Pavlátová a kol., 2004)	46
Obr. č. 21	Parter s kruhovým bazénkem, Kratochvíle (vlastní)	47
Obr. č. 22	Letecký pohled na zámek a zahradu Kratochvíle (mapio.net)	48
Obr. č. 23	Rybářský pavilon v Podzámecké zahradě, Kroměříž (vlastní)	49
Obr. č. 24	Krápníková stěna ve Valdštejnské zahradě (vlastní)	50
Obr. č. 25	Sala terrena s parterem a kašnou, Valdštejnská zahrada (vlastní)	51
Obr. č. 26	Pohled na terasu a parter se solitérní borovicí, Květná zahrada Kroměříž (vlastní)	52
Obr. č. 27	Pohled z terasy na Květnou zahradu, Kroměříž (vlastní)	53
Obr. č. 28	Pohled do jednoho parterového výseku v Květné zahradě, Kroměříž (vlastní)	53
Obr. č. 29	Králičí kopeček se sochou Diany, Květná zahrada Kroměříž (vlastní)	55
Obr. č. 30	Foucaultovo kyvadlo v Rotundě, Květná zahrada Kroměříž (vlastní)	56
Obr. č. 31	Kaskádová fontána s balustrádou, Český Krumlov (vlastní)	58
Obr. č. 32	Plán zámecké zahrady Český Krumlov (Pavlátová a kol., 2004)	59
Obr. č. 33	Letecký snímek části zámecké zahrady Český Krumlov (visitceskykrumlov.cz)	61
Obr. č. 34	Nejstarší zobrazení zámeckého areálu v Ostrově z roku 1650 (www.letohradekostrov.cz)	62
Obr. č. 35	Plán zahrady Kačina v 19. století (Pacáková – Hošťálková a kol., 1999)	63
Obr. č. 36	Průčelí zámku Kačina (vlastní)	64
Obr. č. 37	Lipová alej, Kačina (vlastní)	65
Obr. č. 38	Letecký pohled na zámek a zahradu Kačina (vlastní)	66
Obr. č. 39	Lednicko-valtický areál (www.aneris.cz)	67
Obr. č. 40	Zahrada Lednice s litinovým skleníkem (vlastní)	67
Obr. č. 41	Orientační plán Průhonického parku (www.nakedtourguid Prague.com)	69
Obr. č. 42	Průhonické alpinum (vlastní)	70
Obr. č. 43	Památník Juliuse Zeyera, Chotkovy sady (vlastní)	73
Obr. č. 44	Plán zahrady Červený Dvůr z roku 1819 (www.nczk.cz)	74
Obr. č. 45	Pohled na park a zámek Červený Dvůr (vlastní)	75

Obr. č. 46 Plán dnešního parku Červený Dvůr (Pavlátová a kol., 2004)	76
Obr. č. 47 Topolový ostrov v parku Červený dvůr (www.npu.cz)	77
Obr. č. 48 První dochovaný obraz krajiny v ČR (vlastní)	78
Obr. č. 49 Pohled na parterovou louku od pozůstatků valů, obora Blatná (vlastní)	79
Obr. č. 50 Plán nynějšího stavu obory Blatná (Pavlátová a kol., 2004).....	79
Obr. č. 51 Pozůstatky valů v oboře Blatná (vlastní)	82
Obr. č. 52 Pohled do svahu v zahradě Kinských (vlastní)	84
Obr. č. 53 Jezírko se sochou, zahrada Kinských (vlastní)	85
Obr. č. 54 Plán zahrady Kinských (www.praguecityline.cz).....	86
Obr. č. 55 Starý židovský hřbitov (vlastní)	87
Obr. č. 56 Malostranský hřbitov (vlastní)	88
Obr. č. 57 Malostranský hřbitov (vlastní)	88
Obr. č. 58 Sobotínské mauzoleum s parkem (vlastní)	89